

# Aanvraag Programma Natuur Zeeland

*Gericht op natuurherstel van stikstof overbelaste en overgevoelige Natura  
2000-natuur  
fase 2 (2024-2030)*



# **Aanvraag Programma Natuur Zeeland fase 2**

**Gericht op natuurherstel van stikstof overbelaste Natura 2000-natuur, fase 2 2024-2030**

**Datum:** juli 2024  
**Auteur:** team programma Natuur  
**Versienummer:** Definitief  
**Status:** vastgesteld in GS 2 juli 2024

# 1 Inhoud

|       |                                                                                               |    |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1     | Inhoud .....                                                                                  | 3  |
| 2     | Programma natuur – Algemeen Format 2 <sup>e</sup> fase .....                                  | 10 |
| 2.1   | Overzicht natuurgebieden Provincie Zeeland .....                                              | 10 |
| 2.2   | Hoogte gevraagde uitkering met gedeelte compensabele btw.....                                 | 10 |
| 2.3   | Begroting.....                                                                                | 11 |
| 2.3.1 | Totaalbegroting inclusief overprogrammering* .....                                            | 11 |
| 2.3.2 | Specificatie apparaats- en overheadskosten (maximaal 15%) .....                               | 12 |
| 2.4   | Boscompensatie.....                                                                           | 13 |
| 2.5   | Natuurnetwerk Zeeland.....                                                                    | 13 |
| 3     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Kop van Schouwen .....       | 15 |
| 3.1   | Natura 2000-gebied Kop van Schouwen (nr. 116).....                                            | 15 |
| 3.2   | Prioritaire opgave .....                                                                      | 15 |
| 3.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA .....                                | 15 |
| 3.2.2 | Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/ beheerplannen.....                 | 16 |
| 3.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden .....        | 18 |
| 3.2.4 | Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Kop van Schouwen.....                  | 19 |
| 3.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                         | 20 |
| 3.3.1 | Drukfactoren uit de NDA Kop van Schouwen .....                                                | 20 |
| 3.3.2 | Maatregelen en kosten .....                                                                   | 21 |
| 3.3.3 | Effect maatregelen.....                                                                       | 24 |
| 3.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in kg stikstof .....                   | 24 |
| 3.3.5 | Combinatie van maatregelen .....                                                              | 25 |
| 3.4   | Kaarten .....                                                                                 | 25 |
| 3.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Kop van Schouwen .....                                               | 25 |
| 3.4.2 | NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....            | 25 |
| 3.5   | Additionaliteit.....                                                                          | 26 |
| 3.6   | Versnelling verwerving.....                                                                   | 27 |
| 3.7   | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                                   | 27 |
| 4     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Manteling van Walcheren..... | 30 |
| 4.1   | Natura 2000-gebied Manteling van Walcheren (117).....                                         | 30 |
| 4.2   | Prioritaire opgave .....                                                                      | 30 |
| 4.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA .....                                | 30 |
| 4.2.2 | Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA.....                                | 31 |
| 4.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden .....        | 33 |

|       |                                                                                                    |    |
|-------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 4.2.4 | Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Manteling van Walcheren .....                | 33 |
| 4.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                              | 34 |
| 4.3.1 | Drukfactoren uit de NDA.....                                                                       | 34 |
| 4.3.2 | Maatregelen en kosten .....                                                                        | 35 |
| 4.3.3 | Effect maatregelen.....                                                                            | 38 |
| 4.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof.....                         | 38 |
| 4.3.5 | Combinatie van maatregelen .....                                                                   | 38 |
| 4.4   | Kaarten .....                                                                                      | 38 |
| 4.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Manteling van Walcheren.....                                              | 38 |
| 4.4.2 | NNN-begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....                 | 39 |
| 4.5   | Additionaliteit.....                                                                               | 40 |
| 4.6   | Versnelling verwerving.....                                                                        | 40 |
| 4.7   | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                                        | 40 |
| 5     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Westerschelde en Saeftinghe ..... | 43 |
| 5.1   | Natura 2000-gebied Westerschelde en Saeftinghe (122) .....                                         | 43 |
| 5.2   | Prioritaire opgave .....                                                                           | 43 |
| 5.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA .....                                     | 43 |
| 5.2.2 | Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen.....                       | 45 |
| 5.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden .....             | 47 |
| 5.2.4 | Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Westerschelde en Saeftinghe .....            | 48 |
| 5.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                              | 49 |
| 5.3.1 | Drukfactoren uit de NDA.....                                                                       | 49 |
| 5.3.2 | Maatregelen en kosten .....                                                                        | 50 |
| 5.3.3 | Effect maatregelen.....                                                                            | 51 |
| 5.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof.....                         | 52 |
| 5.3.5 | Combinatie van maatregelen .....                                                                   | 52 |
| 5.4   | Kaarten .....                                                                                      | 52 |
| 5.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Westerschelde en Saeftinghe .....                                         | 52 |
| 5.4.2 | NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....                 | 53 |
| 5.5   | Additionaliteit.....                                                                               | 53 |
| 5.6   | Versnelling verwerving.....                                                                        | 54 |
| 5.7   | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                                        | 54 |
| 6     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Oosterschelde.....                | 55 |
| 6.1   | Natura 2000-gebied Oosterschelde (118).....                                                        | 55 |
| 6.2   | Prioritaire opgave .....                                                                           | 55 |

|       |                                                                                                 |    |
|-------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 6.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA .....                                  | 55 |
| 6.2.2 | Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen/Ecologische evaluatie56 |    |
| 6.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden .....          | 58 |
| 6.2.4 | Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Oosterschelde.....                       | 58 |
| 6.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                           | 59 |
| 6.3.1 | Drukfactoren uit de NDA.....                                                                    | 59 |
| 6.3.2 | Maatregelen en kosten .....                                                                     | 60 |
| 6.3.3 | Effect maatregelen.....                                                                         | 62 |
| 6.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof.....                      | 62 |
| 6.3.5 | Combinatie van maatregelen.....                                                                 | 62 |
| 6.4   | Kaarten .....                                                                                   | 62 |
| 6.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Oosterschelde .....                                                    | 62 |
| 6.4.2 | NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....              | 63 |
| 6.5   | Additionaliteit.....                                                                            | 63 |
| 6.6   | Versnelling verwerving .....                                                                    | 64 |
| 6.7   | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                                     | 64 |
| 7     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Grevelingen.....               | 66 |
| 7.1   | Natura 2000-gebied Grevelingen (115).....                                                       | 66 |
| 7.2   | Prioritaire opgave .....                                                                        | 67 |
| 7.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA .....                                  | 67 |
| 7.2.2 | Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen.....                    | 67 |
| 7.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden .....          | 68 |
| 7.2.4 | Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Grevelingen .....                        | 69 |
| 7.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                           | 69 |
| 7.3.1 | Drukfactoren uit de NDA.....                                                                    | 69 |
| 7.3.2 | Maatregelen en kosten .....                                                                     | 70 |
| 7.3.3 | Effect maatregelen.....                                                                         | 70 |
| 7.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof.....                      | 71 |
| 7.3.5 | Combinatie van maatregelen.....                                                                 | 71 |
| 7.4   | Kaarten .....                                                                                   | 71 |
| 7.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Grevelingen.....                                                       | 71 |
| 7.4.2 | NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....              | 71 |
| 7.5   | Additionaliteit.....                                                                            | 72 |
| 7.6   | Versnelling verwerving .....                                                                    | 73 |

|       |                                                                                               |    |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 7.7   | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                                   | 73 |
| 8     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Zwin en Kievittepolder.....  | 75 |
| 8.1   | Natura 2000-gebied Zwin en Kievittepolder (123).....                                          | 75 |
| 8.2   | Prioritaire opgave.....                                                                       | 75 |
| 8.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA .....                                | 75 |
| 8.2.2 | Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen.....                  | 76 |
| 8.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden .....        | 79 |
| 8.2.4 | Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Zwin en Kievittepolder.....             | 80 |
| 8.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                         | 81 |
| 8.3.1 | Drukfactoren uit de NDA.....                                                                  | 81 |
| 8.3.2 | Maatregelen en kosten .....                                                                   | 81 |
| 8.3.3 | Effect maatregelen.....                                                                       | 83 |
| 8.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof.....                    | 83 |
| 8.3.5 | Combinatie van maatregelen .....                                                              | 83 |
| 8.4   | Kaarten .....                                                                                 | 83 |
| 8.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Zwin en Kievittepolder .....                                         | 83 |
| 8.4.2 | NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....            | 84 |
| 8.5   | Additionaliteit.....                                                                          | 85 |
| 8.6   | Versnelling verwerving .....                                                                  | 86 |
| 8.7   | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                                   | 86 |
| 9     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Yerseke en Kapelse moer..... | 89 |
| 9.1   | Natura 2000-gebied Yerseke en Kapelse moer (121).....                                         | 89 |
| 9.2   | Prioritaire opgave.....                                                                       | 89 |
| 9.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA .....                                | 89 |
| 9.2.2 | Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen.....                  | 89 |
| 9.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden .....        | 92 |
| 9.2.4 | Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Yerseke en Kapelse moer.....            | 92 |
| 9.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                         | 92 |
| 9.3.1 | Drukfactoren uit de NDA.....                                                                  | 92 |
| 9.3.2 | Maatregelen en kosten .....                                                                   | 93 |
| 9.3.3 | Effect maatregelen.....                                                                       | 93 |
| 9.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof.....                    | 93 |
| 9.3.5 | Combinatie van maatregelen .....                                                              | 94 |
| 9.4   | Kaarten .....                                                                                 | 94 |
| 9.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Yerseke en Kapelse moer .....                                        | 94 |

|        |                                                                                       |     |
|--------|---------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 9.4.2  | NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....    | 94  |
| 9.5    | Additionaliteit.....                                                                  | 95  |
| 9.6    | Versnelling verwerving.....                                                           | 96  |
| 9.7    | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                           | 96  |
| 10     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Groote Gat .....     | 98  |
| 10.1   | Natura 2000-gebied Groote Gat (124) .....                                             | 98  |
| 10.2   | Prioritaire opgave .....                                                              | 98  |
| 10.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA.....                         | 98  |
| 10.2.2 | Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/Beheerplannen .....         | 98  |
| 10.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden..... | 100 |
| 10.2.4 | Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Groote Gat.....                 | 100 |
| 10.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                 | 100 |
| 10.3.1 | Drukfactoren uit de NDA.....                                                          | 100 |
| 10.3.2 | Maatregelen en kosten.....                                                            | 102 |
| 10.3.3 | Effect maatregelen .....                                                              | 102 |
| 10.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof.....            | 102 |
| 10.3.5 | Combinatie van maatregelen.....                                                       | 102 |
| 10.4   | Kaarten .....                                                                         | 102 |
| 10.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Groote Gat .....                                             | 102 |
| 10.4.2 | NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....    | 103 |
| 10.5   | Additionaliteit.....                                                                  | 104 |
| 10.6   | Versnelling verwerving.....                                                           | 104 |
| 10.7   | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                           | 105 |
| 11     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Canisvliet .....     | 107 |
| 11.1   | Natura 2000-gebied Canisvliet (125).....                                              | 107 |
| 11.2   | Prioritaire opgave .....                                                              | 107 |
| 11.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA.....                         | 107 |
| 11.2.2 | Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen .....         | 107 |
| 11.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden..... | 108 |
| 11.2.4 | Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Canisvliet.....                 | 108 |
| 11.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                 | 109 |
| 11.3.1 | Drukfactoren uit de NDA.....                                                          | 109 |
| 11.3.2 | Maatregelen en kosten.....                                                            | 109 |
| 11.3.3 | Effect maatregelen .....                                                              | 110 |
| 11.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof.....            | 110 |

|        |                                                                                       |     |
|--------|---------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 11.3.5 | Combinatie van maatregelen.....                                                       | 110 |
| 11.4   | Kaarten .....                                                                         | 110 |
| 11.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Canisvliet .....                                             | 110 |
| 11.4.2 | NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....    | 111 |
| 11.5   | Additionaliteit.....                                                                  | 112 |
| 11.6   | Versnelling verwerving.....                                                           | 112 |
| 11.7   | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                           | 112 |
| 12     | Programma Natuur – format per natuurgebied 2 <sup>e</sup> fase – Vogelkreek .....     | 115 |
| 12.1   | Natura 2000-gebied Vogelkreek (126).....                                              | 115 |
| 12.2   | Prioritaire opgave .....                                                              | 115 |
| 12.2.1 | Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA.....                         | 115 |
| 12.2.2 | Staat van instandhouding volgens de NDA/beheerplannen .....                           | 115 |
| 12.2.3 | Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden..... | 117 |
| 12.2.4 | Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Vogelkreek .....                | 117 |
| 12.3   | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                 | 118 |
| 12.3.1 | Drukfactoren uit de NDA.....                                                          | 118 |
| 12.3.2 | Maatregelen en kosten.....                                                            | 118 |
| 12.3.3 | Effect maatregelen .....                                                              | 119 |
| 12.3.4 | De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof.....            | 119 |
| 12.3.5 | Combinatie van maatregelen.....                                                       | 120 |
| 12.4   | Kaarten .....                                                                         | 120 |
| 12.4.1 | Begrenzing N 2000-gebied Vogelkreek.....                                              | 120 |
| 12.4.2 | NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen .....    | 120 |
| 12.5   | Additionaliteit.....                                                                  | 121 |
| 12.6   | Versnelling verwerving.....                                                           | 122 |
| 12.7   | Maatregelen uit SPUK 1.....                                                           | 122 |
| 13     | Stikstofgevoelige maatregelen buiten N 2000 in natuurnetwerk Zeeland .....            | 123 |
| 13.1   | Waterwingebied St. Jansteen .....                                                     | 123 |
| 13.1.1 | Prioritaire opgave .....                                                              | 123 |
| 13.1.2 | Drukfactoren en maatregelpakket .....                                                 | 124 |
| 13.1.3 | Kaarten.....                                                                          | 125 |
| 13.1.4 | Additionaliteit.....                                                                  | 125 |
| 13.1.5 | Versnelling verwerving .....                                                          | 126 |
| 13.2   | De Munte .....                                                                        | 127 |
| 13.2.1 | Prioritaire opgave .....                                                              | 127 |

|        |                                       |     |
|--------|---------------------------------------|-----|
| 13.2.2 | Drukfactoren en maatregelpakket ..... | 127 |
| 13.2.3 | Kaarten.....                          | 128 |
| 13.2.4 | Additionaliteit .....                 | 129 |
| 13.2.5 | Versnelling verwerving .....          | 130 |

## 2 Programma natuur – Algemeen Format 2<sup>e</sup> fase

### 2.1 Overzicht natuurgebieden Provincie Zeeland

|                                   |
|-----------------------------------|
| <b>Natura 2000-gebieden</b>       |
| Kop van Schouwen (116)            |
| Manteling van Walcheren (117)     |
| Groote Gat (124)                  |
| Canisvliet (125)                  |
| Vogelkreek (126)                  |
| Zwin en Kievittepolder (123)      |
| Yerseke & Kapelse Moer (121)      |
| Westerschelde & Saefthinghe (122) |
| Oosterschelde (118)               |
| Grevelingen (115)                 |
| <b>Overige natuurgebieden</b>     |
| Waterwinbossen St. Jansteen       |
| De Munte                          |

### 2.2 Hoogte gevraagde uitkering met gedeelte compensabele btw

| Natura-2000-gebied                                                                                 | Hoogte gevraagde uitkering        | compensabele btw        |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------|-------------------------|
| Kop van Schouwen (116)                                                                             | 10.110.000                        | 81.570                  |
| Manteling van Walcheren (117)                                                                      | 9.580.000                         | 71.157                  |
| Zwin en Kievittepolder (123)                                                                       | 635.000                           | 30.372                  |
| Yerseke & Kapelse Moer (121)                                                                       | 65.000                            | 11.281                  |
| Westerschelde & Saefthinghe (122) zone om N-2000 gebied                                            | 2.800.000                         | 0                       |
| Oosterschelde (118)                                                                                | 11.750.000                        | 60.744                  |
| Grevelingen (115) zone om N-2000 gebied                                                            | 900.000                           | 0                       |
| Maatregelen vanuit Spuk 1 exclusief boscompensatie                                                 | 3.365.000                         |                         |
| 15% apparaats- en overheadkosten gebaseerd op een Spuk van € 47.672.131 voor de periode 2024-2030. | 7.150.820                         | 0                       |
| <b>Overige natuurgebieden</b>                                                                      | <b>Hoogte gevraagde uitkering</b> | <b>compensabele btw</b> |
| Overige natuurgebieden-Waterwinbossen St. Jansteen                                                 | 500.000                           |                         |
| Overige natuurgebieden-Project de Munte                                                            | 700.000                           |                         |
| <b>Boscompensatie</b>                                                                              | <b>Hoogte gevraagde uitkering</b> |                         |
| Kop van Schouwen (116)                                                                             | 100.000                           |                         |
| Manteling van Walcheren (117)                                                                      | 100.000                           |                         |
| <b>Totaal Prioritering</b>                                                                         | <b>47.755.820</b>                 | <b>255.124</b>          |

## 2.3 Begroting

### 2.3.1 Totaalbegroting inclusief overprogrammering\*

| Natura-2000-gebied                                                                                 | Hoogte gevraagde uitkering | compensabele btw |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------|------------------|
| Kop van Schouwen (116)                                                                             | 10.110.000                 | 81.570           |
| Manteling van Walcheren (117)                                                                      | 9.580.000                  | 71.157           |
| Zwin en Kievittepolder (123)                                                                       | 635.000                    | 30.372           |
| Yerseke & Kapelse Moer (121)                                                                       | 65.000                     | 11.281           |
| Westerschelde & Saeftinghe (122) zone om N-2000 gebied                                             | 2.800.000                  | 0                |
| Oosterschelde (118)                                                                                | 11.750.000                 | 60.744           |
| Grevelingen (115) zone om N-2000 gebied                                                            | 900.000                    | 0                |
| Maatregelen vanuit Spuk 1 exclusief boscompensatie                                                 | 3.365.000                  |                  |
| 15% apparaats- en overheadkosten gebaseerd op een Spuk van € 47.672.131 voor de periode 2024-2030. | 7.150.820                  | 0                |
| Overige natuurgebieden                                                                             | Hoogte gevraagde uitkering | compensabele btw |
| Overige natuurgebieden-Waterwinbossen St. Jansteen                                                 | 500.000                    |                  |
| Overige natuurgebieden-Project de Munte                                                            | 700.000                    |                  |
| Boscompensatie                                                                                     | Hoogte gevraagde uitkering |                  |
| Kop van Schouwen (116)                                                                             | 100.000                    |                  |
| Manteling van Walcheren (117)                                                                      | 100.000                    |                  |
| <b>Totaal Prioritering</b>                                                                         | <b>47.755.820</b>          | <b>255.124</b>   |
| Westerschelde & Saeftinghe (122) binnen N-2000                                                     | 3.900.000                  | 43.388           |
| Oosterschelde (118) maatregel 6                                                                    | 4.000.000                  | 0                |
| Grevelingen (115) binnen N-2000                                                                    | 3.000.000                  | 0                |
| Groote Gat (124)                                                                                   | 230.000                    | 8.678            |
| Canisvliet (125)                                                                                   | 240.000                    | 34.711           |
| Vogelkreek (126)                                                                                   | 440.000                    | 24.298           |
| <b>Totaal</b>                                                                                      | <b>59.565.820</b>          | <b>366.198</b>   |

\*De aanvraag is gebaseerd op het volledige bedrag en niet op de 80% die nu opengesteld is.

### Risico gestegen en stijgende prijzen

Door diverse ontwikkelingen hebben we te maken met sterk gestegen en nog steeds sterk stijgende prijzen. Deze sterk stijgende prijzen zullen doorwerken in de uitvoeringslasten van de maatregelen opgenomen in de aanvraag. Het gevolg hiervan is dat we minder maatregelen zullen kunnen uitvoeren indien er geen indexering plaatsvindt op de uitkering aan de provincie Zeeland.

### Risico's voor de uitvoeringsfase

Vele risico's zijn aan te dragen als het gaat om uitvoering van maatregelen. De inzet op het Programma Natuur vraagt naast een forse inzet van de Provincie Zeeland ook een aanzienlijke inzet van samenwerkende en benodigde partijen zoals terreinbeheerders, waterschap en landbouwpartijen. Voldoende personele uitvoeringscapaciteit en een lange looptijd is daarvoor een must. Hierdoor is het voor de samenwerkende partners mogelijk hun personele capaciteit aan te passen op de werkzaamheden voor programma natuur. Op die manier kan de rond de 1e fase van SPUK ingerichte projectorganisatie rondom de uitvoering verder ontwikkeld worden. De uitvoering met terreinbeheerders en waterschap zal geborgd worden via (te ontwikkelen) subsidieregelingen, samenwerkingsovereenkomsten en/of bestuursakkoorden.

Daar waar het gaat om uitvoering van maatregelen buiten de N 2000 gebieden gaat dit om een zorgvuldig proces met externen waarbij het slagen van een project en of maatregel vooral afhankelijk is van de mate van

vrijwilligheid van grondeigenaren. Dit laatste geldt vooral ook daar waar het gaat om verwerving van zogenaamde “sleutelhectares” voor de realisatie van het Natuurnetwerk Zeeland of reductie van de emissie van stikstof. Daarnaast vereist het uitvoeren van maatregelen of projecten ook voldoende draagvlak in de streek. De provincie zet daarom met samenwerkende partijen nadrukkelijk aan de voorkant in op betrokkenheid van de streek. Deze investeringstijd aan de voorkant van projecten rendeert doorgaans tijdens de uitvoeringsfase van maatregelen en of projecten. Om hier een extra impuls aan te geven is voor de 2 prioritaire gebieden een netwerkregisseur aangesteld die alle belangen en projecten in de gebieden samenbrengt. De voorbereiding van uitvoering van fysieke maatregelen of projecten zowel binnen de N 2000 gebieden als binnen het landelijke gebied gaan doorgaans gepaard met gedegen vereiste vooronderzoeken daar waar bijvoorbeeld sprake is van archeologische waarden, bestaande natuurwaarden, munitie WOII, of vermoedelijke bodemverontreinigingen. Daarbij kunnen zaken worden aangetroffen die een uitvoeringsfase kunnen vertragen zoals omgevingsvergunningstrajecten en eventuele bestemmingsplanwijzigingen. In overleg met bevoegde gezagen zal bij dergelijke constatering ruimte worden gezocht voor fasering van uitvoering indien dit wordt toegestaan. Daarnaast biedt het Zeeuwse maatregelpakket flexibiliteit om andere projecten op te pakken indien haalbaarheid van voorziene maatregelen niet binnen de gestelde uitvoeringstermijn van 2033 mogelijk blijkt.

### 2.3.2 Specificatie apparaats- en overheadskosten (maximaal 15%)

| Apparaats- en overheadkosten maximaal 15% van € 47,6 mln.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Organisatie                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Raming in €      |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Extra personele (uitvoerings)capaciteit voor uitvoering projecten en/of herstelmaatregelen, fase 2 Programma Natuur</li> <li>Onderbouwing en uitwerking fase 2 maatregelen Programma Natuur, o.a. voorbereidingsuren en toezicht uren projecten</li> <li>Opstarten en uitvoeren gebiedsgerichte aanpak</li> <li>En overige werkzaamheden voor zover deze betrekking hebben op Programma Natuur fase 2.</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Provincie Zeeland</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                          | 3.175.410        |
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Traineeship uitvoering Programma Natuur</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | <ul style="list-style-type: none"> <li>Provincie Zeeland</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                          | 800.000          |
| Aanvullende apparaatskosten voor: <ul style="list-style-type: none"> <li>Vorbereidings- en onderzoekuren projecten en/of herstelmaatregelen fase 2 Programma Natuur</li> <li>Toezicht uren projecten fase 2 Programma Natuur</li> <li>Uitvoering herstelmaatregelen en projecten</li> <li>Verdere uitwerking maatregelpakket fase 2 Programma Natuur</li> </ul> En overige werkzaamheden voor zover deze betrekking hebben op Programma Natuur fase 2    | <ul style="list-style-type: none"> <li>Staatsbosbeheer</li> <li>Natuurmonumenten</li> <li>Het Zeeuwse Landschap</li> <li>RWS Zee en Delta</li> <li>Waterschap Scheldestromen</li> <li>Landschapsbeheer Zeeland</li> <li>ZLTO</li> <li>Gemeenten</li> <li>En andere organisaties die noodzakelijk zijn voor uitvoering maatregelen</li> </ul> | 3.175.410        |
| <b>Totaal</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | <b>7.150.820</b> |

*Bovengenoemde bedragen zijn uitwisselbaar, waarbij het totaal aan apparaats- en overheadkosten de 15% niet mag overschrijden. De 15% is gebaseerd op het volledige bedrag en niet op de 80% die nu opengesteld is.*



### Toelichting Traineeship

De uitvoering van dit Programma Natuur brengt veel complexe werkzaamheden met zich mee. Tot 2030 is er veel werk te verzetten om de complexe systeemherstelmaatregelen binnen en buiten Natura2000 gebieden uit te voeren. De afgelopen jaren hebben de Provincie Zeeland en de uitvoerende partnerorganisaties ervaren dat mensen met werkervaring om de maatregelen in dit Programma Natuur voor te bereiden en uit te voeren schaars of niet aanwezig zijn.

Daarom willen we in de periode 2024/2025 beginnen met het opleiden van mensen voor natuurherstel en landelijk gebied in

Zeeland. Samen met de uitvoerende partners in de Provincie willen we jonge mensen opleiden om ze werkervaring op te laten doen en een netwerk op te bouwen.

Het traineeship heeft een looptijd van 18 maanden. Hier wordt aan drie verschillende opdrachten binnen drie verschillende organisaties gewerkt en ervaring op gedaan. Hierdoor leren deze trainees werken aan complexe opgave en integrale oplossingen. De opdrachten zijn allen gerelateerd aan de doelstellingen uit programma natuur.

Terwijl zij dit doen bouwen ze een waardevol netwerk op binnen de Provincie Zeeland. Dit gebeurt door tweewekelijkse verkendagen waarin deze groep gezamenlijk op bezoek gaat bij de 8 partner organisaties. Hier leren ze belangen van andere organisaties, de cultuur en taal spreken.

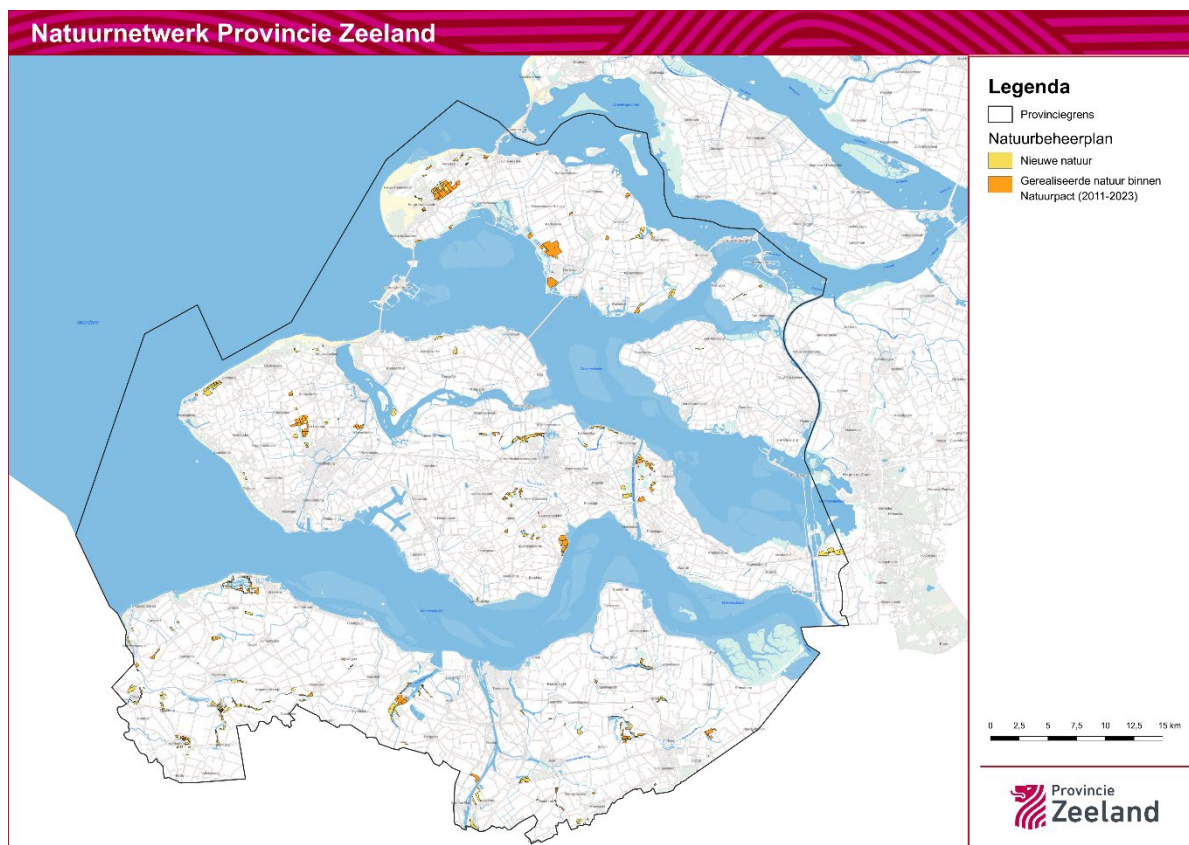
## 2.4 Boscompensatie

Er wordt 4 hectare bos aangelegd in het kader van boscompensatie voor bosgebied dat vanaf 1 januari 2017 is gekapt of voor 2030 nog gekapt gaat worden voor het behalen van de instandhoudingsdoelen in n-2000 gebieden.

Door het realiseren van natuurherstel of systeemherstel maatregelen, kan het voorkomen dat er bos in Natura2000 gebieden gekapt moet worden. In de Wet Natuurbescherming (nu de Omgevingswet) was er een uitzondering opgenomen op de herplant plicht als het natuurherstelmaatregelen in N 2000- gebieden betrof. In de Nationale Bossenstrategie zijn afspraken gemaakt om het verdwenen bos onder deze uitzondering alsnog te compenseren. Voor Zeeland betreft dit 2 hectare in de Manteling van Walcheren en 2 hectare voor de Kop van Schouwen. In lijn met de nationale bossenstrategie zoeken we deze 4 hectare buiten het Natuurnetwerk Zeeland en in de directe omgeving van de beide N 2000-gebieden. Voor de aanleg van dit bos is op dit moment alleen nog een zoekgebied in beeld. Later wordt de exacte locatie bepaald.

## 2.5 Natuurnetwerk Zeeland

In de onderstaande kaart is aangegeven welke percelen onder de afspraken uit het natuurpact zijn ingericht (oranje) en welke percelen onderdeel zijn van het natuurnetwerk maar nog verworven en ingericht moeten gaan worden (geel). De meeste percelen liggen buiten de Zeeuwse N 2000-gebieden en ook buiten de scope van het programma natuur. Daar waar er ingerichte en of nog te verwerven nieuwe natuur ligt binnen de N 2000 gebieden is dat per gebied aangegeven.



## 3 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Kop van Schouwen

### 3.1 Natura 2000-gebied Kop van Schouwen (nr. 116)

Het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen is een groot en afwisselend duingebied op het westelijke uiteinde van Schouwen-Duiveland. Het gebied omvat het gehele duingebied ten noordwesten van de dorpen Westenschouwen, Burgh-Haamstede en Renesse. Tussen Westenschouwen en Burgh-Haamstede valt de grens samen met de kadastrale grens van de bebouwing. Tussen Burgh-Haamstede en Renesse valt de grens ongeveer samen met de kadastrale grens van de Hoge Zoom. De bebouwde kernen van Westenschouwen, Burgh- en Nieuw Haamstede en Renesse vallen buiten de begrenzing. In het noorden en westen grenst het gebied aan het Natura 2000-gebied Voordelta. De grens tussen beide Natura 2000-gebieden loopt hier langs de duinvoet van het buitenduin.

### 3.2 Prioritaire opgave

#### 3.2.1 Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA

Onderstaand de habitattypen en doelstellingen zoals die zijn vastgesteld in het aanwijsbesluit van juli 2013 en zijn aangevuld in november 2022.

| Habitattypen               | Omschrijving                                                                                                                               | Verkorte naam            | Doelstelling                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|----------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| H1330A                     | Zilte graslanden buitendijks                                                                                                               | Zilte graslanden         | Behoud, behoud                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| H2110                      | Embryonale wandelende duinen                                                                                                               | Embryonale duinen        | Behoud en kwaliteit.                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| H2120                      | Wandelende duinen op de strandwal met <i>Ammophila arenaria</i>                                                                            | Witte duinen             | Behoud en verbetering kwaliteit.                                                                                                                                                                                                                                                                           |
| *H2130<br>Subtype A, B & C | Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie. Kalkrijk (subtype A), kalkarm (subtype B) en heischraal (subtype C).                            | Grijze duinen            | Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.                                                                                                                                                                                                                                                          |
| *H2150                     | Atlantische vastgelegde ont kalkte duinen                                                                                                  | Duinheiden met struikhei | Behoud en kwaliteit.                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| H2160                      | Duinen met <i>Hippophaë rhamnoides</i>                                                                                                     | Duindoorn-struwelen      | Behoud en kwaliteit. Enige achteruitgang oppervlakte ten gunste van habitatype 2130 grijze duinen of habitatype 2190 vochtige duinvalleien is toegestaan.                                                                                                                                                  |
| H2170                      | Duinen met <i>Salix repens</i> ssp. <i>argentea</i> ( <i>Salicion arenariae</i> )                                                          | Kruipwilg-struwelen      | Behoud en kwaliteit. Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype H2190 vochtige duinvalleien is toegestaan.                                                                                                                                                                               |
| H2180<br>Subtype A, B & C  | Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied. Droog (subtype A), vochtig (subtype B) en binnenduintrand (subtype C). | Duinbossen               | Behoud en verbetering kwaliteit duinbossen, vochtig (subtype B) en behoud en kwaliteit duinbossen, droog (subtype A) en duinbossen, binnenduintrand (subtype C). Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype H2130 grijze duinen of habitatype H2190 vochtige duinvalleien is toegestaan. |
| H2190                      | Vochtige duinvalleien, open water (subtype A), kalkrijk (subtype B), ont kalkt                                                             | Vochtige duinvalleien    | Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige duinvalleien, open water (subtype A), kalkrijk (subtype B), en ont kalkt                                                                                                                                                                         |

| Habitattypen                   | Omschrijving                                                                          | Verkorte naam                                                                   | Doelstelling                                                                               |
|--------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|
| Subtype A, B C en D            | (subtype C) en hoge moerasplanten (subtype D)                                         |                                                                                 | (subtype C) en behoud en kwaliteit vochtige duinvalleien, hoge moerasplanten (subtype D) . |
| H6410                          | Grasland met Molinia op kalkhoudende, venige of lemige kleibodem (Molinion caeruleae) | Blauwgras-landen                                                                | Behoud en behoud                                                                           |
| <b>Habitatrichtlijnsoorten</b> |                                                                                       |                                                                                 |                                                                                            |
| H1014                          | Nauwe korfslak                                                                        | Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.                    |                                                                                            |
| *H1340                         | Noordse woelmuis                                                                      | Behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.        |                                                                                            |
| H1903                          | Groenknolorchis                                                                       | Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit biotoop voor uitbreiding populatie. |                                                                                            |

### 3.2.2 Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/ beheerplannen

In mei 2023 is de natuurdoelanalyse voor dit gebied vastgesteld, hierop volgend is in december 2023 het nieuwe beheerplan vastgesteld. Het beheerplan is gebaseerd op de uitkomsten van de natuurdoelanalyse. In de natuurdoelanalyse is het volgende eindoordeel opgenomen:

*“Mede als gevolg van de aanwezige problematiek op de Kop van Schouwen zijn de Duindoornstruwelen, de Duinbossen vochtig, de Vochtige duinvalleien kalkrijk en kalkarm, Blauwgraslanden, Nauwe korfslak en de Noordse woelmuis achteruitgegaan in zowel kwaliteit als oppervlak. De natuurdoeltypen Kruipwilgstruwelen en de Grijze duinen kalkarm, kalkrijk en heischraal zijn alleen in kwaliteit achteruitgegaan. De droge Duinbossen zijn alleen in oppervlak achteruitgegaan. Embryonale Duinen zijn in zowel kwaliteit als oppervlak achteruitgegaan, maar dit is het gevolg van het niet meeschuiven van de Natura 2000-begrenzing en kan hierdoor niet gezien worden als een echte verslechtering. In het algemeen geldt dat verslechteringen heeft geresulteerd in het niet behalen van de behouds- en / of de verbeterdoelstellingen van de natuurdoeltypen in het Natura 2000-gebied. Naast alle natuurdoeltypen die achteruit zijn gegaan, zijn Vochtige duinvalleien open water en hoge moerasplanten toegenomen in zowel kwaliteit en oppervlak. Dit is het directe gevolg van de getroffen maatregelen gericht op het herstel van verruigde en/of oudere duinvalleien. Voor de Schorren en zilte graslanden buitendijks, de Witte duinen, de Duinheiden met struikhei en de Duinbossen droog is het met de beschikbare data niet mogelijk om voor kwaliteit of oppervlak een conclusie te trekken. Hiermee is verslechtering niet uit te sluiten of aan te tonen. Voor deze natuurdoeltypen zal er in de toekomst meer monitoringsdata moeten worden vergaard. Conform de systematiek handreiking NDA zijn doelstellingen ingedeeld in bestaande categorieën. Daarbij geldt voor alle doelstellingen waarbij verslechtering is geconstateerd het eindoordeel “Nee, tenzij (b/c)” betreffen. Hierbij zijn aanvullende maatregelen voor deze doelstellingen urgent. In de onderstaande tabel is per doelstelling aangegeven of de doelstellingen gehaald worden.”*

| Doelstelling                             |                                      |                         |                         |           | Sprake van verslechtering? |           |           | Doelstelling behaald? |           | Toekomstperspectief? |   | Eindeoordeel  | Aanvullende maatregelen |
|------------------------------------------|--------------------------------------|-------------------------|-------------------------|-----------|----------------------------|-----------|-----------|-----------------------|-----------|----------------------|---|---------------|-------------------------|
|                                          | %<br>aandeel<br>van<br>N2000<br>(T1) | Oppervlakte             | Kwaliteit               | Populatie | Oppervlakte                | Kwaliteit | Populatie | Oppervlakte           | Kwaliteit | Populatie            | - | -             | -                       |
| Schorren en zilte graslanden buitendijks | 0,10%                                | behoud                  | behoud                  |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-a | Ja                      |
| Embryonale duinen*                       | 0,20%                                | behoud                  | behoud                  |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Witte duinen                             | 2,00%                                | behoud                  | Uitbreiding/verbetering |           | Stabiel                    |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-a | Ja                      |
| Grijze duinen kalkrijk                   | 3,10%                                | Uitbreiding/verbetering | Uitbreiding/verbetering |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-b | Ja                      |
| Grijze duinen ontkalkt                   | 20,00%                               | Uitbreiding/verbetering | Uitbreiding/verbetering |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Grijze duinen heischraal                 | 1,78%                                | Uitbreiding/verbetering | Uitbreiding/verbetering |           | Stabiel                    |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Duinheiden met struikhei                 | 0,40%                                | behoud                  | behoud                  |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-a | Ja                      |
| Duindoornstruwelen                       | 16,84%                               | behoud (<)              | behoud                  |           |                            |           | -         | **                    |           | -                    |   | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Kruipwilgstruwelen                       | 0,90%                                | behoud (<)              | behoud                  |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-b | Ja                      |
| Duinbossen droog                         | 3,30%                                | behoud (<)              | behoud                  |           |                            |           | -         | **                    |           | -                    |   | Nee, tenzij-a | Ja                      |
| Duinbossen vochtig                       | 1,60%                                | behoud (<)              | Uitbreiding/verbetering |           |                            |           | -         | **                    |           | -                    |   | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Duinbossen binnenduinrand                | 4,40%                                | behoud (<)              | behoud                  |           | Stabiel                    | ???       | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Vochtige duinvalleien open water         | 0,60%                                | Uitbreiding/verbetering | Uitbreiding/verbetering |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Ja, mits-b    | Ja                      |
| Vochtige duinvalleien kalkrijk           | 0,00%                                | Uitbreiding/verbetering | Uitbreiding/verbetering |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Vochtige duinvalleien kalkarm            | 0,30%                                | Uitbreiding/verbetering | uitbreiding/verbetering |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Vochtige duinvalleien hoge moerasplanten | 0,70%                                | behoud                  | behoud                  |           |                            |           | -         |                       |           | -                    |   | Ja, mits-b    | Ja                      |

| Doelstelling     |       |                         |                         |                         | Sprake van verslechtering? |         |         | Doelstelling behaald? |  | Toekomstperspectief? |  | Eindoordeel   | Aanvullende maatregelen |
|------------------|-------|-------------------------|-------------------------|-------------------------|----------------------------|---------|---------|-----------------------|--|----------------------|--|---------------|-------------------------|
| Blauwgraslanden  | 0,08% | behoud                  | behoud                  |                         |                            |         | -       |                       |  | -                    |  | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Nauwe korfslak   | -     | behoud                  | behoud                  | behoud                  |                            |         |         |                       |  |                      |  | Nee, tenzij-c | Ja                      |
| Noordse woelmuis | -     | behoud                  | Uitbreiding/verbetering | behoud                  |                            |         | Stabiel |                       |  |                      |  | Nee, tenzij-b | Ja                      |
| Groenknolorchis  | -     | Uitbreiding/verbetering | Uitbreiding/verbetering | uitbreiding/verbetering | Stabiel                    | Stabiel | Stabiel |                       |  |                      |  | Ja, mits-b    | Ja                      |

#### Advies ecologische autoriteit

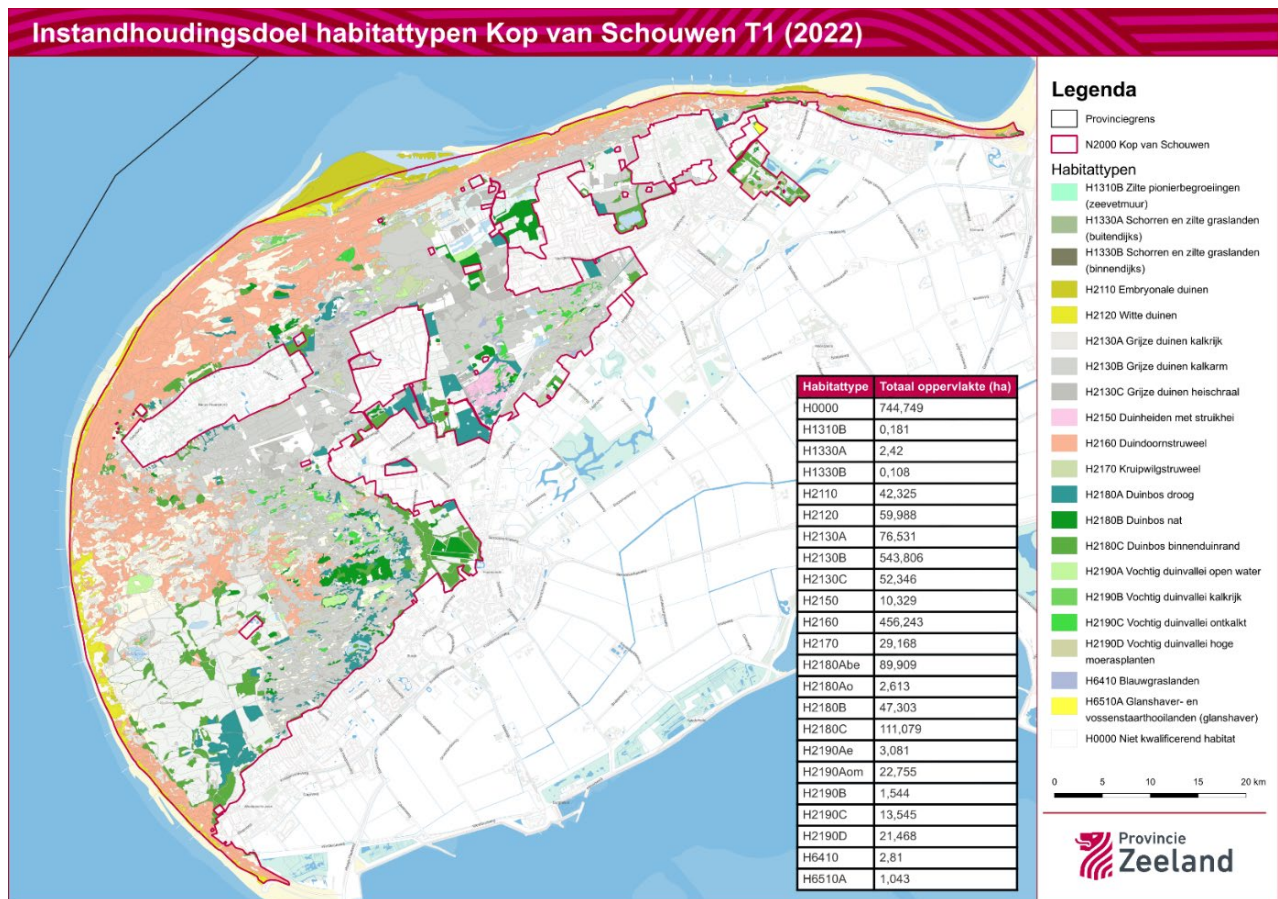
“Uit de eerste analyses blijkt dat de natuur in deze duingebieden onder druk staat. Beide gebieden hebben te maken met verzuring en vermessing door te veel stikstof, een gebrek aan (verstuivings-)dynamiek en verdroging. Ook heeft de natuur last van recreatie en de toename van invasieve soorten. De Ecologische Autoriteit ziet dat er al veel maatregelen genomen worden in de gebieden, maar ook dat nieuwe, aanvullende maatregelen nodig zijn voor voldoende herstel van natuur. De Ecologische Autoriteit vindt de door de provincie Zeeland opgestelde natuurdoelanalyses van hoge kwaliteit. Ze bevatten veel juiste informatie en geven een diepgaand inzicht in de problematiek in de natuurgebieden. De NDA laat duidelijk zien hoe het systeem samenhangt: hoe het in de gebieden werkt wat betreft bodem, water en lucht, en in de wisselwerking met planten en dieren. De NDA beschrijft ook maatregelen, maar daarmee worden de doelen voor natuur nog niet gehaald. De Ecologische Autoriteit adviseert om daarom snel extra maatregelen te nemen. Zo kan de provincie voorkomen dat de natuur verder achteruitgaat en het in de toekomst moeilijker wordt om de natuurdoelen te halen. In haar adviezen gaat de Ecologische Autoriteit in op aanvullende maatregelen voor natuurherstel. Dat zijn maatregelen die enerzijds goed onderbouwd zijn en waarvan we anderzijds weten dat ze goed werken en goed zijn voor de natuur.”

#### 3.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

In de onderstaande tabel is opgenomen voor welke soorten en oppervlaktes een verbetering van de natuurcondities op zal treden.

| Habitattypen                    | Omschrijving                                                                                                                                       | Landelijke staat van<br>instandhouding<br><small>(bron: Vogel- en habitatrichtlijnrapportage 2019)</small> | Totaal aantal<br>hectares                                         | Aantal hectare waar<br>verbetering zal<br>optreden                |
|---------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| H1330A                          | Zilte graslanden buitendijks                                                                                                                       | Matig ongunstig                                                                                            | 2,4                                                               | 2,4                                                               |
| H2110                           | Embryonale wandelende duinen                                                                                                                       | Gunstig                                                                                                    | 42                                                                | 5                                                                 |
| H2120                           | Wandelende duinen op de strandwal met<br><i>Ammophila arenaria</i>                                                                                 | Matig ongunstig                                                                                            | 60                                                                | 46                                                                |
| H2130A                          | Vastgelegde kustduinen met<br>kruidvegetatie. Kalkrijk                                                                                             | Zeer ongunstig                                                                                             | 77                                                                | 69                                                                |
| H2130B                          | Vastgelegde kustduinen met<br>kruidvegetatie. kalkarm                                                                                              | Matig ongunstig                                                                                            | 543                                                               | 448                                                               |
| H2130C                          | Vastgelegde kustduinen met<br>kruidvegetatie. heischraal                                                                                           | Matig ongunstig                                                                                            | 52                                                                | 42                                                                |
| H2150                           | Atlantische vastgelegde ontkalkte duinen                                                                                                           | Matig ongunstig                                                                                            | 10                                                                | 10                                                                |
| H2160                           | Duinen met <i>Hippophaë rhamnoides</i>                                                                                                             | Gunstig                                                                                                    | 456                                                               | 378                                                               |
| H2170                           | Duinen met <i>Salix repens</i> ssp. <i>argentea</i><br>( <i>Salicion arenariae</i> )                                                               | Matig ongunstig                                                                                            | 29                                                                | 20                                                                |
| H2180<br>Subtype A, B &<br>C    | Beboste duinen van het Atlantische,<br>continentale en boreale gebied. Droog<br>(subtype A), vochtig (subtype B) en<br>binnenduinrand (subtype C). | Gunstig (A en B), Matig<br>ongunstig (C)                                                                   | Subtype A: 91<br>Subtype B: 47<br>Subtype C: 111                  | Subtype A: 74;<br>Subtype B: 35;<br>Subtype C: 98                 |
| H2190<br>Subtype A, B C<br>en D | Vochtige duinvalleien, open water<br>(subtype A), kalkrijk (subtype B), ontkalkt<br>(subtype C) en hoge moerasplanten<br>(subtype D)               | Matig ongunstig                                                                                            | Subtype A: 26<br>Subtype B: 1,5<br>Subtype C: 14<br>Subtype D: 21 | Subtype A: 14;<br>Subtype B: 1;<br>Subtype C: 7;<br>Subtype D: 15 |
| H6410                           | Grasland met <i>Molinia</i> op kalkhoudende,<br>venige of lemige kleibodem ( <i>Molinion</i><br><i>caeruleae</i> )                                 | Zeer ongunstig                                                                                             | 2,8                                                               | 2                                                                 |
| H1014                           | Nauwe korfslak                                                                                                                                     | Matig ongunstig                                                                                            |                                                                   |                                                                   |
| H1340                           | Noordse woelmuis                                                                                                                                   | Zeer ongunstig                                                                                             |                                                                   |                                                                   |
| H1903                           | Groenknolorchis                                                                                                                                    | Zeer ongunstig                                                                                             |                                                                   |                                                                   |

### 3.2.4 Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Kop van Schouwen



### 3.3 Drukfactoren en maatregelpakket

#### 3.3.1 Drukfactoren uit de NDA Kop van Schouwen

In de natuurdoelanalyse van de Kop van Schouwen worden de volgende drukfactoren benoemd:

- Stikstofdepositie
- Recreatie\*
- Verontreiniging
- Damherten
- Vermesting
- Klimaat en zeespiegelstijging
- Successie
- Verstoring door geluid
- Water en kustbeheer
- Gebrek aan dynamiek
- Opgaande bouwsels
- Verzuring
- Predatie
- Invasieve exoten
- Ziekten
- Begrazing
- Aantasting door planteneterende insecten
- Wortelanatode

- Natuur- en landschapsbeheer
- Verdroging
- Klimaatverandering
- Dynamiek grondwater
- Verlies leefgebied
- Versnippering leefgebied

\* Recreatie is veelomvattend. Het betreft hierbij zowel activiteiten van de eigen inwoners, dagbezoekers en gasten die kortere of langere tijd verblijven in de Provincie.

### 3.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie             |   | Locatie                     | Maatregel                                                                                                                                  | Nadere Toelichting                                                                                                       | Uitvoering door:                                        | €       |
|----|-----------------------|---|-----------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|---------|
| 1  | Verbetering kwaliteit | A | dijken westelijk Burghsluis | natuurvriendelijk dijkbeheer                                                                                                               | Natuurgericht beheer.                                                                                                    | Waterschap Scheldestromen                               | 200.000 |
| 2  | Verbetering Kwaliteit | A | Kop van Schouwen            | Onderzoek naar/advies opvragen over methoden ter verhoging van de pH (anders dan verstuiving met kalkrijk zand en toevoer basenrijke kwel) | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en (herstel) maatregelen                                                     | Provincie Zeeland                                       | 15.000  |
| 3  | Verbetering Kwaliteit | A | Kop van Schouwen            | Maaien en afvoeren (optimalisatie)                                                                                                         | Maatregel gericht op het terugdringen van de successie, alleen als het niet leidt tot verdere verspreiding watercrassula | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij                   | 75.000  |
| 4  | Verbetering Kwaliteit | A | Kop van Schouwen            | Onderzoek naar de mogelijkheden voor het uitbreiden van doelstelling, met daarbij horende maatregelen.                                     | Ten behoeve van o.a. groenknolorchis en nauwe korfslak.                                                                  | Staatsbosbeheer, particulieren, Natuurmonumenten.       | 40.000  |
| 5  | Verbetering Kwaliteit | A | Kop van Schouwen            | Vergroten dynamiek Meeuwenduinen (kleinschalige en/of grootschalige verstuiving).                                                          | Ten behoeve van toevoer kalkrijk zand ter verhoging van de pH.                                                           | Staatsbosbeheer, particulieren, Natuurmonumenten.       | 150.000 |
| 6  | Verbetering Kwaliteit | A | Kop van Schouwen            | Onderzoek naar de relatie stikstof en H2120                                                                                                | Ten behoeve van optimalisatie beheer- en herstelmaatregelen H2120                                                        | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij                   | 15.000  |
| 7  | Verbetering Kwaliteit | A | Kop van Schouwen            | Onderzoek naar de beste locaties en omgaan met ziekte. Dit gericht op het vergroten van de konijnenpopulatie en indien mogelijk uitvoeren. | Vergroten konijnenpopulatie ten behoeven van graaf- en graasactiviteit ter bevordering van de algehele kwaliteit         | Provincie Zeeland in samenwerking met terreineigenaren. | 40.000  |

| Nr | Categorie                   |    | Locatie                                    | Maatregel                                                                                                                                                                         | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                               | Uitvoering door:                                        | €         |
|----|-----------------------------|----|--------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|-----------|
| 8  | Verbetering Kwaliteit       | A  | Kop van Schouwen                           | Uitbreiding monitoring typische en kenmerkende soorten                                                                                                                            | Extra monitoring om beter de kwaliteit van de habitattypen te kunnen volgen/evalueren.                                                                                                           | Provincie Zeeland.                                      | 50.000    |
| 9  | Verbetering Kwaliteit       | A  | Kop van Schouwen                           | Onderzoek naar en uitvoering van de mogelijkheden voor verlagen/optimaliseren begrazingsdruk (o.a. damherten en konijnen)                                                         | Ten behoeve van de kwaliteit / structuur vegetatie / structuur bodem/ nectar beschikbaarheid / insecten in desbetreffende habitattypen en leefgebied.                                            | Provincie Zeeland in samenwerking met terreineigenaren. | 50.000    |
| 10 | Hydrologische verbeteringen | B  | Kop van Schouwen                           | verbetering hydrologie onderzoek, maatregelen                                                                                                                                     | Hydrologische maatregelen KvS (o.a. Slotbos, Watergat, Landgoed Renesse, vertragen afvoer waterlopen)                                                                                            | Provincie Zeeland                                       | 600.000   |
| 11 | Hydrologische verbeteringen | B  | Waterhuishouding Hoge Zoom, (Brem, bossen) | Aanpassen afvoer en afhankelijk van kwaliteit water naar aanleiding van onderzoek.                                                                                                | Afvloeiend water naar achterste bossen particulier.                                                                                                                                              | Provincie Zeeland                                       | 250.000   |
| 12 | Hydrologische verbeteringen | B  | Kop van Schouwen                           | Onderzoek en maatregelen (ook op lokale schaal) gericht op het beter in beeld brengen van de waterhuishouding gekoppeld aan mogelijke, te treffen, maatregelen ter optimalisatie. | T.b.v. het formuleren van maatregelen gericht op het verminderen van verdroging en toename van de invloed (waar dit wenselijk is) van kwel - ter verbetering van kwaliteit en uitbreiding areaal | Provincie Zeeland in samenwerking met terreineigenaren. | 30.000    |
| 13 | Versnelling verwerving      | C1 | Vliegveld Haamstede                        | Verplaatsing vliegveld en zo mogelijk reservering uitvoering. En verwerving gronden.                                                                                              | Habitat herstel duingraslanden.                                                                                                                                                                  | Provincie Zeeland                                       | 4.000.000 |
| 14 | Optimaliseren inrichting    | C2 | Ijsbaan Burgh-Haamstede                    | Verplaatsen ijsbaan naar andere locatie buiten N2000.                                                                                                                             | Nu is NM gehouden tot specifiek beheer t.b.v. ijsbaan. Uitplaatsen van deze functie voorkomt apart beheer t.b.v. een gebruiksfunctie. Verbetering hydrologie en natuurwaarden is dan mogelijk.   | Provincie Zeeland i.c.m. Natuurmonumenten               | 100.000   |
| 15 | Optimaliseren inrichting    | C2 | aanlanding N57 op Schouwen E620            | Depot Waterschap omvormen naar inlaag.                                                                                                                                            | Natuurontwikkeling                                                                                                                                                                               | Natuurmonumenten, RWS, Waterschap Scheldestromen        | 1.000.000 |

| Nr | Categorie        |   | Locatie                        | Maatregel                                                        | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                | Uitvoering door:                                                    | €         |
|----|------------------|---|--------------------------------|------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|-----------|
| 16 | Overgangszones   | D | Rondom de experimenteergronden | Pilot brede natuurvriendelijke watergang                         | Versterken biodiversiteit en natuurlijke waarde.                                                                                                                                                                                                                  | Gemeente Schouwen Duiveland                                         | 300.000   |
| 17 | Overgangszones   | D | overgangszone KvS              | Natuur inclusieve landbouw                                       | Ontwikkelingsgebied zoet/zout natuur geïntegreerde landbouw, waterbuffering, recreatie verbinding kust duinen, voedselakkers.                                                                                                                                     | Provincie Zeeland i.s.m. TBO's, Wts en agrarische sector            | 1.000.000 |
| 18 | Overgangszones   | D | Topgebied Burghsluis           | Ontwikkelen boerennatuur Burghsluis                              | Voortzetten en uitbreiden Partridge richting natuurinclusieve landbouw, door ureninzet en monitoring                                                                                                                                                              | Het Zeeuwse Landschap /SLZ/ Poldernatuur Zeeland en ANV Zonnestraal | 500.000   |
| 19 | Overgangszones   | D | overgangszones KVS             | Pilot Natuurinclusieve recreatie                                 | Voor biodiversiteit verbinden van gebieden en verbeteren Habitat door verleggen van recreatiedruk.                                                                                                                                                                | Recreatie-ondernemers i.s.m. TBO's en agrarische sector             | 200.000   |
| 20 | Overgangszones   | D | Kop van Schouwen               | Experimenteergronden                                             | Extensivering, natuurinclusieve landbouw, stikstofreductie, hydrologie, agrarische biodiversiteit.                                                                                                                                                                | Provincie Zeeland                                                   | 500.000   |
| 21 | Overig kwaliteit | E | Kop van Schouwen               | Opstellen van een Landschapsecologische Systeem Analyse (LESA)   | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en (herstel) maatregelen. LESA zou moeten bijdragen aan inzichten waar buiten N2000 gebied maatregelen zouden moeten worden getroffen ten behoeve van systeemherstel in N2000 gebied. Focus aanbrengen op hydrologie. | Provincie Zeeland                                                   | 50.000    |
| 22 | Overig kwaliteit | E | landschapsvisie KVS            | Landschap en natuurvisie.                                        | Landschapsvisie of Lesa maken KvS binnen en buiten N2000                                                                                                                                                                                                          | Provincie i.c.m. Staatsbosbeheer, RWS en overige gebiedspartijen    | 50.000    |
| 23 | Overig kwaliteit | E | Kop van Schouwen               | Onderzoek naar achteruitgang vitaliteit H2160 Duidooronstruwelen | Een (groot) deel van de kwalificerende duindoornstruwelen is achteruit gegaan in vitaliteit/kwaliteit. Onbekend is welke factoren precies in welke mate hierop van invloed zijn.                                                                                  | Provincie Zeeland (in afstemming met de terreinbeheerders)          | 25.000    |

| Nr     | Categorie        |   | Locatie          | Maatregel                                                                          | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                       | Uitvoering door:                                                    | €          |
|--------|------------------|---|------------------|------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|------------|
| 24     | Overig kwaliteit | E | Kop van Schouwen | Stimuleren van ontwikkeling embryonale duinen en broedplaatsen voor strandbroeders | Voortzetting Groene strand en andere maatregelen en educatie tbv broedplaatsen strandbroeders.                                                                                           | provincie Zeeland en/of gebiedspartij.                              | 100.000    |
| 25     | Overig kwaliteit | E | Kop van Schouwen | Onderzoek / Monitoring recreatief gebruik                                          | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en (herstel) maatregelen                                                                                                                     | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij                               | 100.000    |
| 26     | Overig kwaliteit | E | Kop van Schouwen | Onderzoek naar de mogelijkheden voor het creëren van meer rust.                    | Rust ten behoeve van de soorten strandplevier en o.a. struweelvogel.                                                                                                                     | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij                               | 20.000     |
| 27     | Overig kwaliteit | E | Kop van Schouwen | Intensivering van bestrijding en beheer van exoten binnen en buiten NNN            | Verdere bestrijding van Amerikaanse vogelkers, plan van aanpak voor exotenbeheer, urgentie is watercrassula, voorlichting en kennisdelen over aanpak exoten binnen en buiten het gebied. | Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer en Waterschap m.b.t. de dijken. | 500.000    |
| 28     | Overig kwaliteit | E | Kop van Schouwen | Communicatie en Voorlichting (in het kader van verminderen recreatiedruk)          | Communicatie over de staat van natuurgebieden, beschermde soorten en het waarom van maatregelen die getroffen worden.                                                                    | Provincie Zeeland, Terra Maris, IVN.                                | 150.000    |
| Totaal |                  |   |                  |                                                                                    |                                                                                                                                                                                          |                                                                     | 10.110.000 |

### 3.3.3 Effect maatregelen

Door het treffen van maatregelen zullen de drukfactoren niet volledig worden weggenomen. In de onderstaande tabel met het eindoordeel uit de NDA ontvangen 13 van de 20 doelstellingen het oordeel Ja, mits b of nee tenzij c. Dit betekent dat een verslechtering van deze doelen niet uit te sluiten is, omdat de drukfactoren niet volledig weggenomen kunnen worden. Wel verwachten we dat er voor alle doelstellingen een positief effect zal zijn op de doelstellingen en dat het grootste deel van de drukfactoren wel weggenomen kan worden. De inschatting is dat we ongeveer 65 % van de doelstellingen zullen halen na het treffen van de maatregelen, de andere 35% is afhankelijk van factoren die wij niet kunnen beïnvloeden zoals stikstof uit het buitenland.

### 3.3.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in kg stikstof

De maatregelen in de N 2000-gebieden zijn vooral gericht op het verminderen van het effect van de te hoge stikstofdepositie. Maatregelen die getroffen worden in de directe nabijheid van de N 2000-gebieden zijn wel gericht op het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de stikstofemissie. Vanwege deze maatregelen verwachten wel een emissie reducerend effect van ergens tussen de 3.5 en de 35 kgNH<sub>3</sub>/hectare.

Overigens is in Zeeland het overgrote deel van de stikstofdepositie afkomstig van het buitenland en de scheepvaart (ongeveer 60%). De te treffen maatregelen hebben hier geen effect op.

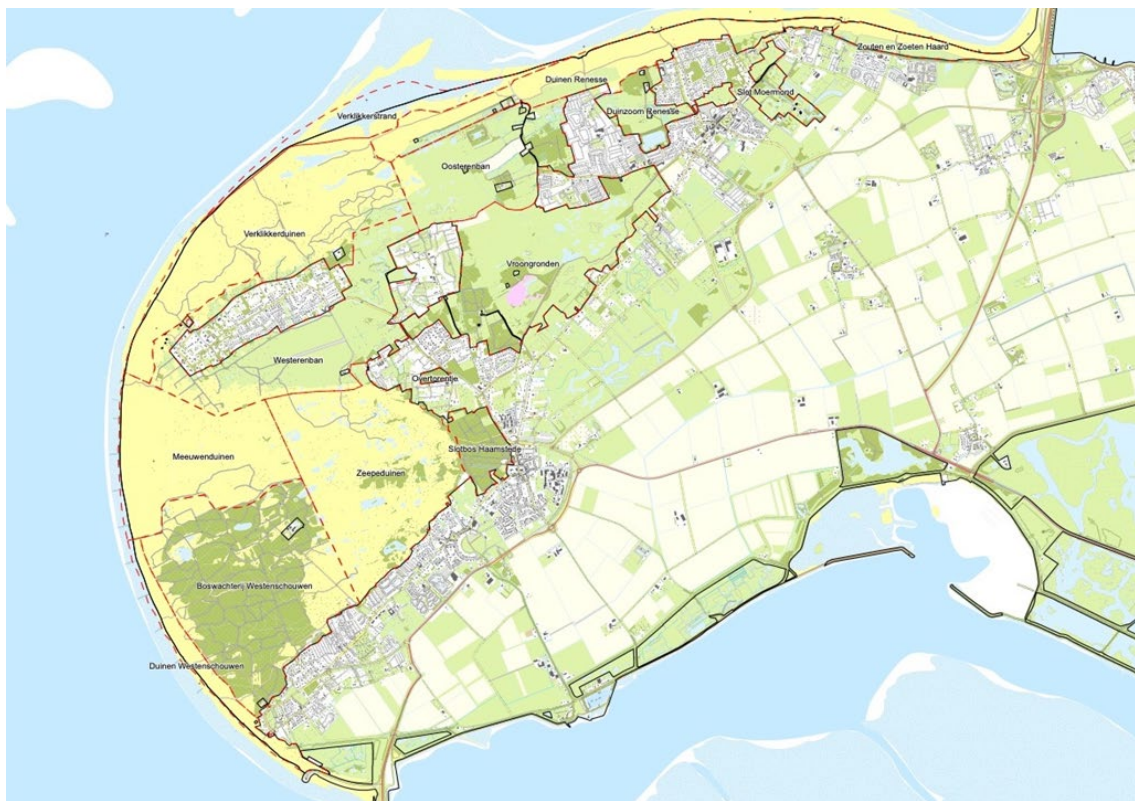
### 3.3.5 Combinatie van maatregelen

Er worden geen maatregelen getroffen in combinatie met maatregelen voor of ten behoeve van een overig natuurgebied in een aangrenzende provincie of een aangrenzend buitenland.

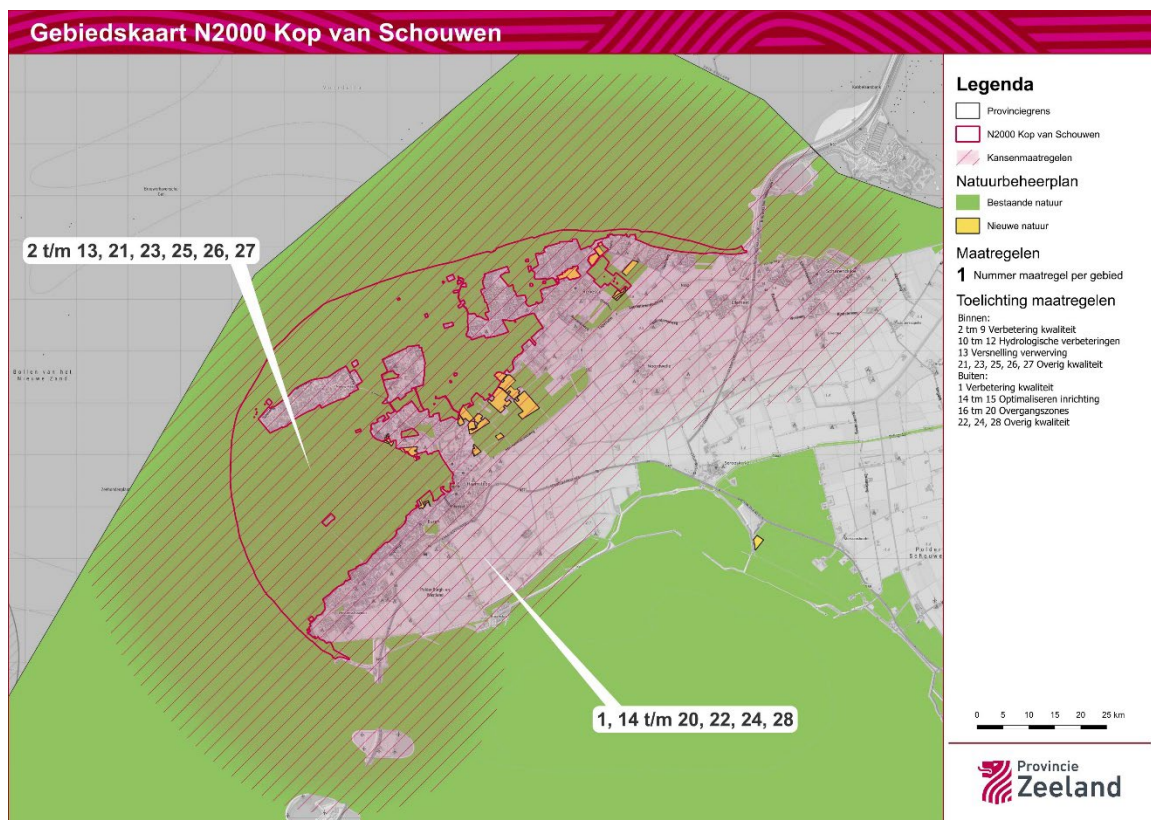
## 3.4 Kaarten

### 3.4.1 Begrenzing N 2000-gebied Kop van Schouwen

In de onderstaande kaart de begrenzing van het N 2000-gebied Kop van Schouwen:



### 3.4.2 NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen



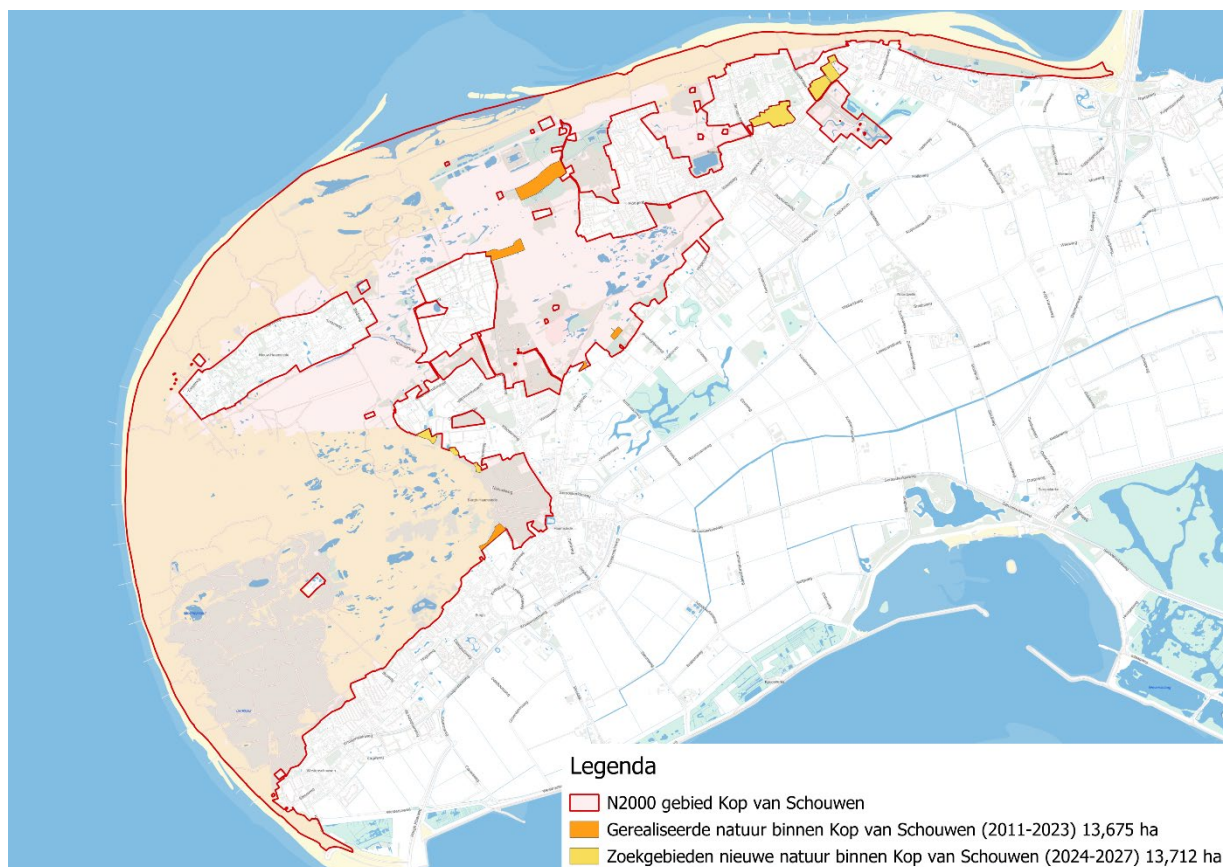
De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is in de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregellentabel onder 2.3.2.

### 3.5 Additionaliteit

Binnen de Natura 2000 begrenzing van de Kop van Schouwen, liggen enkele binnen de afspraken uit het natuurpact gerealiseerde gebieden (oranje) en enkele zoekgebieden voor nog te verwerven hectares, waaronder sleutelpercelen, die onderdeel uit maken van het Natuurpact (geel). In deze gele en oranje delen van de Kop van Schouwen worden geen fysieke maatregelen getroffen met uitzondering van het terugdringen van successie in de oranje gebieden (maatregel nummer 3).

Wel worden (systeemherstellende) maatregelen getroffen die een positief hebben op het gehele N 2000-gebied Kop van Schouwen. Daarbij kun je denken aan maatregelen die betrekking hebben op de hydrologie van het N 2000-gebied of maatregelen om de begrazing van het N 2000-gebied te optimaliseren. Die hebben geen rechtstreeks betrekking op de hectares uit het natuurpact maar die hectares profiteren daar wel van mee. Dat geldt ook voor de meeste maatregelen die buiten het gebied getroffen worden. Daarvan profiteert het hele N 2000- gebied dus ook de nieuwe aangelegde (oranje) en nog aan te leggen (geel) natuur.

In de bijgaande kaart een overzicht van de onder de afspraken uit het natuurpact gerealiseerde natuur (oranje) en nieuwe te realiseren natuur (geel). In de rode lijn het N 2000-gebied kop van Schouwen. Dit is gebaseerd op de meest recente landelijke Voortgangsrapportage Natuur die jaarlijks wordt opgesteld. De gele vlakken geven de zoekgebieden voor de realisatie van nieuwe natuur aan als onderdeel van het Natuurpact zoals deze zijn opgenomen in het door Gedeputeerde Staten op 25 juni 2024 vastgestelde Natuurbeheerplan Zeeland.



### 3.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opnieuw opgevoerd.

### 3.7 Maatregelen uit SPUK 1

Uitvoering van de maatregelen van fase 1 van het programma Natuur loopt nog door tot en met 2026. Fase 1 wordt daarbij benut om enerzijds te werken aan natuurherstel, en anderzijds ervaringen op te doen die meegenomen kunnen worden in het vervolg van het programma. In de eerste fase hebben we geleerd dat flexibiliteit van regelingen gewenst is en dat er behoefte is aan een goede afstemming bij de uitwerking van instrumentarium. In de aanvraag voor fase 1 hebben we destijds een behoorlijke overprogrammering (van ruim 9 miljoen) opgenomen waardoor niet alle in fase 1 opgenomen maatregelen ook daadwerkelijk in de 1e fase konden worden uitgevoerd. Ook kunnen we voor sommige maatregelen nu nog niet voorzien of deze ook daadwerkelijk in de 1e fase kunnen worden afgerond. Om die reden zijn alle maatregelen die zijn opgenomen in fase 1 en in de periode 2021- juni 2023 niet tot (volledige) uitvoering of uitwerking zijn gekomen opnieuw opgenomen in de programmering voor fase 2. Deze maatregelen zijn wel beschikt voor de 1e fase en dat wat we in fase 1 kunnen uitvoeren zullen we daarbinnen uitvoeren.

| Categorie                   |    | Maatregel                                                                                                                     | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Uitvoering door:                                                                                                                        | €       |
|-----------------------------|----|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| Verbetering kwaliteit       | A  | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden | Actieve stimulering extensivering van bemesting of stoppen van bemesting gericht op reductie van stikstof door stimuleren vergroening en natuurinclusieve landbouw binnen het Landelijk Gebied. Toename van natuuroppervlak en minder intensieve landbouw. Accent Kop van Schouwen op ontsnippering (blauw en groene dooradering landelijk gebied), Natuur en landschapversterking in synergie met wateropgaven (KRW, WB21 en klimaatadaptatie) en vormen van natuurinclusieve landbouw (binnen Zeeland Volhoudbare landbouw). Voorbeelden concrete maatregelen: voedselbossen, aanleg (houtige) landschapselementen, bemestingsvrije randzones langs waterlopen, brede natuurvriendelijke oevers en overhoeken, teeltvrije zones van 10-20 meter en kleinschalige duinbosversterking. Stimulering grondeigenaren via subsidieregeling. GBD | Natuurmonumenten, Staatsbos-beheer, Stichting Landschaps-beheer Zeeland, ZLTO, particuliere grondeigenaren en waterschap Scheldestromen | 100.000 |
| Verbetering kwaliteit       | A  | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden | Instandhouding (gerealiseerde) natuuroppervlak aangrenzend en rondom Natura 2000-gebied Kop van Schouwen gericht op reductie van stikstof emissies (samenhang met project 2a). Sluit aan bij spoor 1b. Programma Natuur                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Natuurmonumenten, Staatsbos-beheer, Stichting Landschaps-beheer Zeeland, ZLTO, particuliere grondeigenaren en waterschap Scheldestromen | 100.000 |
| Verbetering kwaliteit       | A  | Verbetering van de kwaliteit van natuurgebieden                                                                               | Herstel dynamiek door creëren van extra interne zandmotoren binnen duingebieden. Bijvoorbeeld door extra aanleggen van stuifkuilen en open zandgebied. Het verwijderen van stuifdijken, het maken van kerven in de zeereep, zandsuppletie op het strand, het verwijderen van stuifschermen, niet inplanten van helm, afvlakken van hellingen, etc.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Provincie Zeeland i.s.m. Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en RWS                                                                       | 100.000 |
| Hydrologische verbeteringen | B  | Hydrologische verbeteringen. Verbetering van de kwaliteit van natuurgebieden en maatregelen in de overgangszones              | Door verdroging is sprake van meer, c.q. toename van mineralisatie. Inzet op gebiedsgerichte maatregelen voor instandhouding en versterking van hydrologische condities (klimaat robuuste inzet) voor deelgebieden binnen Kop van Schouwen. Accent op aanpassing waterafvoer voor vasthouden van (zoet) water en infiltratie via o.a. 1. dempen water afvoerende watergangen, 2. realiseren LOP stuwtjes, 3. peil gestuurde drainage, 4. sloten verondiepen en 5. adaptief waterbeheer.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, ZLTO en waterschap Scheldestromen                                                                    | 75.000  |
| Versnelling verwerving      | C1 | versnelling van verwerving en optimalisering van de                                                                           | Betreft realisatie (verwerving, optimalisering en inrichting) essentiële of benodigde sleutelhectares binnen                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Provincie Zeeland en terreinbeheerders                                                                                                  | 50.000  |

| Categorie                |    | Maatregel                                                                                                                                                                         | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | Uitvoering door:                                                                                   | €       |
|--------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
|                          |    | inrichting van natuurgebieden                                                                                                                                                     | en buiten NNZ gericht op verbetering natuurkwaliteit                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |                                                                                                    |         |
| Optimaliseren inrichting | C2 | Optimalisering van de inrichting van natuurgebieden. Verbetering van de kwaliteit van Natuurgebieden en maatregelen in de overgangszones, inclusief verbindingen tussen gebieden. | Extensivering bemesting van gronden binnen multifunctionele zones (uitvoering: verbreding zones met 10 meter breedte langs aanwezige bloemrijke dijklichamen over 3 km (3 ha) en uitvoering aangepast beheer). Extra maaien en afvoeren uitbreiding/verbetering verwijdering aanwezige stikstof uitbreiding/verbetering toename verspreiding gevoelige soorten. Nemen van specifieke beheermaatregelen op zeer kansrijke delen gericht op habitat verbeteren. | Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer en Waterschap m.b.t. de dijken.                                | 75.000  |
| Overig kwaliteit         | E  | Overige kwaliteitsmaatregelen bovenop het Natuurpact                                                                                                                              | Regulatie recreatiedruk Stikstof overbelaste N2000 natuur. Accent Kop van Schouwen: Extra handhaving capaciteit (0,5 tot 1 fte), inzetten op voorlichting, en separeren van verschillende soorten van recreatief medegebruik o.a. via aanscherping routes en duidelijke bebording.                                                                                                                                                                            | Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en RUD-Zeeland, Provincie Zeeland en particuliere grondeigenaren | 100.000 |
| Boscompensatie           | F  | Verbetering van de kwaliteit van Natuurgebieden en maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden                                                         | Boscompensatie, versterking mantel- en duinbossen 2 ha boscompensatie en 8 ha additioneel bos gericht op reductie van stikstof rondom N2000 stikstofoverbelaste Natuur                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Provincie Zeeland i.s.m. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer                                       | 100.000 |
|                          |    |                                                                                                                                                                                   | Totaal<br>Waarvan boscompensatie € 100.000                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                    | 700.000 |

## 4 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Manteling van Walcheren

### 4.1 Natura 2000-gebied Manteling van Walcheren (117)

De Manteling van Walcheren betreft een kalkarm duingebied aan de noordwestrand van het voormalige eiland Walcheren. De kust is hier al vele honderden jaren een afslagkust en de kustlijn is in de loop der tijd enkele kilometers landinwaarts verplaatst. Hierdoor is de zone met primaire duinen uiterst smal of ontbreekt volledig en komen de oude duinen tot zeer kort aan de kustlijn. De kustlijn wordt door middel van suppleties gehandhaafd en de duinen zijn onder andere door aanplant gefixeerd. Aan de zeezijde is tamelijk veel reliëf aanwezig dat verder landinwaarts overgaat naar minder geaccidenteerd terrein. Van oudsher wordt de Manteling van Walcheren gekenmerkt door buitenplaatsen met statige landhuizen en soortenrijke bossen met stinzenplanten in de binnenduinrand. Rust en donkerte zijn belangrijke kenmerken van het gebied.

### 4.2 Prioritaire opgave

#### 4.2.1 Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA

In de tabel hieronder zijn de Natura 2000-doelen van de Manteling van Walcheren zoals zijn opgenomen in het aanwijsbesluit dat op 4 juli 2013 is vastgesteld en op 22 november 2022 is aangevuld. Voor bijna alle habitattypen geldt het doel “behoud oppervlak en kwaliteit”. Voor H2130B Grijze duinen kalkarm is het doel “uitbreiding van het oppervlak en verbetering van de kwaliteit”. H2160 Duindoornstruwelen mag daarnaast in oppervlak afnemen als dit ten gunste is van het oppervlak H2130 Grijze duinen. De kwaliteit moet wel behouden blijven. H1014 Nauwe korfslak is de enige habitatrichtlijnsoort waarvoor dit gebied is aangewezen.

| Habitattypen |                                            | SVI<br>Landelijk | Doelst. Opp.vl.                                                                                                                              | Doelst. Kwal.         | Doelst. Pop. |
|--------------|--------------------------------------------|------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|--------------|
| H1330B       | Schorren en zilte graslanden (binnendijks) | Matig ongunstig  |                                                                                                                                              | Behoud                |              |
| H2110        | Embryonale duinen                          | Gunstig          | Behoud                                                                                                                                       | Behoud                |              |
| H2120        | Witte duinen                               | Matig ongunstig  | Behoud                                                                                                                                       | Behoud                |              |
| H2130A       | *Grijze duinen (kalkrijk)                  | Zeer ongunstig   | Behoud                                                                                                                                       | Behoud                |              |
| H2130B       | *Grijze duinen (kalkarm)                   | Zeer ongunstig   | Uitbreiding oppervlakte                                                                                                                      | Verbetering kwaliteit |              |
| H2130C       | *Grijze duinen (heischraal)                | Matig ongunstig  | Behoud                                                                                                                                       | Behoud                |              |
| H2160        | Duindoornstruwelen                         | Gunstig          | Behoud, Enige achteruitgang oppervlakte ten gunste van habitatype 2130 grijze duinen of habitatype 2190 vochtige duinvalleien is toegestaan. | Behoud                |              |
| H2170        | Kruipwilgstruwelen                         | Matig ongunstig  | Behoud                                                                                                                                       | Behoud                |              |

| Habitattypen |                                            | SVI<br>Landelijk | Doelst. Opp.vl. | Doelst. Kwal. | Doelst. Pop.     |
|--------------|--------------------------------------------|------------------|-----------------|---------------|------------------|
| H2180A       | Duinbossen (droog)                         | Gunstig          | Behoud          | Behoud        |                  |
| H2180B       | Duinbossen (vochtig)                       | Gunstig          | Behoud          | Behoud        |                  |
| H2180C       | Duinbossen (binnenduinrand)                | Matig ongunstig  | Behoud          | Behoud        |                  |
| H2190A       | Vochtige duinvalleien (open water)         | Matig ongunstig  | Behoud          | Behoud        |                  |
| H2190B       | Vochtige duinvalleien (kalkrijk)           | Matig ongunstig  | Behoud          | Behoud        |                  |
| H2190C       | Vochtige duinvalleien (ontkalkt)           |                  | Behoud          | Behoud        |                  |
| H2190D       | Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) | Matig ongunstig  | Behoud          | Behoud        |                  |
| H1014        | Nauwe korfslak                             | Matig ongunstig  | Behoud          | Behoud        | Behoud populatie |

#### 4.2.2 Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA

De natuurdoelanalyse kent de volgende conclusie:

*"Mede als gevolg van de te hoge stikstofdepositie, verdroging, verstoring door de recreatiedruk in de Manteling van Walcheren zijn de Nauwe korfslak, de Witte duinen, de struwelen (Kruipwilg- en Duindoorn) en een groot deel van de Duinbossen (droog en vochtig) achteruitgegaan in zowel oppervlakte als kwaliteit. Door het optreden van verslechtingen worden de behouds- en verbeterdoelstelling voor zowel kwaliteit als oppervlak niet gehaald. Daarnaast is de kwaliteit achteruitgegaan van de Grijze duinen. Ook de Embryonale Duinen zijn achteruitgegaan, maar dit is het gevolg van het niet meeschuiven van de Natura 2000-begrenzing en kan hierdoor niet gezien worden als een echte achteruitgang.*

*Zowel de kwaliteit als de oppervlakte van de Vochtige duinvalleien (kalkrijk, ontkalkt) en hoge moerasplanten is toegenomen. De Embryonale duinen is het enige natuurdoeltype waarbij alleen de kwaliteit is toegenomen en het oppervlak stabiel is gebleven.*

*Van de Schorren en zilte graslanden binnendijs, Duinbossen binnenduinrand en Vochtige duinvalleien open water is het met de benodigde data niet mogelijk een conclusie te trekken. Voor deze doelen is het niet mogelijk geweest om verslechting uit te sluiten en/of aan te tonen. Om dit naar de toekomst toe wel te kunnen zal er meer monitoringsdata moeten worden vergaard.*

*Conform de systematiek handreiking NDA zijn doelstellingen ingedeeld in bestaande categorieën, waarbij alle doelstellingen waarbij verslechting is geconstateerd dat het eindoordeel Nee, tenzij (cat. b/c) is. Dat betekent dat er naast systeemherstelmaatregelen ook overlevingsmaatregelen (cat. b) en een grote urgentie is voor versnelling van bronmaatregelen (cat. c)."*

| % aandeel<br>N2000<br>gebied<br>(T1) | Doelstelling                 |           |           |           | Sprake van<br>verslechting? |           |           | Doelstelling<br>behaald? |           |           | Toekom<br>st-<br>perspec<br>tief? | Eindoor<br>deel | Aanv<br>ul-<br>lende<br>maatr<br>e-<br>gelen |
|--------------------------------------|------------------------------|-----------|-----------|-----------|-----------------------------|-----------|-----------|--------------------------|-----------|-----------|-----------------------------------|-----------------|----------------------------------------------|
|                                      |                              | Oppervlak | Kwaliteit | Populatie | Oppervlak                   | Kwaliteit | Populatie | Oppervlak                | Kwaliteit | Populatie |                                   |                 |                                              |
| 0,1%                                 | Schorren en zilte graslanden | =         | =         |           |                             |           | -         |                          |           | -         | Stabiel                           | Nee, tenzij-a   | Ja                                           |

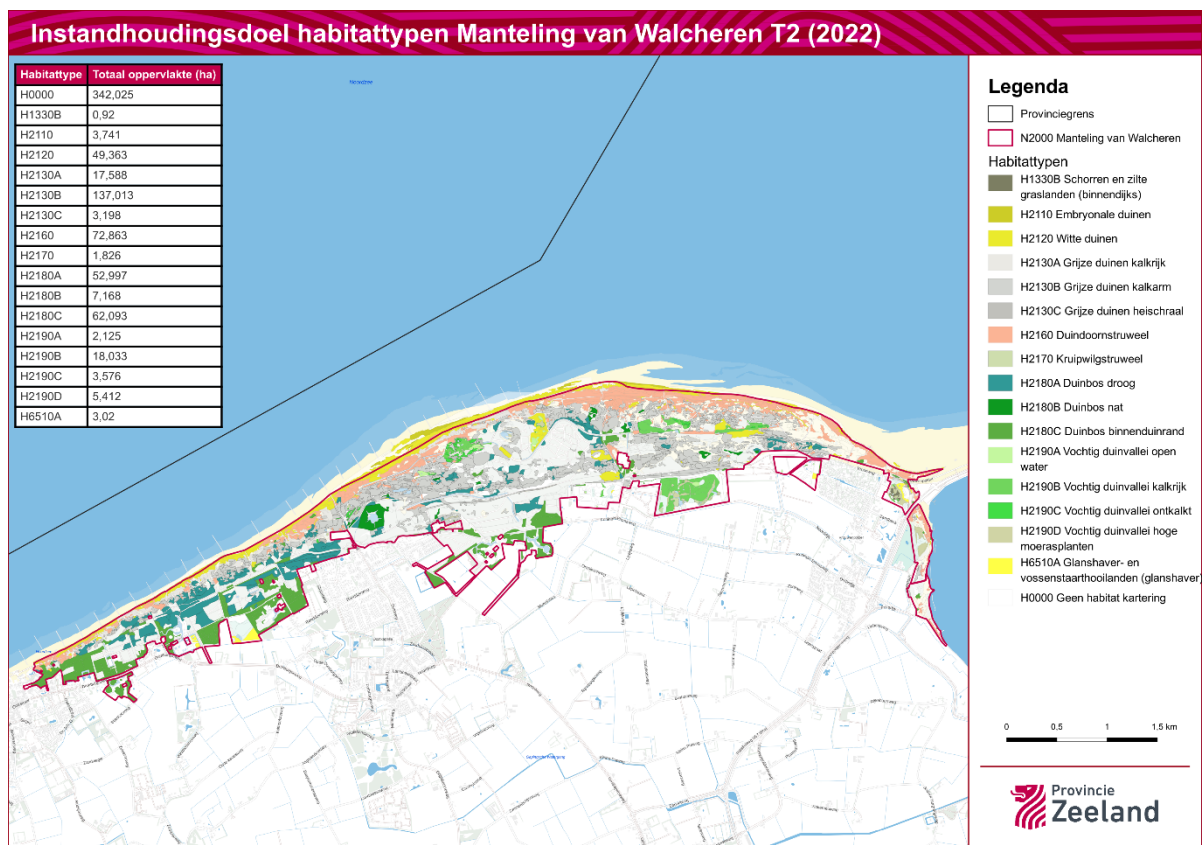
| % aandeel<br>N2000<br>gebied<br>(T1) | Doelstelling                             |       |   |  | Sprake van<br>verslechtering? |  |   | Doelstelling<br>behaald? |  |   | Toekom<br>st-<br>perspec<br>tief? | Eindoor<br>deel  | Aanv<br>ul-<br>lende<br>maatr<br>e-<br>gelen |
|--------------------------------------|------------------------------------------|-------|---|--|-------------------------------|--|---|--------------------------|--|---|-----------------------------------|------------------|----------------------------------------------|
|                                      | (binnendijks<br>)                        |       |   |  |                               |  |   |                          |  |   |                                   |                  |                                              |
| 0%                                   | Embryonale<br>duinen                     | =     | = |  | Stab<br>iel                   |  | - |                          |  | - | Stabiel                           | Ja,<br>mits-b    | Ja                                           |
| 3,9%                                 | Witte duinen                             | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - | Stabiel                           | Nee,<br>tenzij-b | Ja                                           |
| 2,35%                                | Grijze<br>duinen<br>(kalkrijk)           | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - | Stabiel                           | Nee,<br>tenzij-b | Ja                                           |
| 17,31%                               | Grijze<br>duinen<br>(kalkarm)            | >     | > |  |                               |  | - |                          |  | - |                                   | Nee,<br>tenzij-c | Ja                                           |
| 0,38%                                | Grijze<br>duinen<br>(heischraal)         | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - | Stabiel                           | Nee,<br>tenzij-b | Ja                                           |
| 8,46%                                | Duindoornst<br>ruwelen                   | = (<) | = |  |                               |  | - | *                        |  | - |                                   | Nee,<br>tenzij-c | Ja                                           |
| 0,33%                                | Kruipwilgstr<br>uwelen                   | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - | Stabiel                           | Nee,<br>tenzij-b | Ja                                           |
| 6,09%                                | Duinbossen<br>(droog)                    | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - |                                   | Nee,<br>tenzij-c | Ja                                           |
| 0,97%                                | Duinbossen<br>(vochtig)                  | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - |                                   | Nee,<br>tenzij-c | Ja                                           |
| 7,71%                                | Duinbossen<br>(binnenduina<br>nd)        | =     | = |  | Stab<br>iel                   |  | - |                          |  | - |                                   | Nee,<br>tenzij-a | Ja                                           |
| 0,26%                                | Vochtige<br>duinvalleien<br>(open water) | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - |                                   | Nee,<br>tenzij-a | Ja                                           |
| 2,22%                                | Vochtige<br>duinvalleien<br>(kalkrijk)   | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - |                                   | Ja,<br>mits-b    | Ja                                           |
| 0,6%                                 | Vochtige<br>duinvalleien<br>(ontkalkt)   | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - |                                   | Ja,<br>mits-b    | Ja                                           |
| 0,67%                                | Vochtige<br>duinvalleien<br>(hoge        | =     | = |  |                               |  | - |                          |  | - | Stabiel                           | Ja,<br>mits-b    | Ja                                           |

| % aandeel<br>N2000<br>gebied<br>(T1) | Doelstelling       |   |   |   | Sprake van<br>verslechtering? |  |  | Doelstelling<br>behaald? |  |  | Toekom<br>st-<br>perspec<br>tief? | Eindoor<br>deel  | Aanv<br>ul-<br>lende<br>maatr<br>e-<br>gelen |
|--------------------------------------|--------------------|---|---|---|-------------------------------|--|--|--------------------------|--|--|-----------------------------------|------------------|----------------------------------------------|
|                                      | moerasplant<br>en) |   |   |   |                               |  |  |                          |  |  |                                   |                  |                                              |
| -                                    | Nauwe<br>korfslak  | = | = | = |                               |  |  |                          |  |  |                                   | Nee,<br>tenzij-c | Ja                                           |

#### 4.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

| Habitattypen | Omschrijving                                  | Landelijke staat van<br>instandhouding | Totaal aantal<br>hectare | Aantal hectare waar<br>verbetering op zal<br>treden. |
|--------------|-----------------------------------------------|----------------------------------------|--------------------------|------------------------------------------------------|
| H1330B       | Schorren en zilte graslanden<br>(binnendijks) | Matig ongunstig                        | 1                        | 1                                                    |
| H2110        | Embryonale duinen                             | Gunstig                                | 3,7                      | -                                                    |
| H2120        | Witte duinen                                  | Matig ongunstig                        | 49                       | 29                                                   |
| H2130A       | *Grijze duinen (kalkrijk)                     | Zeet ongunstig                         | 18                       | 12                                                   |
| H2130B       | *Grijze duinen (kalkarm)                      | Zeet ongunstig                         | 137                      | 137                                                  |
| H2130C       | *Grijze duinen (heischraal)                   | Matig ongunstig                        | 3                        | 3                                                    |
| H2160        | Duindoornstruwelen                            | Gunstig                                | 73                       | 63                                                   |
| H2170        | Kruipwilgstruwelen                            | Matig ongunstig                        | 1,8                      | 1,8                                                  |
| H2180A       | Duinbossen (droog)                            | Gunstig                                | 53                       | 53                                                   |
| H2180B       | Duinbossen (vochtig)                          | Gunstig                                | 137                      | 122                                                  |
| H2180C       | Duinbossen (binnenduinrand)                   | Matig ongunstig                        | 62                       | 57                                                   |
| H2190A       | Vochtige duinvalleien (open<br>water)         | Matig ongunstig                        | 2                        | 2                                                    |
| H2190B       | Vochtige duinvalleien (kalkrijk)              | Matig ongunstig                        | 18                       | 16                                                   |
| H2190C       | Vochtige duinvalleien<br>(ontkalkt)           | Zeet ongunstig                         | 4                        | 4                                                    |
| H2190D       | Vochtige duinvalleien (hoge<br>moerasplanten) | Matig ongunstig                        | 5                        | 5                                                    |
| H1014        | Nauwe korfslak                                | Matig ongunstig                        |                          | Habitat soort                                        |

#### 4.2.4 Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Manteling van Walcheren



## 4.3 Drukfactoren en maatregelpakket

### 4.3.1 Drukfactoren uit de NDA

In de NDA van de Manteling van Walcheren zijn de volgende drukfactoren benoemd:

- Stikstofdepositie
- Verontreiniging
- Recreatie
- Damherten
- Vermesting
- Klimaat- en zeespiegelstijging
- Begrazing
- Successie
- Verstoring (geluid en aanwezigheid)
- Water en kustbeheer
- Opgaande bouwsels
- Gebrek aan dynamiek
- Predatie
- Exoten
- Klimaatverandering
- Verzuring
- Ziekten
- Natuur- en landschapsbeheer
- Dynamiek grondwater
- Wortelnematode

- Verlies leefgebied
- Versnippering leefgebied

#### 4.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie             |   | Locatie                 | Maatregel                                                                                                                                                                  | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                          | Uitvoering door:                                       | €       |
|----|-----------------------|---|-------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|---------|
| 1  | Verbetering Kwaliteit | A | Manteling van Walcheren | Opstellen van een Landschapsecologische Systeem Analyse (LESA)                                                                                                             | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en nemen van (herstel) maatregelen                                                                                                                                                              | Provincie Zeeland                                      | 100.000 |
| 2  | Verbetering Kwaliteit | A | Manteling van Walcheren | Onderzoek naar/advies opvragen over de verhoging van de pH (anders dan verstuiving met kalkrijk zand en toevoer basenrijke kwel)                                           | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en nemen van (herstel) maatregelen                                                                                                                                                              | Provincie Zeeland                                      | 15.000  |
| 3  | Verbetering Kwaliteit | A | Manteling van Walcheren | Onderzoek naar de relatie stikstof en H2120                                                                                                                                | T.b.v. optimalisatie beheer- en herstelmaatregelen H2120                                                                                                                                                                                    | Provincie Zeeland                                      | 15.000  |
| 4  | Verbetering Kwaliteit | A | Manteling van Walcheren | Onderzoek naar de mogelijkheden voor verlagen/optimaliseren begrazingsdruk                                                                                                 | T.b.v. de kwaliteit / structuur vegetatie/ bosopbouw / structuur bodem/ nectar beschikbaarheid / insecten in desbetreffende habitattypen en leefgebied / broedvogels. T.b.v. damherten kan provincie de voorjaarsstand beïnvloeden via FBE. | Provincie Zeeland in samenwerking met terreineigenaren | 50.000  |
| 5  | Verbetering Kwaliteit | A | Manteling van Walcheren | Onderzoek naar abiotische condities bodem, zoals pH en buffercapaciteit, en aanvullend onderzoek naar andere factoren verantwoordelijk voor achteruitgang van doelstelling | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en (herstel) maatregelen                                                                                                                                                                        | Provincie Zeeland                                      | 45.000  |
| 6  | Verbetering Kwaliteit | A | Manteling van Walcheren | Sturen op boomsamenstelling                                                                                                                                                | Ten gunste van de kwaliteit bodem/strooisellaag (verhoging pH).                                                                                                                                                                             | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij                  | 30.000  |
| 7  | Verbetering kwaliteit | A | Zeereep Manteling       | Verhuizen nauwe korfslak                                                                                                                                                   | Onderzoeken mogelijkheden van verplaatsen nauwe korfslak i.p.v. lichte overstuiving                                                                                                                                                         | Provincie Zeeland                                      | 50.000  |

| Nr | Categorie                   |   | Locatie                                          | Maatregel                                                                                                                                      | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                            | Uitvoering door:                                       | €         |
|----|-----------------------------|---|--------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|-----------|
| 8  | Verbetering kwaliteit       | A | Zeereep Manteling Walcheren                      | Kleinschalige verstuing in de zeereep                                                                                                          | Uitvoerende maatregelen kleinschalig, bultjes kalkrijkzand plaatsen (pilot).                                                                                                                  | Provincie Zeeland                                      | 100.000   |
| 9  | Verbetering kwaliteit       | A | N 2000                                           | Ontpachten bestaande natuur                                                                                                                    | Binnen het bestaande natuurterrein is soms sprake van langlopende pacht die we willen beëindigen. Inventarisatie en Regeling ontwikkelen en uitvoeren.                                        | Provincie i.c.m. Terreinbeheerders                     | 100.000   |
| 10 | Verbetering kwaliteit       | A | Ter hoogte van de Kaalkop (voormalig zandwinput) | Verwijderen opschot losse dennen (jong dennenbos).                                                                                             | Verwijderen opschot losse dennen (jong dennenbos).                                                                                                                                            | Het Zeeuwse Landschap                                  | 50.000    |
| 11 | Verbetering kwaliteit       | A | Manteling Walcheren / Oranjezon                  | Herstel duinvalleien (terughoudend i.v.m. watercrassula)                                                                                       | In beheer van HZL                                                                                                                                                                             | Het Zeeuwse Landschap                                  | 250.000   |
| 12 | Verbetering Kwaliteit       | A | Manteling van Walcheren                          | Onderzoek naar achteruitgang vitaliteit bos, inclusief invloed hydrologie, gekoppeld aan mogelijke, te treffen, maatregelen ter optimalisatie. | Ten gunste van vitaliteit duinbossen.                                                                                                                                                         | Provincie Zeeland in samenwerking met terreineigenaren | 75.000    |
| 13 | Verbetering Kwaliteit       | A | Manteling van Walcheren                          | Uitbreiding monitoring typische en kenmerkende soorten                                                                                         | Extra monitoring om beter de kwaliteit van de habitattypen te kunnen volgen/evalueren.                                                                                                        | Provincie Zeeland                                      | 50.000    |
| 14 | Verbetering kwaliteit       | A | Manteling Walcheren / Oranjezon                  | Systeemherstel d.m.v. zandverstuing - hydrologische optimalisatie                                                                              | Als dynamisering is uitgevoerd aanvullende suppletie voor kalkzandtoevoer. Uitvoerende maatregelen grootschalig                                                                               | Provincie Zeeland, RWS betrekken                       | 6.750.000 |
| 15 | Hydrologische verbeteringen | B |                                                  | Onderzoek gericht op het beter in beeld brengen van de waterhuishouding gekoppeld aan mogelijke, te treffen, maatregelen ter optimalisatie.    | T.b.v. het treffen van maatregelen gericht op het verminderen van verdroging en toename van de invloed (waar dit wenselijk is) van kwel - ter verbetering van kwaliteit en uitbreiding areaal | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij                  | 45.000    |

| Nr | Categorie                   |   | Locatie                                                               | Maatregel                                                                                                        | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | Uitvoering door:                                           | €       |
|----|-----------------------------|---|-----------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|---------|
| 16 | Hydrologische verbeteringen | B | Beekhoekspolder                                                       | Onderzoek en onklaarmaken diepte drainage.                                                                       | Onderzoek en onklaarmaken diepte drainage (ten gunste van bestaand gebied).                                                                                                                                                                                                                                                                      | Provincie Zeeland                                          | 50.000  |
| 17 | Hydrologische verbeteringen | B | Eendenkooi                                                            | Peilbeheer eendenkooi is verantwoordelijk voor ontwatering duinen?                                               | Onderzoek en maatregelen hogere schermen. Opzetten peil. Onderzoek naar of we de Eendenkooi moeten houden, wat willen we ermee.                                                                                                                                                                                                                  | Staatsbosbeheer                                            | 100.000 |
| 18 | Overgangszones              | D | Zone grenzend aan de Manteling met een zoekgebied tot 3 km daarbuiten | Transitie landbouw, Kleinschalig landschap, Landschapsinclusieve landbouw Natuurakkers Natuurinclusieve landbouw | Buffer water, in 3 km zone vanuit N2000 gebied (damherten beheerplan en schade beperken damherten). Transitie naar natuur inclusieve/extensieve landbouw, groen blauwe dooradering in combinatie met damherten problematiek. Doelen onder andere verhogen biodiversiteit, stikstofreductie en vasthouden water. Soorten- en recreatiemonitoring. | Provincie Zeeland                                          | 250.000 |
| 19 | Overgangszones              | D | Manteling van Walcheren                                               | Experimenteergronden                                                                                             | Extensivering, natuurinclusieve landbouw, stikstofreductie, hydrologie, agrarische biodiversiteit.                                                                                                                                                                                                                                               | Provincie Zeeland                                          | 500.000 |
| 20 | Overig kwaliteit            | E | Manteling van Walcheren                                               | Onderzoek / Monitoring recreatief gebruik                                                                        | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en (herstel) maatregelen                                                                                                                                                                                                                                                                             | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij                      | 30.000  |
| 21 | Overig kwaliteit            | E | Manteling van Walcheren                                               | Onderzoek naar achteruitgang vitaliteit H2160 Duidooronstruwelen                                                 | Een (groot) deel van de kwalificerende duindoornstruwelen is achteruit gegaan in vitaliteit/kwaliteit. Onbekend is welke factoren precies in welke mate hierop van invloed zijn.                                                                                                                                                                 | Provincie Zeeland (in afstemming met de terreinbeheerders) | 25.000  |
| 22 | Overig kwaliteit            | E | Manteling van Walcheren                                               | Stimuleren van ontwikkeling embryonale duinen en broedplaatsen strandbroeders                                    | Voortzetting Groene strand, andere maatregelen en educatie tbv broedplaatsen strandbroeders.                                                                                                                                                                                                                                                     | Provincie Zeeland en andere gebiedspartijen                | 100.000 |
| 23 | Overig kwaliteit            | E | Manteling van Walcheren                                               | Intensivering van bestrijding en beheer van exoten binnen en buiten NNN                                          | Aanvullend beheer bovenop huidige inspanning noodzakelijk door de verwijdering van exoten. Accent ligt bij Manteling van Walcheren op: Watercrassula, Az duizendknopen, Reuzenbalsemien, Amerikaanse                                                                                                                                             | Het Zeeuwse Landschap en Staatsbosbeheer                   | 650.000 |

| Nr | Categorie        |   | Locatie                 | Maatregel                                                                 | Nadere Toelichting                                                                                                    | Uitvoering door:                     | €         |
|----|------------------|---|-------------------------|---------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|-----------|
|    |                  |   |                         |                                                                           | vogelkers en Reuzenberenklauw, trekken van zaailingen                                                                 |                                      |           |
| 24 | Overig kwaliteit | E | Manteling van Walcheren | Communicatie en Voorlichting (in het kader van verminderen recreatiedruk) | Communicatie over de staat van natuurgebieden, beschermde soorten en het waarom van maatregelen die getroffen worden. | Provincie Zeeland, Terra Maris, IVN. | 150.000   |
|    |                  |   |                         |                                                                           | Totaal                                                                                                                |                                      | 9.580.000 |

#### 4.3.3 Effect maatregelen

Door het treffen van maatregelen zullen de drukfactoren niet volledig worden weggenomen. In de onderstaande tabel met het eindoordeel uit de NDA ontvangen 9 van de 16 doelstellingen het oordeel Ja, mits b of nee tenzij c (55%). Dit betekent dat een verslechtering van deze doelen niet uit te sluiten is, omdat de drukfactoren niet volledig weggenomen kunnen worden. Wel verwachten we dat er voor alle doelstellingen een positief effect zal zijn op de doelstellingen en dat het grootste deel van de drukfactoren wel weggenomen kan worden. De inschatting is dat we ongeveer 45 % van de doelstellingen zullen halen na het treffen van de maatregelen, de andere 55 % is afhankelijk van factoren die wij niet kunnen beïnvloeden.

#### 4.3.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof

De maatregelen in de N 2000-gebieden zijn vooral gericht op het verminderen van het effect van de te hoge stikstofdepositie. Maatregelen die getroffen worden in de directe nabijheid van de N 2000-gebieden zijn wel gericht op het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de stikstofemissie. Vanwege deze maatregelen verwachten wel een emissie reducerend effect van ergens tussen de 3.5 en de 35 kgNH<sub>3</sub>/hectare. Overigens is in Zeeland het overgrote deel van de stikstofdepositie afkomstig van het buitenland en de scheepvaart (ongeveer 60%). De te treffen maatregelen hebben hier geen effect op.

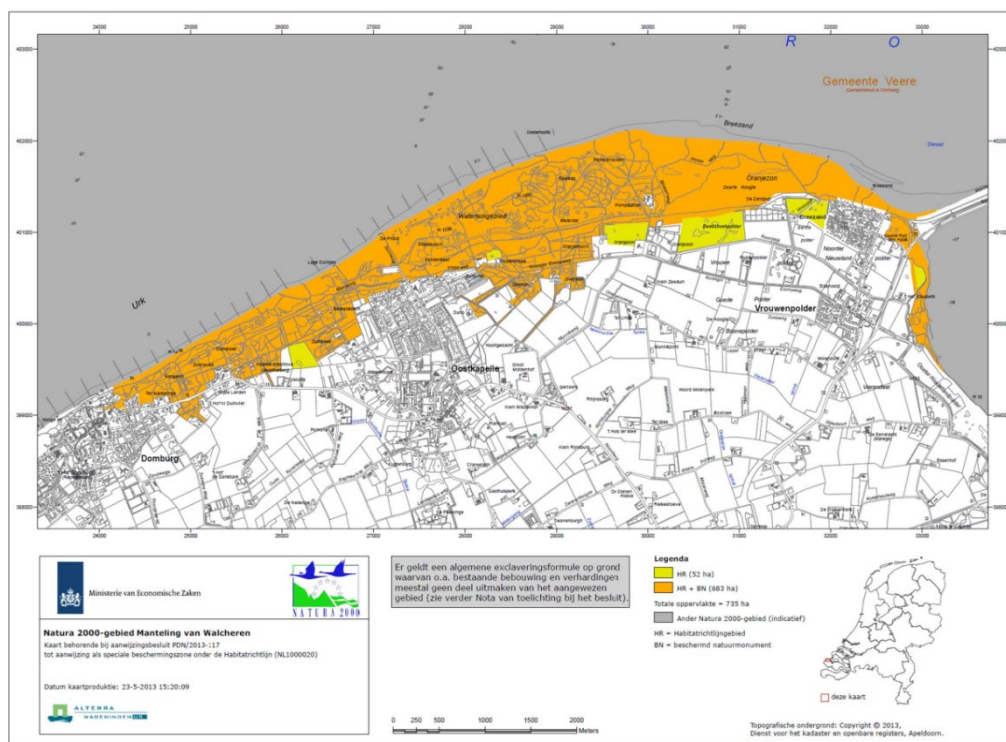
#### 4.3.5 Combinatie van maatregelen

Er worden geen maatregelen getroffen in combinatie met maatregelen voor of ten behoeve van een overig natuurgebied in een aangrenzende provincie of een aangrenzend buitenland.

### 4.4 Kaarten

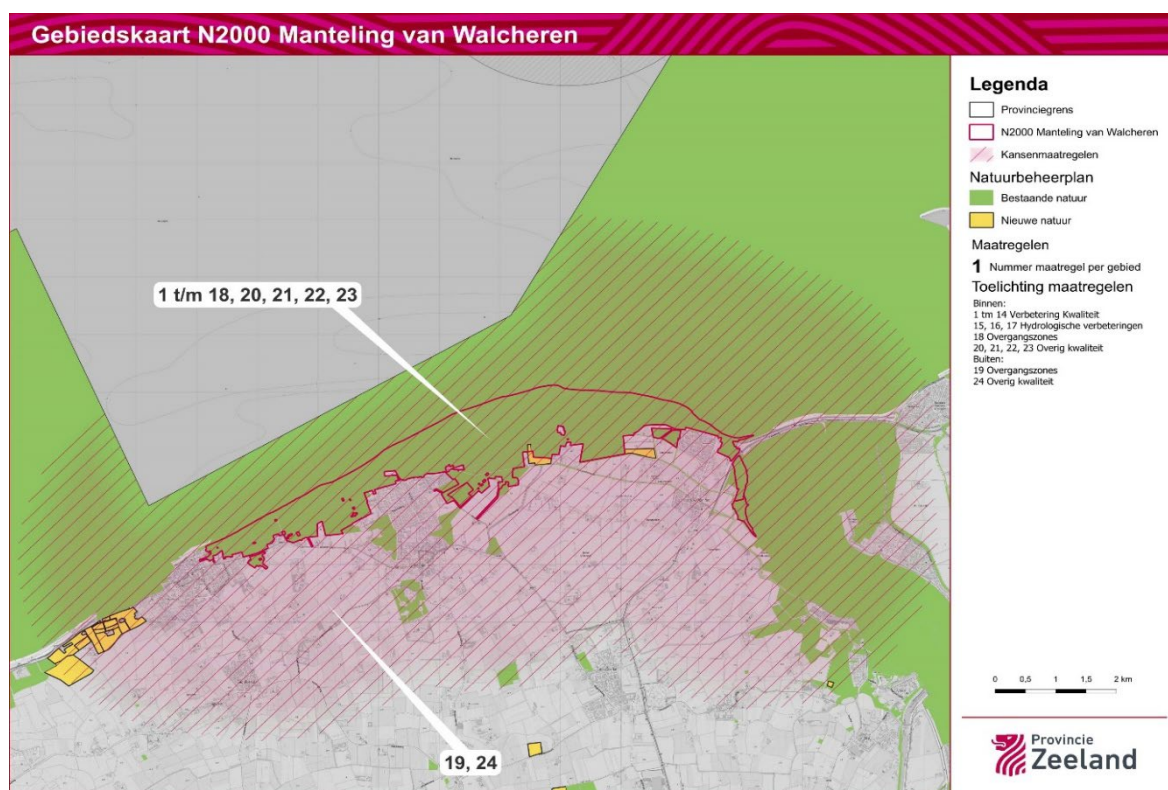
#### 4.4.1 Begrenzing N 2000-gebied Manteling van Walcheren

In de onderstaande kaart de begrenzing van het N 2000-gebied



#### 4.4.2 NNN-begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen

De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is in de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregelentabel onder 3.3.2.



## 4.5 Additionaliteit

Binnen de Natura 2000 begrenzing van de Manteling van Walcheren, liggen geen natuurgebieden die al zijn ontwikkeld binnen de afspraken uit het natuurpact. Wel zijn er 2 percelen aangewezen als nieuw te ontwikkelen natuur. Deze zijn opgenomen in het door Gedeputeerde Staten op 25 juni 2024 vastgestelde Natuurbeheerplan Zeeland.

Mochten deze gebieden ontwikkeld worden zal dat gebeuren binnen de gemaakte afspraken uit het natuurpact. Er worden voor deze 2 gebieden geen middelen uit programma natuur aangevraagd. Er is geen sprake van additionaliteit.

In de bijgaande kaart een overzicht van de onder de afspraken uit het natuurpact zoekgebieden voor nieuw te realiseren natuur (geel). De rode lijn geeft het N 2000-gebied Manteling van Walcheren weer.



## 4.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opgevoerd.

## 4.7 Maatregelen uit SPUK 1

Uitvoering van de maatregelen van fase 1 van het programma Natuur loopt nog door tot en met 2026. Fase 1 wordt daarbij benut om enerzijds te werken aan natuurherstel, en anderzijds ervaringen op te doen die meegenomen kunnen worden in het vervolg van het programma. In de eerste fase hebben we geleerd dat flexibiliteit van regelingen gewenst is en dat er behoefte is aan een goede afstemming bij de uitwerking van instrumentarium. In de aanvraag voor fase 1 hebben we destijds een behoorlijke over programmering (van ruim 9 miljoen) opgenomen waardoor niet alle in fase 1 opgenomen maatregelen ook daadwerkelijk in de 1e fase konden worden uitgevoerd. Ook kunnen we voor sommige maatregelen nu nog niet voorzien of deze ook daadwerkelijk in de 1e fase kunnen worden afgerond. Om die reden zijn alle maatregelen die zijn opgenomen in fase 1 en in de periode 2021- juni 2023 niet tot (volledige) uitvoering of uitwerking zijn gekomen opnieuw opgenomen in de programmering voor fase 2. Deze maatregelen zijn wel geschikt voor de 1e fase dat wat we in fase 1 kunnen uitvoeren zullen we daarbinnen uitvoeren.

| Gebied                        | Categorie              |    | Maatregel                                                                         | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                   | Uitvoering door:                       | €      |
|-------------------------------|------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------|--------|
| Manteling van Walcheren (117) | Versnelling verwerving | C1 | versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden | Betreft realisatie (verwerving, optimalisering en inrichting) essentiële of benodigde sleutelhectares binnen en buiten NNZ gericht op systeemherstel (o.a. hydrologie) Natura2000 en | Provincie Zeeland en terreinbeheerders | 50.000 |

| Gebied                        | Categorie                |    | Maatregel                                                                                                                                                                                           | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Uitvoering door:                                                                                                           | €      |
|-------------------------------|--------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
|                               |                          |    |                                                                                                                                                                                                     | overige Natuur. Zoekbieden ook binnen multifunctionele zones rondom stikstofoverbelaste N2000 natuur                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                            |        |
| Manteling van Walcheren (117) | Overgangs-zones          | D  | Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden                                                                                                                              | Actieve stimulering extensivering van bemesting of stoppen van bemesting gericht op reductie van stikstof door stimuleren vergroening en natuurinclusieve landbouw binnen het Landelijk Gebied. Accent Manteling van Walcheren op ontsnippering, Natuur en landschapversterking in synergie met wateropgaven (KRW, WB21 en klimaatadaptatie) en vormen van natuurinclusieve landbouw (binnen Zeeland Volhoudbare landbouw). Voorbeelden concrete maatregelen: voedselbossen, aanleg (houtige) landschapselementen, brede natuurvriendelijke oevers en overhoeken, teeltvrije zones van 10-20 meter, kleinschalige duinbosversterking. Stimulering via subsidieregeling. GBD | Provincie Zeeland                                                                                                          | 75.000 |
| Manteling van Walcheren (117) | Optimaliseren inrichting | C2 | Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden                                                                                                                              | Instandhouding (gerealiseerde) natuuroppervlak aangrenzend en rondom Natura 2000-gebied Manteling van Walcheren gericht op reductie van stikstof emissies (samenhang met project 2a). Sluit aan bij spoor 1b. Programma Natuur                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Provincie Zeeland                                                                                                          | 50.000 |
| Manteling van Walcheren (117) | Overig kwaliteit         | E  | overige kwaliteitsmaatregelen bovenop het Natuurpact                                                                                                                                                | Regulatie recreatiedruk Stikstof overbelaste N2000 natuur: Grote opgave N2000 overbelaste Natuur gericht op doelbereik 70% 2030. Extra regulatie recreatie, o.a. toezicht en handhaving is noodzakelijk. Accent Manteling van Walcheren betreft: Onderzoek, routeverduidelijking, voorlichting en extra handhaving capaciteit (1 fte).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Het Zeeuwse Landschap en Staatsbosbeheer                                                                                   | 75.000 |
| Manteling van Walcheren (117) | Versnelling verwerving   | C1 | versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden, verbetering kwaliteit van natuurgebieden. Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden | Omvorming en uitbreiding van Duinbos i.r.t. Stikstof aanpak Natura 2000, Boscompensatie 2 ha en 18 ha additioneel duinbos                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Het Zeeuws Landschap en Staatsbosbeheer                                                                                    | 50.000 |
| Manteling van Walcheren (117) | Optimaliseren inrichting | C2 | Optimalisering van de inrichting van natuurgebieden, verbetering kwaliteit van natuurgebieden                                                                                                       | Extensivering bemesting en reductie stikstofemissie en versterking droge verbindingen. Betreft kwaliteitsimpuls bestaande bloemrijke en insectenrijke habitats. Focus maatregel deelgebied Manteling op strookuitbreiding en aangepast beheer. Concreet: 10 meter verbreding over 5,5 km bloemrijke dijken (5,5 ha). GBD                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Het Zeeuws Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, ZLTO, Particuliere grondeigenaren, Staatsbosbeheer en waterschap | 75.000 |

| Gebied                        | Categorie                   |   | Maatregel                                                                                                                                                                                                           | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Uitvoering door:                                                                                                          | €       |
|-------------------------------|-----------------------------|---|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
|                               |                             |   |                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | Scheldestromen                                                                                                            |         |
| Manteling van Walcheren (117) | Hydrologische verbeteringen | B | Hydrologische verbeteringen, verbetering kwaliteit van natuurgebieden en maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden.                                                                    | Betreft: Aanpassing waterafvoer, vasthouden van (zoet) water binnen 250 ha door 1. dempen waterafvoerende watergangen, realiseren van anti verdrogende maatregelen zoals LOP stuwtjes en peilgestuurde drainage. Realisatie GGOR. Dit in synergie met opgaven: Klimaatadaptatie, water en strategische aanpak Stikstof. | Het Zeeuwse Landschap, Staatsbosbeheer, ZLTO, particuliere grondeigenaren en waterschap Scheldestromen, Provincie Zeeland | 75.000  |
| Manteling van Walcheren (117) | Boscompensatie              | F | Boscompensatie, versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden, verbetering kwaliteit van natuurgebieden. Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden | Omvorming en uitbreiding van Duinbos i.r.t. Stikstof aanpak Natura 2000, Boscompensatie 2 ha en 18 ha additioneel duinbos                                                                                                                                                                                               | Het Zeeuws Landschap en Staatsbosbeheer                                                                                   | 100.000 |
|                               |                             |   |                                                                                                                                                                                                                     | Totaal<br>Waarvan Boscompensatie € 100.000                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                           | 500.000 |

## 5 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Westerschelde en Saeftinghe

### 5.1 Natura 2000-gebied Westerschelde en Saeftinghe (122)

De Westerschelde is de zuidelijke tak in het oorspronkelijke mondingsgebied van de rivier de Schelde. Het is de enige zeetak in de Delta waar nu nog sprake is van een estuarium met een volledig open verbinding naar zee. Het betreft een zeer dynamisch gebied, mede door de trechtervorm ervan, waarin het getijverschil naar achteren erg groot wordt. Het estuarium bestaat uit diepe en ondiepe wateren, bij eb droogvallende zand- en slikplaten en schorren. Onder de schorren langs de Westerschelde bevindt zich het grootste schorregebied van ons land: het Verdrongen Land van Saeftinghe. Door het grote getijverschil bevat het Verdrongen Land van Saeftinghe zeer hoge oeverwallen en brede geulen. Buitengaats ligt de verzande slufte van de Verdrongen Zwarte Polder nog in het gebied. In het mondingsgebied is verder nog sprake van duinvorming bij Rammekenshoek, de Kaloot en op de Hooge Platen. Binnendijs liggen een aantal gebieden met aan het estuarium gekoppelde natuur: Rammekenshoek, Inlaag 1887, Bathse Kreek, Inlaag Hoofdplaat en Herdijkte Zwarte Polder (aanwijzingsbesluit N2000).

### 5.2 Prioritaire opgave

#### 5.2.1 Doelstelling volgens het aanwijzingsbesluit/ beheerplan/ NDA

Aangewezen habitattypen:

| Habitatcode    | Habitattype                                           | Status doel | Oppervlakte<br>1            | Kwaliteit <sup>1</sup>  |
|----------------|-------------------------------------------------------|-------------|-----------------------------|-------------------------|
| <b>H1110B</b>  | Permanent overstroomde zandbanken (Noordzee-kustzone) | definitief  | Behoud                      | behoud                  |
| <b>H1130</b>   | Estuaria                                              | definitief  | uitbreiding/v<br>erbetering | uitbreiding/verbetering |
| <b>H1140B</b>  | Slik- en zandplaten (Noordzee-kustzone)               | definitief  | Behoud                      | behoud                  |
| <b>H1310A</b>  | Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)                  | definitief  | uitbreiding/v<br>erbetering | behoud                  |
| <b>H1310B</b>  | Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)                | definitief  | Behoud                      | behoud                  |
| <b>H1320</b>   | Slijkgrasvelden                                       | definitief  | Behoud                      | behoud                  |
| <b>H1330A</b>  | Schorren en zilte graslanden (buitendijs)             | definitief  | uitbreiding/v<br>erbetering | uitbreiding/verbetering |
| <b>H1330B</b>  | Schorren en zilte graslanden (binnendijs)             | definitief  | Behoud                      | behoud                  |
| <b>H2110</b>   | Embryonale duinen                                     | definitief  | Behoud                      | behoud                  |
| <b>H2120</b>   | Witte duinen                                          | definitief  | Behoud                      | behoud                  |
| <b>H2130A*</b> | Grijze duinen (kalkrijk)                              | definitief  | Behoud                      | behoud                  |
| <b>H2160</b>   | Duindoornstruwelen                                    | definitief  | Behoud                      | behoud                  |
| <b>H2190B</b>  | Vochtige duinvalleien (kalkrijk)                      | definitief  | Behoud                      | behoud                  |

Aangewezen habitatsoorten:

| Soortcode | Soortnaam       | Status doel | Populatie               | Omvang leef-gebied | Kwaliteit leef-gebied |
|-----------|-----------------|-------------|-------------------------|--------------------|-----------------------|
| H1351     | Bruinvis        | definitief  | Behoud                  | Behoud             | Behoud                |
| H1103     | Fint            | definitief  | uitbreiding/verbetering | Behoud             | Behoud                |
| H1365     | Gewone zeehond  | definitief  | uitbreiding/verbetering | Behoud             | Uitbreiding           |
| H1364     | Grijze zeehond  | definitief  | behoud                  | Behoud             | Behoud                |
| H1903     | Groenknolorchis | definitief  | behoud                  | Behoud             | Behoud                |
| H1014     | Nauwe korfslak  | definitief  | behoud                  | Behoud             | Behoud                |
| H1099     | Rivierprik      | definitief  | uitbreiding/verbetering | Behoud             | Behoud                |
| H1095     | Zeeprik         | definitief  | uitbreiding/verbetering | Behoud             | Behoud                |

Aangewezen broedvogels:

| Soortcode | Soortnaam         | Status doel | Aantal broedparen | Omvang leefgebied | Kwaliteit leefgebied |
|-----------|-------------------|-------------|-------------------|-------------------|----------------------|
| A272      | Blauwborst        | definitief  | 450               | Behoud            | Behoud               |
| A137      | Bontbekplevier    | definitief  | 100*              | Behoud            | Behoud               |
| A081      | Bruine kiekendief | definitief  | 20                | Behoud            | behoud               |
| A195      | Dwergstern        | definitief  | 300*              | Behoud            | behoud               |
| A191      | Grote stern       | definitief  | 6200*             | Behoud            | behoud               |
| A132      | Kluut             | definitief  | 2000*             | Behoud            | behoud               |
| A138      | Strandplevier     | definitief  | 220*              | Behoud            | behoud               |
| A193      | Visdief           | definitief  | 6500*             | Behoud            | behoud               |
| A176      | Zwartkopmeeuw     | definitief  | 400*              | Behoud            | behoud               |

Aangewezen niet broedvogels:

| Soort- code | Soort               | Status doel | Populatie | Instandhoudingsdoelstelling             |
|-------------|---------------------|-------------|-----------|-----------------------------------------|
| A048        | Bergeend            | definitief  | 4500      | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| A137        | Bontbekplevier      | definitief  | 430       | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| A149        | Bonte strandloper   | definitief  | 15100     | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| A144        | Drieteenstrandloper | definitief  | 1000      | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| A005        | Fuut                | definitief  | 100       | Foerageergebied                         |
| A140        | Goudplevier         | definitief  | 1600      | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| A043        | Grauwe gans         | definitief  | 16600     | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |

| Soort- code | Soort               | Status doel | Populatie | Instandhoudingsdoelstelling             |
|-------------|---------------------|-------------|-----------|-----------------------------------------|
| <b>A164</b> | Groenpootruiter     | definitief  | 90        | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A143</b> | Kanoetstrandloper   | definitief  | 600       | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A142</b> | Kievit              | definitief  | 4100      | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A026</b> | Kleine zilverreiger | definitief  | 40        | Foerageergebied                         |
| <b>A132</b> | Kluut               | definitief  | 540       | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A041</b> | Kolgans             | definitief  | 380       | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A051</b> | Krakeend            | definitief  | 40        | Foerageergebied                         |
| <b>A034</b> | Lepelaar            | definitief  | 30        | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A069</b> | Middelste zaagbek   | definitief  | 30        | Foerageergebied                         |
| <b>A054</b> | Pijlstaart          | definitief  | 1400      | Foerageergebied                         |
| <b>A157</b> | Rosse grutto        | definitief  | 1200      | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A130</b> | Scholekster         | definitief  | 7500      | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A103</b> | Slechtvalk          | definitief  | 8         | Foerageergebied                         |
| <b>A056</b> | Slobeend            | definitief  | 70        | Foerageergebied                         |
| <b>A050</b> | Smient              | definitief  | 16600     | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A169</b> | Steenloper          | definitief  | 230       | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A138</b> | Strandplevier       | definitief  | 80        | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A162</b> | Tureluur            | definitief  | 1100      | Slaap- en rustplaats en foerageergebied |
| <b>A053</b> | Wilde eend          | definitief  | 11700     | Foerageergebied                         |
| <b>A052</b> | Wintertaling        | definitief  | 1100      | Foerageergebied                         |

### 5.2.2 Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen

Door Sweco is in opdracht van RWS voor dit gebied een natuurdoelanalyse opgesteld. Daarnaast is door Witteveen en Bos in opdracht van RWS in 2023 een nieuwe ecologische evaluatie opgesteld.

#### Conclusie NDA (bron: Natuurdoelanalyse Sweco)

De aandachtspunten zijn voornamelijk de effecten van diepe geulen op buitendijkse habitattypen, successie, realiseren van uitbreidings- en verbeterdoelstellingen, de aanwezigheid van voldoende geschikte broedgebieden voor kustvogels en overwinteringsgebied voor steltlopers (Beheerplan 2016). Hoewel stikstofdepositie de kwaliteit van habitattypen en leefgebieden onder druk kan zetten en kan bijdragen aan

verruiging en successie, vormen de sterke dynamiek en het gebrek aan ruimte in het gebied Westerschelde & Saeftinghe de belangrijkste drukfactor.

Hoewel de stikstofdruk als geheel op het gebied richting 2030 volgens AERIUS M22 af zal nemen, zullen voor de habitattypen H2130A Grijze duinen (kalkrijk) en H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk) herstelmaatregelen nodig blijven om de negatieve effecten van een overbelasting met stikstof tegen te gaan.

Voor het habitatype H2310A Grijze duinen (kalkrijk) zijn naar aanleiding van het Wijzigingsbesluit aanvullende instandhoudingsdoelstellingen opgenomen. Voor dit habitatype is sprake van een lichte tot matige overbelasting van de KDW in de huidige en van een lichte overbelasting in de toekomstige situatie. RWS voert regulier beheer uit. Om de geconstateerde verstruweling tegen te gaan, is RWS aan het verkennen welke aanvullende maatregelen nodig zijn om de negatieve effecten van stikstofdepositie op het realiseren van de behoudsdoelstelling te kunnen herstellen.

oor de overige habitattypen waarvoor stikstof geen knelpunt vormt, geldt dat dat ook in de toekomst niet het geval zal zijn, omdat de stikstofdepositie op het gebied als geheel en ook binnen de begrenzing van de habitattypen naar verwachting af zal nemen. De overige drukfactoren, te weten een ruimtegebrek voor lage dynamiek, vegetatiesuccessie, ingrepen in de geomorfologie en verstoring door mensen, verdroging en een afname van herbivorie, zijn voor deze habitattypen dominant. De herstelmaatregelen gericht op deze drukfactoren zullen noodzakelijk blijven.

#### **Conclusie ecologische knelpunten en aanbevelingen ecologische evaluatie (bron: Ecologische evaluatie Witteveen en Bos)**

Ecologische knelpunten en aanbevelingen voor de Westerschelde en Saeftinghe

| <b>Knelpunt</b>                                     | <b>Relevante instandhoudingsdoelstellingen</b>                                                                                                                                  | <b>Aanbevelingen</b>                                                                                                                           | <b>Urgentie</b> |
|-----------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|
| dynamiek, morfologie, bodemberoering, vertroebeling | H1130, H1310A, H1330A, broedvogels, niet-broedvogels, fint                                                                                                                      | verkennen mogelijkheden beperken baggerwerkzaamheden onderhoud van de vaargeul. Uiteraard speelt ook het belang van bereikbaarheid van havens. | zeer urgent     |
|                                                     | H1130, H1310A, H1330A, broedvogels, niet-broedvogels                                                                                                                            | verkennen mogelijkheden uitbreiding estuarium door binnenwaarts verleggen dijk, eventueel als koppelkans                                       | zeer urgent     |
|                                                     | H1130, H1310A, H1330A, broedvogels, niet-broedvogels<br>overweeg systemen die in het eindstadium van successie zitten, te herstellen (zoals het Verdrongen Land van Saeftinghe) | overweeg systemen die in het eindstadium van successie zitten, te herstellen (zoals het Verdrongen Land van Saeftinghe)                        | urgent          |
| verstoring                                          | broedvogels, niet-broedvogels                                                                                                                                                   | op orde maken bebording en markeringen                                                                                                         | zeer urgent     |
|                                                     | broedvogels, niet-broedvogels                                                                                                                                                   | betere zonering in ruimte en tijd voor schelpdierrapen, zeegroenten snijden, zee-aas winning                                                   | urgent          |
|                                                     | broedvogels, niet-broedvogels                                                                                                                                                   | voor broed- en niet-broedvogels belangrijke dijktrajecten sluiten voor recreatie (incl. fysieke maatregelen)                                   | urgent          |
|                                                     | niet-broedvogels, zeehonden                                                                                                                                                     | aanspreken aanbieders zeehondensafari's op naleving gedragsregels                                                                              | minder urgent   |

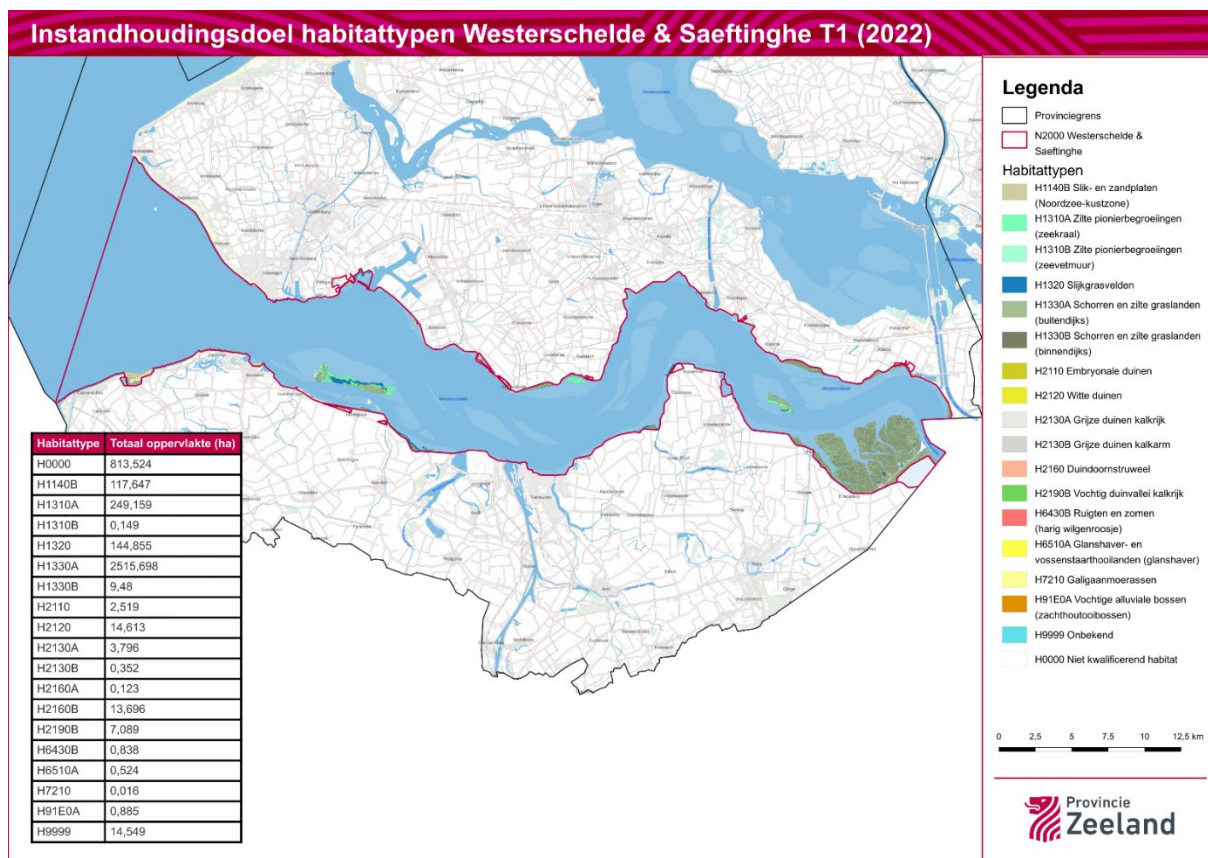
| Knelpunt               | Relevante instandhoudingsdoelstellingen                                           | Aanbevelingen                                                                                                                                                                                                  | Urgentie    |
|------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|
|                        | zeezoogdieren, trekvis                                                            | in lijn met de KRM activer de IMO-richtlijnen opvolgen                                                                                                                                                         | urgent      |
| predatie               | kustbroedvogels                                                                   | uitbreiden predatiewerende maatregelen                                                                                                                                                                         | zeer urgent |
|                        | broedvogels                                                                       | verkennen mogelijkheid en wenselijkheid vossenbeheer en beheer grote meeuwen                                                                                                                                   | urgent      |
|                        | kustbroedvogels                                                                   | voortzetten/instellen rattenbeheer                                                                                                                                                                             | zeer urgent |
|                        | kustbroedvogels                                                                   | aanpassen waterpeilbeheer, beter afstemmen op broedvogels                                                                                                                                                      | urgent      |
|                        | plevieren                                                                         | uitbreiden inzet nestkooien                                                                                                                                                                                    | urgent      |
| Barrières voor trekvis | fint, rivierprik, zee-prik                                                        | bereikbaar maken potentiële paaiplaatsen                                                                                                                                                                       | zeer urgent |
| onderzoek              | morfologie en ecologie algemeen, met name H1130, H1310, H1330                     | voortzetten (periodiek) onderzoek naar hoe de Westerschelde zich verder zal ontwikkelen op het gebied van morfologie, verstelling, verdieping, en veruiging, en wat de gevolgen daarvoor zijn voor de ecologie | zeer urgent |
|                        | blauwborst                                                                        | uitvoeren verspreidingsonderzoek en bepalen doelbereik blauwborst                                                                                                                                              | urgent      |
|                        | grijs gans, kolgans, smient                                                       | uitvoeren onderzoek draagkracht en knelpunten                                                                                                                                                                  | urgent      |
|                        | goudplevier, kievit                                                               | uitvoeren onderzoek draagkracht binnen en buiten N2000-gebied                                                                                                                                                  | urgent      |
|                        | wintertaling, pijlstaart                                                          | uitvoeren onderzoek negatieve trends en oorzaken pijlstaart en wintertaling                                                                                                                                    | Urgent      |
|                        | bontbekplevier, rosse grutto, schonekster en steenloper en overige bodemdiereters | uitvoeren fase 2 onderzoek laagwatertellingen, indien nodig aanvullen met onderzoek voedselbeschikbaarheid (m.n., hyperbenthos).                                                                               | urgent      |
|                        | fuut, middelste zaagbek                                                           | onderzoek voedselbeschikbaarheid fuut en middelste zaagbek                                                                                                                                                     | urgent      |
|                        | alle instandhoudingsdoelstellingen                                                | benutten van kennis en komende rapportages van Belgische onderzoekers                                                                                                                                          | urgen       |
|                        | alle habitattypen                                                                 | ontwikkeling systematiek monitoring habitattypen                                                                                                                                                               | zeer urgent |
|                        | bruine kiekendief                                                                 | monitoring bruine kiekendief                                                                                                                                                                                   | urgent      |
| monitoring             | alle mariene habitattypen, vissen, vogels, zeehonden                              | voortzetting monitoring PFAS, uitvoering onderzoek effecten                                                                                                                                                    | zeer urgent |
|                        | H1130, H1310, H1330, kustbroedvogels, niet-broedvogels                            | voortzetting monitoring natuurherstel en -compensatie                                                                                                                                                          | urgent      |

### 5.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

| Habitatcode | Habitattype | Landelijke staat van instandhouding<br><br>(bron: Vogel- en habitatrichtlijnrapportage 2019 ) | Totaal aantal hectares | Aantal hectares waar de maatregelen effect hebben |
|-------------|-------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|---------------------------------------------------|
|-------------|-------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|---------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                      |                 |      |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|-----------------|------|-----|
| <b>H1110B</b>                                                                                                                                                                                                                                             | Permanent overstromde zandbanken (Noordzee-kustzone) | Zeer ongunstig  | 118  | -   |
| <b>H1130</b>                                                                                                                                                                                                                                              | Estuaria                                             | Zeer ongunstig  |      |     |
| <b>H1140B</b>                                                                                                                                                                                                                                             | Slik- en zandplaten (Noordzee-kustzone)              | Matig ongunstig | 118  | 23  |
| <b>H1310A</b>                                                                                                                                                                                                                                             | Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)                 | Matig ongunstig | 249  | 10  |
| <b>H1310B</b>                                                                                                                                                                                                                                             | Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)               | Matig ongunstig | 0,15 | -   |
| <b>H1320</b>                                                                                                                                                                                                                                              | Slijkgrasvelden                                      | Matig ongunstig | 144  | -   |
| <b>H1330A</b>                                                                                                                                                                                                                                             | Schorren en zilte graslanden (buitendijks)           | Matig ongunstig | 2515 | 500 |
| <b>H1330B</b>                                                                                                                                                                                                                                             | Schorren en zilte graslanden (binnendijks)           | Matig ongunstig | 9,5  | 9,5 |
| <b>H2110</b>                                                                                                                                                                                                                                              | Embryonale duinen                                    | Gunstig         | 2,5  | 2,5 |
| <b>H2120</b>                                                                                                                                                                                                                                              | Witte duinen                                         | Gunstig         | 14,6 | 10  |
| <b>H2130A*</b>                                                                                                                                                                                                                                            | Grijze duinen (kalkrijk)                             | Matig ongunstig | 4,1  | 4,1 |
| <b>H2160</b>                                                                                                                                                                                                                                              | Duindoornstruwelen                                   | Gunstig         | 13,7 | 4   |
| <b>H2190B</b>                                                                                                                                                                                                                                             | Vochtige duinvalleien (kalkrijk)                     | Matig ongunstig | 7    | 3   |
| Broedvogels en niet broedvogels<br>A272, A137, A081, A195, A191, A132, A138, A193, A176, A048, A137, A149, A144, A005, A140, A043, A164, A143, A142, A026, A132, A041, A051, A034, A069, A054, A157, A130, A103, A056, A050, A169, A138, A162, A053, A052 |                                                      |                 |      |     |

#### 5.2.4 Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Westerschelde en Saeftinghe



## 5.3 Drukfactoren en maatregelpakket

### 5.3.1 Drukfactoren uit de NDA

In de NDA/Ecologische evaluatie van de Westerschelde en Saeftinghe zijn de volgende drukfactoren benoemd:

- Effecten van diepe geulen op buitendijkse habitattypen
- Successie
- Aanwezigheid van voldoende geschikte broedgebieden voor kustvogels en overwinteringsgebied voor steltlopers
- Stikstofdepositie
- Sterke dynamiek
- Gebrek aan ruimte
- Verstruweling
- Ruimtegebrek voor lage dynamiek
- Vegetatiesuccessie
- Ingrepen in de geomorfologie
- Verstoring door mensen
- Verdroging
- Afname van herbivorie
- Morfologie
- Bodemberoering
- Vertroebeling
- Barrières voor trekvisen

### 5.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie                |    | Locatie                                                               | Maatregel                                                                                                                         | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                  | Uitvoering door:                                     | €         |
|----|--------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|-----------|
| 1  | Verbetering kwaliteit    | A  | Dijken langs de Westerschelde                                         | Plevieren bescherming                                                                                                             | Plevierenbescherming door participatie en draagvlak mogelijk in combinatie met gedragen mitigerende maatregelen                                                                                     | Provincie Zeeland, RWS, Steltkluut, IVN, TBO's, SBB  | 250.000   |
| 2  | Verbetering kwaliteit    | A  | Westerschelde zone                                                    | Onderzoek doen naar binnendijkse plekken om te maximaliseren herstel dynamiek Schorren en Slikken op zoveel mogelijk plekken.     | Slim/flexibel storten, opslibben (onderzoek naar kansen), effect op het totale systeem onderzoeken als je overgangen stappiger maakt (koppeling met NPW). Aansluiten bij werkgroep bij O&M vd VNSC. | samenwerking TBO's, RWS en provincie Zeeland         | 50.000    |
| 3  | Verbetering kwaliteit    | A  | staartse Nol, Voorland Nummer 1, zuid Vaarwater langs Hoofplaat       | Monitoring en onderzoek kwaliteit slik en ondiepwaterzone.                                                                        | Monitoring en onderzoek kwaliteit slik en ondiepwaterzone in relatie tot gebruiksfuncties en belang voor vogels en vis.                                                                             | RWS, Provincie Zeeland, NM                           | 50.000    |
| 4  | Verbetering kwaliteit    | A  | Alle slikken en platen                                                | Monitoring en onderzoek: Voortzetten laagwatervogeltellingen om het gebruik door steltlopers en overige vogelsoorten te monitoren | Doel: is het relatief belang van de slikken en platen als foerageer-,rust-of broedgebied te achterhalen en behoud van foerageer-vs- broedgebieden te garanderen.                                    | RWS                                                  | 50.000    |
| 5  | Verbetering Kwaliteit    | A  | Land van Saeftinghe                                                   | Verkennen mogelijkheden terugdringen van successiestadia schor of verjonging schor (incl. begrazing). HZL en RWS betrekken.       | Doel: een goed functionerend schorhabitat dat alle gradiënten (laag naar hoog) bevat.                                                                                                               | Provincie Zeeland/HZL Rijkswaterstaat betrekken      | 50.000    |
| 6  | Optimaliseren inrichting | C2 | Walsoorden, Paulinaschor, broedvogel-eilanden                         | Broedvogeleilanden buitendijks ontwikkelen (7 eilandenplan) en andere locaties buiten 7 eilandenplan (actieplan Deltanatuur)      | Onderdeel 7 eilandenplan, afstemming met actieplan Vogelbescherming. Inclusief nader onderzoek voor geschikte locaties in de Delta.                                                                 | Provincie Zeeland, RWS                               | 2.500.000 |
| 7  | Optimaliseren inrichting | C2 | Biezelingse Ham, Schor Staartsenole en vergeten hoekjes Westerschelde | Vastleggen schor                                                                                                                  | Onderzoek naar ontwikkeling schorbehoud Biezelingse Ham (bijv. aanleggen strekdam), Schor Staartsenol (bijv. 50 ha. slim storten) en vergeten hoekjes Westerschelde.                                | Natuurmonumenten, Rijkswaterstaat, provincie Zeeland | 300.000   |
| 8  | Optimaliseren inrichting | C2 | Diverse locaties                                                      | Aanbrengen schelpenstrandjes t.b.v. kustbroedvogels.                                                                              | Op diverse locaties aan de randen van de Westerschelde (buitendijks) zijn er mogelijkheden voor aanbrengen van schelpenstrandjes. Afstemming over locaties en onderhoud.                            | Natuurmonumenten, RWS, Provincie Zeeland             | 100.000   |
| 9  | Optimaliseren inrichting | C2 | Kaloot                                                                | Verbetering kwaliteit duingebied                                                                                                  | Terugzetten struweel en aanpassing inrichting om recreatie druk te verminderen                                                                                                                      | Provincie Zeeland/Rijkswaterstaat                    | 50.000    |
| 10 | Optimaliseren inrichting | C2 | Appelzak                                                              | Verkenning mogelijkheden tbv herinrichting/verlaging verhoogde schorgebieden.                                                     | Herinrichten en recreatiedruk verminderen                                                                                                                                                           | Provincie Zeeland, Rijkswaterstaat en Grenspark      | 50.000    |
| 11 | Optimaliseren inrichting | C2 | Zeeuws vlaanderen en Walcheren                                        | behoud embryonale duinen langs drukke stranden                                                                                    | Onderzoek naar status en maatregelen tbc behoud en verbetering embryonale duinen langs drukke stranden die niet onder N2000 vallen                                                                  | Rijkswaterstaat/Provincie Zeeland/gemeente           | 50.000    |

| Nr | Categorie                |    | Locatie                                                            | Maatregel                                                                                                                    | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                          | Uitvoering door:                       | €         |
|----|--------------------------|----|--------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------|-----------|
| 12 | Optimaliseren inrichting | C2 | Plaat Walsoorden                                                   | Verkennen effecten van schelpdierrapers, zee-aasspitten en zeegroenten snijden tbv betere zonering- en bebodingsmaatregelen. | Doel: effectieve zonering en bebodding.                                                                                                                                                                                     | Provincie Zeeland/Rijk swaterstaat     | 50.000    |
| 13 | Optimaliseren inrichting | C2 | Dijktrajecten                                                      | Verkennen mogelijkheid belangrijke dijktrajecten voor broed- en niet-broedvogels te sluiten voor recreatie ivm verstoring.   | Doel: betere bescherming te bieden en doelbereik voor broed-en nietbroedvogels te realiseren.                                                                                                                               | Provincie Zeeland, Waterschap, RWS     | 50.000    |
| 14 | Optimaliseren inrichting | C2 | Grenspark Groot Saeftinge 18000 ha., Binnendijks in landbouwgebied | Verbeteren landschappelijke inrichting. GBD                                                                                  | o.a. Hagen en krekentrestanten herstel + dijken. Aanleg en meerjarig beheer via subsidieregeling GroenBlauwe Dooradering.                                                                                                   | Provincie Zeeland i.c.m. Grenspark     | 2.000.000 |
| 15 | Overgangszones           | D  | Emmapolder en Waterzande                                           | Experimenteergronden                                                                                                         | Extensivering, natuurinclusieve landbouw, stikstofreductie, hydrologie, agrarische biodiversiteit.                                                                                                                          | Provincie Zeeland                      | 500.000   |
| 16 | Overgangszones           | D  | Dijkbeheer langs de Westerschelde                                  | Natuurinclusief dijkbeheer langs de Westerschelde                                                                            | Bestaande primaire keringen natuurinclusief beheren door reductie emissies tbv n2000gebied, waterkerende functie, bodem, landschap en beleving. Gezamenlijke afstemming over de monitoring.                                 | Waterschap, Provincie, beheerders, RWS | 300.000   |
| 17 | Overig kwaliteit         | E  | Gebied links onder Rilland (Zimmerman / slik bij Bath)             | Regulering recreatiedruk                                                                                                     | Onderzoek naar toegankelijk maken voor kitesurfers (handhaving)                                                                                                                                                             | Provincie Zeeland, RWS                 | 50.000    |
| 18 | Overig kwaliteit         | E  | Schelde kust Hulst, Grenspark Groot Saeftinge                      | Regulering recreatiedruk                                                                                                     | Binnendijks dynamiek bevorderen; Binnendijks mooie fiets en wandelpaden maken en vervolgens deze buitendijks weghalen/ontoegankelijk maken.prio geven aan: verbetermogelijkheden naar werking van de afgesloten dijkvakken. | Provincie Zeeland, RWS                 | 250.000   |
|    |                          |    |                                                                    |                                                                                                                              | Totaal                                                                                                                                                                                                                      | binnen                                 | 3.900.000 |
|    |                          |    |                                                                    |                                                                                                                              | nummer 14, 15 en 16                                                                                                                                                                                                         | buiten                                 | 2.800.000 |

### 5.3.3 Effect maatregelen

In en rondom de Westerschelde zijn er verschillende belangrijke maatregelen te nemen of onderzoeken die bijdragen aan natuurherstel of toewerken naar systeemherstel. Voor het behalen van doelstellingen zijn in deze aanvraag Programma Natuur fase 2 maatregelen opgenomen die hieraan bijdragen.

Na een succesvolle aanpak op de Hooge Platen zal verder uitvoering gegeven worden aan het realiseren van alternatieve broedlocaties voor kustbroedvogels in de Westerschelde. Hiervoor zal in lijn met het 7 eilandenplan verkend en mogelijke uitvoering gegeven worden aan het realiseren van broedlocaties op de plaat van Walsoorden of andere alternatief geschikte locaties.

Langs de randen van de Westerschelde kunnen de primaire keringen een mooie overgang tussen het N2000-gebied en het achterliggende landbouwgebied vormen. Deze worden steeds meer natuurinclusief beheerd, en

dit wordt door opgenomen maatregelen gestimuleerd. Maatregelen omvatten reductie emissies tbv N 2000-gebied, waterkerende functie, bodem, landschap en beleving.

In de randzones van Grenspark Groot Saeftinghe, grenzend aan de Westerschelde, wordt gezocht naar zones waarin natuur, waterkerende landschappen, extensieve landbouw en landbouwtransitie samenkomen. Dit worden robuuste polders die klaar zijn voor de toekomst op het gebied van natuur, landbouw en klimaat. Hier worden vrijwillig verworven gronden in eigendom van de provincie Zeeland ingezet in vorm van natuur, experimenteer gronden en de gronden uit de ontwikkelingsbank.

De polders langs de Schelde worden robuust gemaakt met een geïntegreerde aanpak (Zeeuwse aanpak) door bestaande opgaven te combineren en waar mogelijk te verbinden om de doelrealisatie te verrijken.

Maatregelen die in de Scheldepolder worden genomen, buiten de begrenzing Schelde (Natura 2000-gebied), hebben direct invloed op overgangsgebieden gelegen langs de Schelde en een positief effect op het Natura 2000-gebied.

Om transitie in de landbouw te stimuleren en hiervoor experimenteerruimte te creëren zal afwaardering van 120 hectare landbouwgrond (eigendom provincie) van plaatsvinden zodat risicoloos met nieuwe vormen van landbouw, groenblauwe dooradering en agrarische biodiversiteit geëxperimenteerd kan worden. Door vermindering van stikstof emissies en verwerving van natuur en landschap zal dit leiden tot een randzone die toekomstbestendig is en bijdraagt aan de doelstellingen en herstel van het naastgelegen N2000gebied.

Maatregelen dragen bij aan de doel(soorten) van het Natura2000 gebied. Dit kan gaan over ganzen opvang in de vorm van ganzen afleidingsgebieden waarbij overwinterende ganzen weggeïkocht worden van kostbare landbouwgewassen, voedsel- en broedgelegenheid voor bruine kiekendieven en veilige broedlocaties, betrokkenheid en draagvlak voor bescherming van kustbroedvogels als plevieren.

Zoals uit het bovenstaande al blijkt zullen met deze no regret maatregelen de bekende drukfactoren niet volledig weggenomen worden. Wel is duidelijk uit zowel de ecologische evaluatie als de NDA dat deze maatregelen noodzakelijk zijn en volgens de ecologische evaluatie ook urgent. Het betreffen dus maatregelen waar de aangewezen habitats en soorten direct profijt van zullen hebben (no regret).

#### 5.3.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof

De maatregelen in de N 2000-gebieden zijn vooral gericht op het verminderen van het effect van de te hoge stikstofdepositie. Maatregelen die getroffen worden in de directe nabijheid van de N 2000-gebieden zijn wel gericht op het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de stikstofemissie. Vanwege deze maatregelen verwachten wel een emissie reducerend effect van ergens tussen de 3.5 en de 35 kgNH<sub>3</sub>/hectare. Overigens is in zeeland het overgrote deel van de stikstofdepositie afkomstig van het buitenland en de scheepvaart (ongeveer 60%). De te treffen maatregelen hebben hier geen effect op.

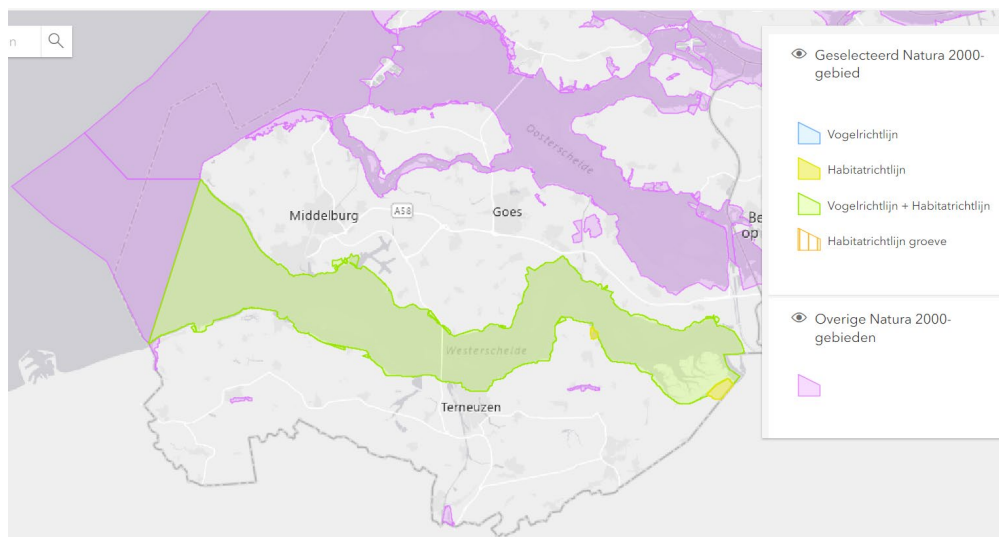
#### 5.3.5 Combinatie van maatregelen

Er worden geen maatregelen getroffen in combinatie met maatregelen voor of ten behoeve van een overig natuurgebied in een aangrenzende provincie of een aangrenzend buitenland.

### 5.4 Kaarten

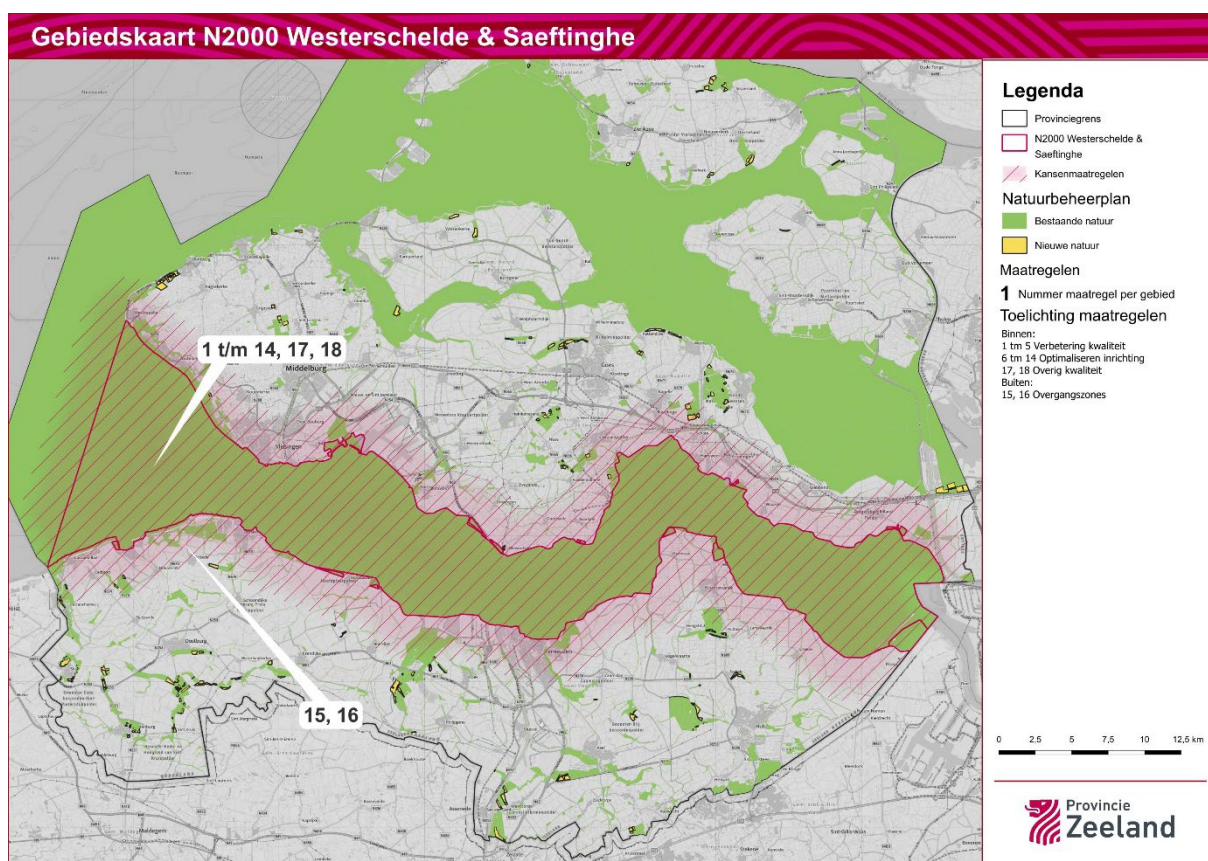
#### 5.4.1 Begrenzing N 2000-gebied Westerschelde en Saeftinghe

In de onderstaande kaart de begrenzing van het N 2000-gebied (uit het aanwijzingsbesluit)



#### 5.4.2 NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen

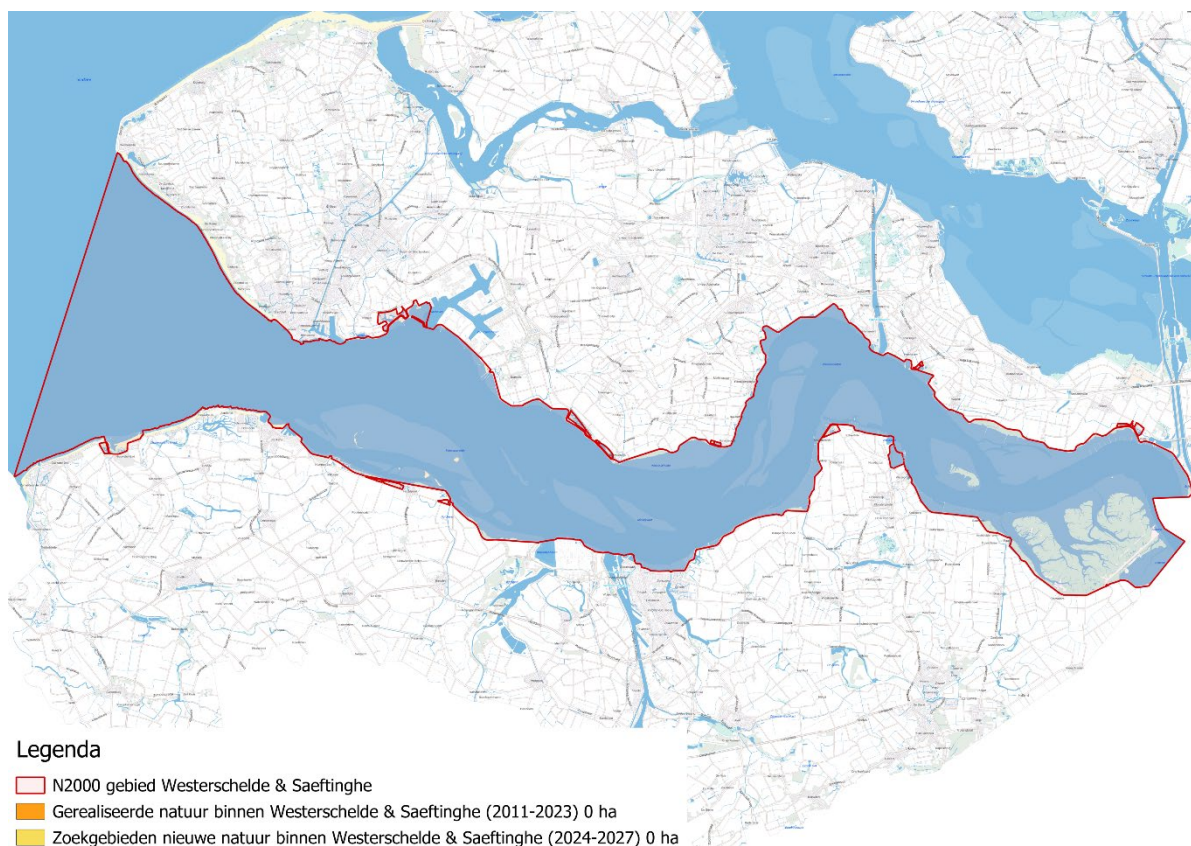
De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is in de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregelentabel onder 2.3.2.



#### 5.5 Additionaliteit

Binnen de Natura 2000 begrenzing Westerschelde en Saefinghe vallen geen oppervlaken die gerealiseerd zijn, of nog gerealiseerd moeten worden als onderdeel van het Natuurpact. De maatregelen zoals opgenomen in het de maatregelenpakket Programma Natuur Fase 2 zijn dus additioneel op de afspraken in het Natuurpact. In de

bijgaande kaart een overzicht van de onder de afspraken uit het natuurpact gerealiseerde natuur (oranje) en nieuwe te realiseren natuur (geel) zoals opgenomen in het op 25 juni 2024 vastgestelde Natuurbeheerplan Zeeland.



## 5.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opgevoerd

## 5.7 Maatregelen uit SPUK 1

Voor de Westerschelde worden geen maatregelen overgeheveld uit SPUK 1.

## 6 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Oosterschelde

### 6.1 Natura 2000-gebied Oosterschelde (118)

Het Natura 2000-gebied Oosterschelde staat gedeeltelijk in open verbinding met de Noordzee, waardoor er zoute invloed en getijdenwerking aanwezig is: buitendijks liggen droogvallende slikken en platen en schorren met zilte begroeiingen, ondieptes en (diepe) geulen. Binnendijks komen zilte graslanden voor en in enkele inlagen is zelfs veenmosrietland tot ontwikkeling gekomen. Sinds de Oosterschelde aan de oostzijde volledig is afgedamd, en aan de westzijde gedeeltelijk, is de dynamiek sterk afgenomen. De Oosterschelde is als onderdeel van de Deltawateren van grote internationale betekenis voor vogels. Het gebied vormt een zeer belangrijk leefgebied voor kustbroedvogels en is voor trekvogels een onmisbare schakel als ruigebied of als tussenstop om te foerageren en rusten. De natte open gebieden bieden veilige slaapplekken voor watervogels en er is een relatief groot en gevarieerd voedselaanbod beschikbaar. Verder rust de gewone zeehond op de droogvallende platen en in inlagen en binnendijkse vochtige natuurgebieden komt de noordse woelmuis voor. De huidige natuurwaarden in de Deltawateren hebben zich in de loop der tijd ontwikkeld in sterke samenhang met de menselijke activiteiten in het gebied. Naast de rijke natuur, kent de Oosterschelde namelijk een groot aantal gebruiksfuncties, zoals waterkeren, waterafvoer, vaarweg, recreatievaart, zwemwater, strand- en oeverrecreatie, onderwatersport, kitesurfen, sportvisserij, beroepsvisserij, luchtvaart, natuurbeheer en onderzoeks- en monitorings- activiteiten.

### 6.2 Prioritaire opgave

#### 6.2.1 Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA

| Groep          | Cluster           | Instandhoudingsdoelstellingen                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|----------------|-------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Habitattype    |                   | Grote baaien<br>Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)(H7140_B)<br>Schorren en Zilte graslanden (binnendijks)(H1330_B)<br>Schorren en Zilte graslanden (Buitendijks)(H1330_A)<br>Slijkgrasvelden (H1320)<br>Zilte pioniersbegroeiing (zeekraal)(H1310_A)<br>Grijs duin (Kalkrijk)(H2130_A)<br>Duindoornstruwelen (H2160)<br>Galigaanmoerassen (H7210) |
| Habitatsoorten | Zoogdieren        | Gewone zeehond (H1365)<br>Grijze zeehond (H1364)<br>Bruinvis (H1351)<br>Noordse Woelmuis (H1340)<br>Fint (H1103)                                                                                                                                                                                                                                           |
| Broedvogels    | Kustbroedvogels   | Bontplekplevier (A137)<br>Dwergster (A195)<br>Grote ster (A191)<br>Kluut (A132)<br>Noordse Stern (A194)<br>Strandplevier (A138)<br>Visdief (A193)                                                                                                                                                                                                          |
|                | Moerasbroedvogels | Bruine kiekendief (A081)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |

| Groep               | Cluster     | Instandhoudingsdoelstellingen                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|---------------------|-------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Niet<br>broedvogels | Steltlopers | Bergeend (A048)<br>Bontplekplevier (A137)<br>Bonte strandloper (A149)<br>Brandgans (A045)<br>Brilduiker (A067)<br>Dodaars (A004)<br>Drieteenstrandloper (A144)<br>Fuut (A005)<br>Goudplevier (A140)<br>Grauwe gans (A043)<br>Groenpootruiter (A164)<br>Kanoet (A143)<br>Kievit (A142)<br>Kleine zilverreiger (A026)<br>Kleine zwaan (A037)<br>Kluut (A132)<br>Krakeend (A051)<br>Kuifduiker (A007)<br>Lepelaar (A034)<br>Meerkoet (A125)<br>Middelste zaagbek (A069)<br>Pijlstaart (A054)<br>Rosse grutto (A157)<br>Scholekster (A130)<br>Slechtvalk (A103)<br>Slobeend (A056)<br>Smient (A050)<br>Steenloper (A169)<br>Strandplevier (A138)<br>Tureluur (A162)<br>Wilde eend (A053)<br>Wintertaling (A052)<br>Wulp (A160)<br>Zilverplevier (A141)<br>Zwarte ruiter (A161) |
|                     | Viseters    | Aalscholver (A017)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |

## 6.2.2 Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen/Ecologische evaluatie

### Conclusie NDA Oosterschelde (bron: Natuurdoelanalyse Sweco)

In de NDA is het volgende geconstateerd ten aanzien van de stikstofdepositie:

“Voor de habitattypen in de Oosterschelde, echter, geldt dat er alleen voor H2130A Grijze duinen (kalkrijk) en met name H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) in de huidige situatie sprake is van een matige overschrijding van de KDW. Naar de toekomst toe neemt de stikstofdepositie volgens AERIUS M22 af. Voor de habitattypen H2130A Grijze duinen en H7140B veenmosrietlanden, echter, zal er ook richting 2030 nog sprake zijn van een overschrijding van de KDW. Voor H2130A Grijze duinen geldt dat dit alleen lokaal het geval zal zijn (in 2030 een lichte overbelasting van 0 tot 70 mol N/ha/jaar boven de KDW op circa 27% van het areaal). Voor H7140B veenmosrietlanden geldt echter dat er ook in 2030 net als in de huidige situatie sprake zal zijn van een matige overbelasting (>70 mol N/ha/jaar boven de KDW maar minder van 2 maal de KDW) op het gehele areaal. Op de overige habitattypen is er zowel in de huidige als in de toekomstige situatie (vrijwel) geen sprake van een overschrijding van de KDW.

Conclusie is dat er voor de habitattypen H2160 Duindoorstruwelen en H7210 Galigaanmoerassen in de Oosterschelde geen overschrijding van de KDW is zowel in de huidige situatie als in de toekomst richting 2025 en 2030.

Voor de habitattypen H1310A Zilte pionier begroeiingen (zeekraal), H1320 Slijkgrasvelden, H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks), H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks) is er slechts een geringe overschrijding van de KDW in zowel de huidige situatie als in de toekomst richting 2025 en 2030.

Voor de habitattypen H2130A Grijze duinen en H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) is dat wel het geval. Het binnendijks gelegen habitatype H7140B veenmosrietlanden verslechtert door vegetatiesuccessie, wat versneld optreedt als gevolg van hoge stikstofdepositie. De stikstofdepositie draagt bij aan de verzuring en vermesting van het habitatype. De kwaliteit van het habitatype is dan ook matig en soorten van voedselarme omstandigheden, zoals ronde zonnedaauw en dubbelloof, zijn verdwenen en er is opslag van struweel en braam op meer dan 10% van de oppervlakte (PAS-Gebiedsanalyse 2017). De te hoge stikstofdepositie maakt het systeem gevoeliger voor een gebrek aan beheer en vermesting door stikstofdepositie vergroot dus de noodzaak voor maai-beheer naast het verwijderen van wilgenopslag.

Naast de stikstofdepositie zelf, spelen er in het gebied geen andere stikstof gerelateerde drukfactoren, met uitzondering voor H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks). Stikstof gerelateerde drukfactoren zijn factoren die de negatieve effecten van stikstof kunnen versterken. Een voorbeeld is verdroging dat onder andere kan leiden tot een verminderde buffering vanuit grond- of oppervlaktewater tegen de verzurende en vermestende effecten van stikstof en kan bijdragen aan mineralisatie. Met betrekking tot H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks) kan stikstofdepositie in combinatie met het ontbreken van de juiste hydrologische omstandigheden eraan bijdragen dat vervuiling sneller optreedt (PAS-Gebiedsanalyse 2017).

Niet-stikstof gerelateerde drukfactoren daarentegen hebben een negatief effect op de ontwikkeling van een habitatype, maar dat effect heeft geen interactie met de effecten van stikstofdepositie en kan ook niet worden beïnvloed door stikstof."

Naast de stikstofgevoelige drukfactoren worden ook de niet stikstofgevoelige drukfactoren besproken in de NDA. De belangrijkste zijn: Oeverafslag, afname door zandhonger, gebrek aan toetreding of inlaat van zoutwater/brak kwelwater, recreatiedruk.

### **Conclusie ecologische knelpunten en aanbevelingen ecologische evaluatie (bron: Ecologische evaluatie Witteveen en Bos)**

Ecologische knelpunten en aanbevelingen voor de Oosterschelde

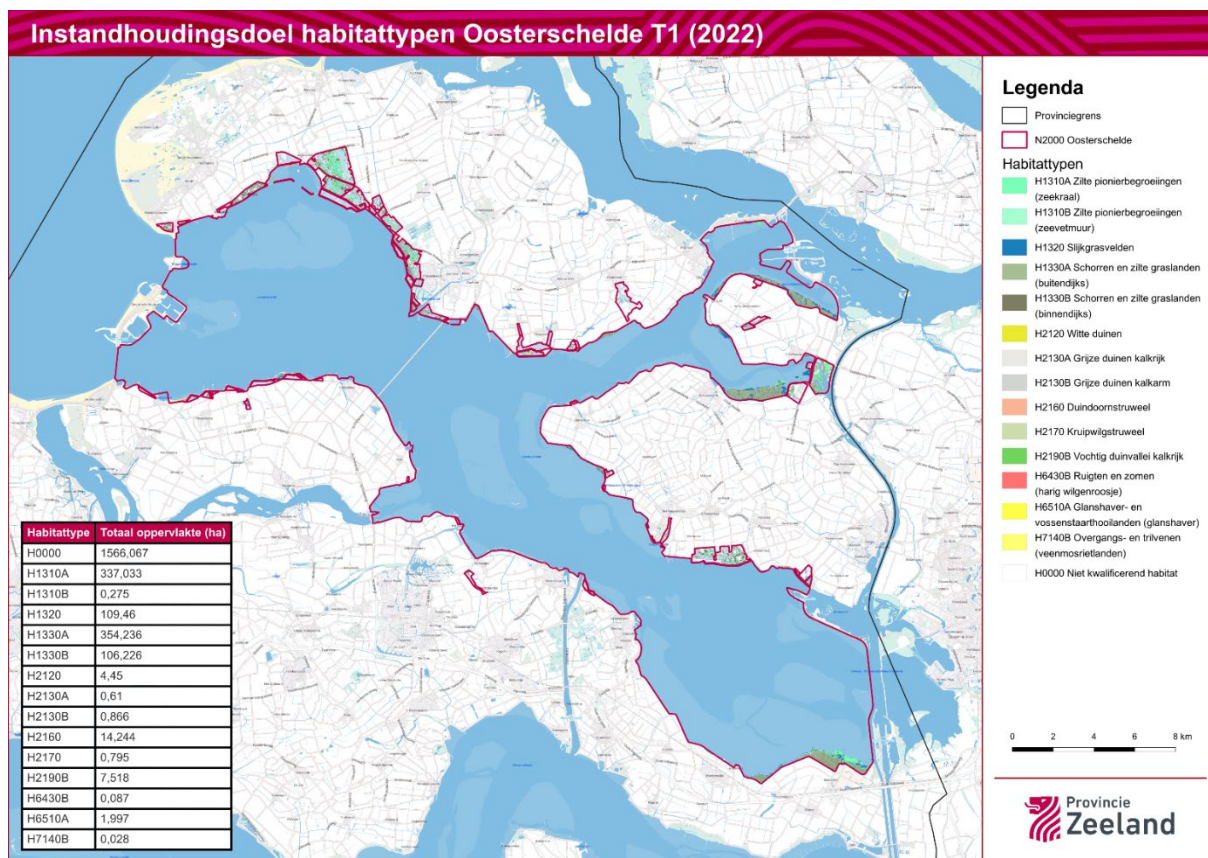
| <b>Knelpunt</b> | <b>Relevante instandhoudingsdoelen</b>        | <b>Aanbevelingen</b>                                                                                                                                         | <b>Urgentie</b> |
|-----------------|-----------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|
| verstoring      | zeehonden, broedvogels, niet-broedvogels      | op orde maken bebording                                                                                                                                      | zeer urgent     |
|                 | zeehonden, broedvogels, niet-broedvogels      | betere zonering: afstemmen toegestane vormen van gebruik op plekken waar regels inconsistent zijn, bijv. schor 't Stelletje, Oesterdam                       | zeer urgent     |
|                 | zeehonden, broedvogels, niet-broedvogels      | aanpassen inrichting afgesloten dijktrajecten, ofwel door oude recreatieve inrichting te verwijderen ofwel door simpelweg deze gebieden fysiek af te sluiten | zeer urgent     |
|                 | strandplevier en bontbekplevier (broedvogels) | uitbreiden afzetting rond plevierennesten, zodat ook voldoende onverstord foerageergebied voor pullen beschikbaar is                                         | urgent          |

| Knelpunt | Relevante instandhoudingsdoelen             | Aanbevelingen                                                                                                                                                                                 | Urgentie    |
|----------|---------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|
|          | steltlopers (niet broedvogels)              | beperken verstoring door schelpdierkweek door betere zonering en beperken areaal                                                                                                              | urgent      |
| predatie | broedvogels                                 | uitbreiden gebruik rasters rond broedeilanden                                                                                                                                                 | zeer urgent |
|          | zeezoogdieren, broedvogels, nietbroedvogels | instellen gericht monitoring verstoring door gebruik nadat bebording op orde is, zodat effectiviteit zonering en voorwaarden gebruik kan worden gevolgd en indien nodig kan worden ingegrepen | urgent      |
|          | bruine kiekendief                           | instellen monitoring                                                                                                                                                                          | zeer urgent |
|          | noordse woelmuis                            | voortzetten intensieve monitoring                                                                                                                                                             | urgent      |
|          | nieuwe doelen                               | instellen monitoring                                                                                                                                                                          |             |

### 6.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

| Habitattypen                                                                                  | Omschrijving                                | Landelijke staat van instandhouding                                               | Totaal aantal hectares | Aantal hectare waar verbetering op zal treden. |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|------------------------|------------------------------------------------|
| H7140_B                                                                                       | Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) | <small>Bron: Vogel- en habitatrichtlijn rapportage 2019</small><br>Zeer ongunstig | 0,03                   | -                                              |
| H1330_B                                                                                       | Schorren en Zilte graslanden (binnendijks)  | Matig ongunstig                                                                   | 106                    | -                                              |
| H1330_A                                                                                       | Schorren en Zilte graslanden (Buitendijks)  | Matig ongunstig                                                                   | 354                    | 243                                            |
| H1320                                                                                         | Slijkgrasvelden                             | Matig ongunstig                                                                   | 109                    | 227                                            |
| H1310_A                                                                                       | Zilte pioniersbegroeiing (zeekraal)         | Matig ongunstig                                                                   | 337                    | 160                                            |
| H2130_A                                                                                       | Grijs duin (Kalkrijk)                       | Matig ongunstig                                                                   | 1,5                    | 1,2                                            |
| H2160                                                                                         | Duindoornstruwelen                          | Gunstig                                                                           | 14                     | 0,5                                            |
| H7210                                                                                         | Galigaanmoerassen                           | Matig ongunstig                                                                   |                        |                                                |
| Daarnaast treedt verbetering op voor de habitatsoort 1340, de broedvogels en niet broedvogels |                                             |                                                                                   |                        |                                                |

### 6.2.4 Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Oosterschelde



## 6.3 Drukfactoren en maatregelpakket

### 6.3.1 Drukfactoren uit de NDA

In de NDA/Ecologische evaluatie van de Oosterschelde zijn de volgende drukfactoren benoemd:

- Stikstofdepositie
- Verdroging
- Verminderde buffering vanuit grond- of oppervlaktewater
- Verruiging
- Oeverafslag
- Afname door zandhonger
- Gebrek aan toetreding of inlaat van zoutwater/brak kwelwater
- Recreatie
- Predatie
- Verstoring

### 6.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie                   |    | Locatie                                                                                      | Maatregel                                                                                                                    | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                              | Uitvoering door:                                                                                     | €         |
|----|-----------------------------|----|----------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| 1  | Hydrologische verbeteringen | B  | Zuidkust Schouwen                                                                            | Versterken inlagen (onderzoek en verder maatregelen naar veen)                                                               | Het is belangrijk te weten waar het veen zit (ook van belang tegen uitdroging i.r.t. waterhuishouding) en of zoet/zout.                                                                                                                                                         | Natuurmonumenten                                                                                     | 50.000    |
| 2  | Hydrologische verbeteringen | B  | Bokkegat (N2000 Noord Beveland)                                                              | Quickscan naar hydrologische optimalisatie                                                                                   | Doorgaande agrarische hoofdafwatering kan mogelijk omgelegd worden                                                                                                                                                                                                              | Provincie Zeeland                                                                                    | 50.000    |
| 3  | Versnelling verwerving      | C1 | Zuidkust Tholen                                                                              | Verbinding tussen Scherpenissepolder en Schakerloopolder                                                                     | Onderdeel Groenblauwedoradering, ecologische corridor                                                                                                                                                                                                                           | Staatsbosbeheer                                                                                      | 750.000   |
| 4  | Optimaliseren inrichting    | C2 | Ooster- schelde algemeen, plaat naast Neeltje Jans, Roggenplaat (optimalisatie), Katse Plaat | Broedvogeleilanden buitendijks ontwikkelen (7 eilandenplan) en andere locaties buiten 7 eilandenplan (actieplan Deltanatuur) | Actieplan Deltanatuur, herstel kustbroedvogels. Inclusief nader onderzoek voor geschikte locaties in de Delta.                                                                                                                                                                  | Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Provincie Zeeland, RWS                                            | 2.500.000 |
| 5  | Optimaliseren inrichting    | C2 | Diverse locaties                                                                             | Aanbrengen schelpenstrandjes t.b.v. kustbroedvogels.                                                                         | Op diverse locaties aan de randen van de Oosterschelde (buitendijks) zijn er mogelijkheden voor aanbrengen van schelpenstrandjes.                                                                                                                                               | Natuurmonumenten, i.s.m. Waterschap 't Oosterschelde, Rijkswaterstaat, Provincie Zeeland, RWS en NPO | 100.000   |
| 6  | Optimaliseren inrichting    | C2 | Ooster- schelde                                                                              | Versterken hoog water vluchtplaatsen o.a. slikken van Viane.                                                                 | De focus ligt op binnendijkse oplossingen eventueel in combinatie met een buitendijkse oplossing. Daar waar er een combinatie gemaakt kan worden met de andere opgaven in het gebied en/of toekomstige plannen in het kader van NOVEX of PAGW zou dit meegenomen kunnen worden. | Provincie Zeeland, TBO, RWS                                                                          | 4.000.000 |
| 7  | Optimaliseren inrichting    | C2 | Galgenplaat                                                                                  | Verdere uitwerking zandsuppletie en realisatie                                                                               | Regionale bijdrage aan zandsuppletie Galgeplaat. Regio streeft naar totaal aan € 2.5 mln cofinanciering. Daarbij wordt gekeken naar EU-subsidiemiddelen. Bijdrage prov 1 miljoen.                                                                                               | Gezamenlijke uitvoering: Rijkswaterstaat i.s.m. Natuurmonumenten en Provincie Zeeland                | 1.000.000 |
| 8  | Optimaliseren inrichting    | C2 | Noordkust Zuid Beveland naast Rattenkaai                                                     | Opschalen erosie remmende maatregelen na afronding Pilot                                                                     | Behoud slikken en schorren                                                                                                                                                                                                                                                      | Natuurmonumenten, RWS betrekken                                                                      | 500.000   |

| Nr | Categorie        |   | Locatie                                                               | Maatregel                                                                                                                                         | Nadere Toelichting                                                                                                                              | Uitvoering door:                                                    | €          |
|----|------------------|---|-----------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|------------|
| 9  | Overgangszones   | D | Hele zuidkust Schouwen, Zuidkust Tholen, Noordkust Noord Beveland     | Natuurinclusieve landbouw                                                                                                                         | Hoog grondwaterpeil, uitgesteld maaibeheer, stoppelvelden in de winter, kruidenrijke akkerlanden, extensiveren agrarisch beheer                 | Provincie Zeeland, polder-natuur                                    | 1.500.000  |
| 10 | Overgangszones   | D | Zuidkust schouwen                                                     | Creëren verbindingzones Noordse Woelmuis                                                                                                          | Onderdeel Groenblauwedooradering                                                                                                                | Natuurmonumenten, Provincie Zeeland, Staatsbos-beheer en Waterschap | 100.000    |
| 11 | Overgangszones   | D | Noordkust Beveland binnendijkse gebieden                              | Experimenteergroten                                                                                                                               | Extensivering, natuurinclusieve landbouw, stikstofreductie, hydrologie, agrarische biodiversiteit.                                              | Provincie Zeeland                                                   | 500.000    |
| 12 | Overig kwaliteit | E | Op diverse plekken rondom de Oosterschelde                            | Ontwikkelen van nieuwe snijlocaties zeegroenten en verbetering zonering activiteiten langs de Deltawateren waaronder het snijden van zeegroenten. | Recreatiedruk TBB (toegang beperkend besluit) gebieden verminderen. 7 alternatieve snij-locaties binnen- en buitendijks. Aanleg en vererving.   | Provincie Zeeland                                                   | 2.500.000  |
| 13 | Overig kwaliteit | E | Oosterdam, en dam tussen Ooster- schelde en krammer volkeren          | Regulering Recreatie aanbrengen, creëren rustgebied overwinterende vogels,                                                                        | Recreatiedruk reguleren, in dit gebied zit 15% van de overwinterende futen van Nederland, recreatiezonering (incl. handhaving en voorlichting). | Provincie Zeeland                                                   | 200.000    |
| 14 | Overig kwaliteit | E | behoud en uitbreiding van schorren en slikken langs de Thoolse dijken | Rust voor natuur en Ruimte voor mensen                                                                                                            | Binnen dit proces kijken we behalve naar uitbreiding van schorren ook naar het stapelen/verminderen van functies                                | HZL, SBB i.s.m. gemeente Tholen                                     | 1.500.000  |
| 15 | Overig kwaliteit | E | Ooster- schelde                                                       | Intensivering van bestrijding en beheer van exoten binnen en buiten NNN                                                                           | Aanvullend beheer bovenop huidige inspanning noodzakelijk door de verwijdering van exoten. Accent ligt bij Oosterschelde op: Watercrassula      | Staatsbosbeheer                                                     | 300.000    |
| 16 | Overig kwaliteit | E | Inlagen Kattendijke                                                   | Geen nieuwe recreatieontwikkelingen in de inlagen Kattendijke                                                                                     | Recreatiedruk verminderen (handhaving en voorlichting).                                                                                         | Provincie Zeeland                                                   | 150.000    |
| 17 | Overig kwaliteit | E | Ooster- schelde                                                       | Regulering recreatiedruk aanbrengen                                                                                                               | Er vindt veel verstoring plaats op de eilanden, deze minder toegankelijk maken                                                                  | Provincie Zeeland                                                   | 50.000     |
|    |                  |   |                                                                       |                                                                                                                                                   | Totaal                                                                                                                                          |                                                                     | 15.750.000 |

### 6.3.3 Effect maatregelen

De bekende drukfactoren worden door de maatregelen niet volledig weggenomen. Doordat de NDA vooral gericht is op de drukfactor stikstof, is niet integraal te beoordelen of in te schatten wat voor percentage deze maatregelen effect zullen hebben. Wel is duidelijk uit zowel de ecologische evaluatie als de NDA dat deze maatregelen noodzakelijk zijn en volgens de ecologische evaluatie ook urgent. Het betreffen dus maatregelen waar de aangewezen habitats en soorten direct profijt van zullen hebben (no regret).

### 6.3.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof

De maatregelen in de N 2000-gebieden zijn vooral gericht op het verminderen van het effect van de te hoge stikstofdepositie. Maatregelen die getroffen worden in de directe nabijheid van de N 2000-gebieden zijn wel gericht op het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de stikstofemissie. Vanwege deze maatregelen verwachten wel een emissie reducerend effect van ergens tussen de 3.5 en de 35 kgNH<sub>3</sub>/hectare. Overigens is in zeeland het overgrote deel van de stikstofdepositie afkomstig van het buitenland en de scheepvaart (ongeveer 60%). De te treffen maatregelen hebben hier geen effect op.

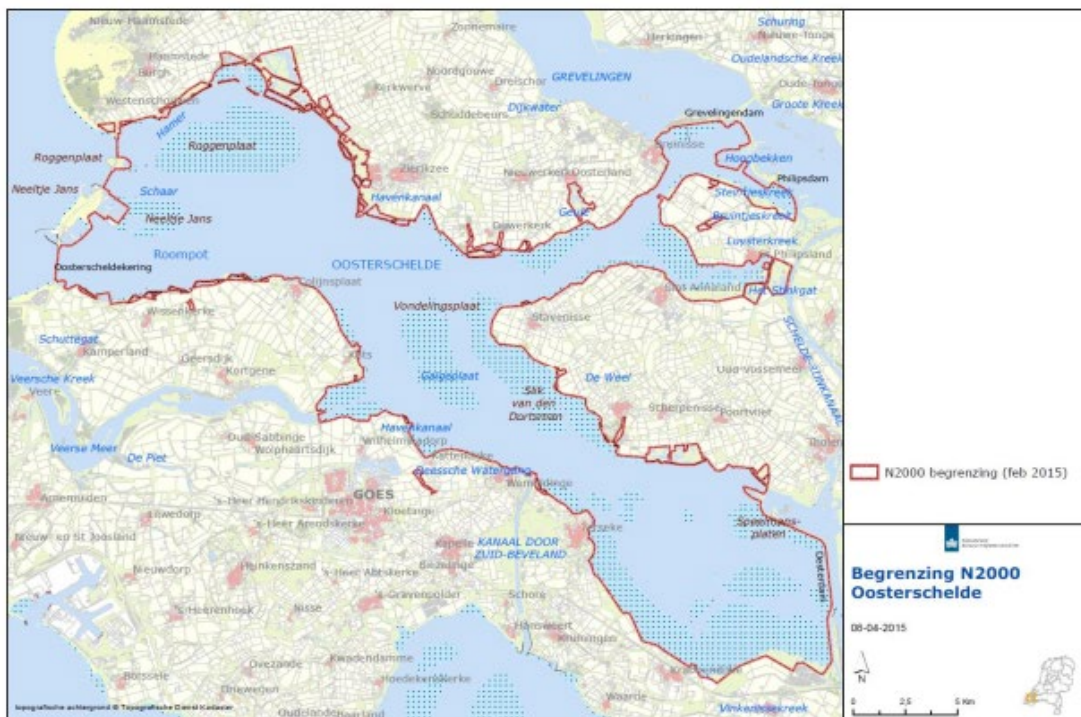
### 6.3.5 Combinatie van maatregelen

Er worden geen maatregelen getroffen in combinatie met maatregelen voor of ten behoeve van een overig natuurgebied in een aangrenzende provincie of een aangrenzend buitenland.

## 6.4 Kaarten

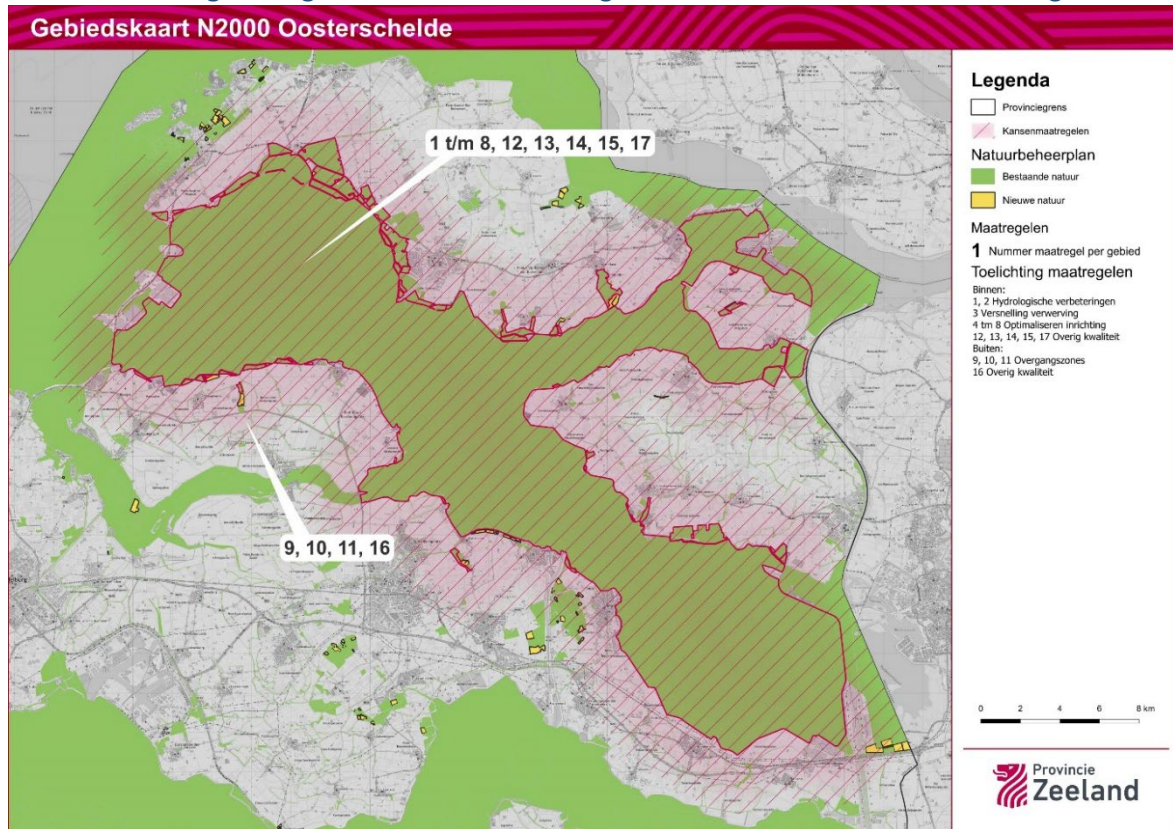
### 6.4.1 Begrenzing N 2000-gebied Oosterschelde

In de onderstaande kaart de begrenzing van het N 2000-gebied



**Figuur 1.1.** Begrenzing Natura 2000-gebied Oosterschelde, topografie en geografie van het Natura 2000-gebied Oosterschelde en omgeving en de ligging van de platen.

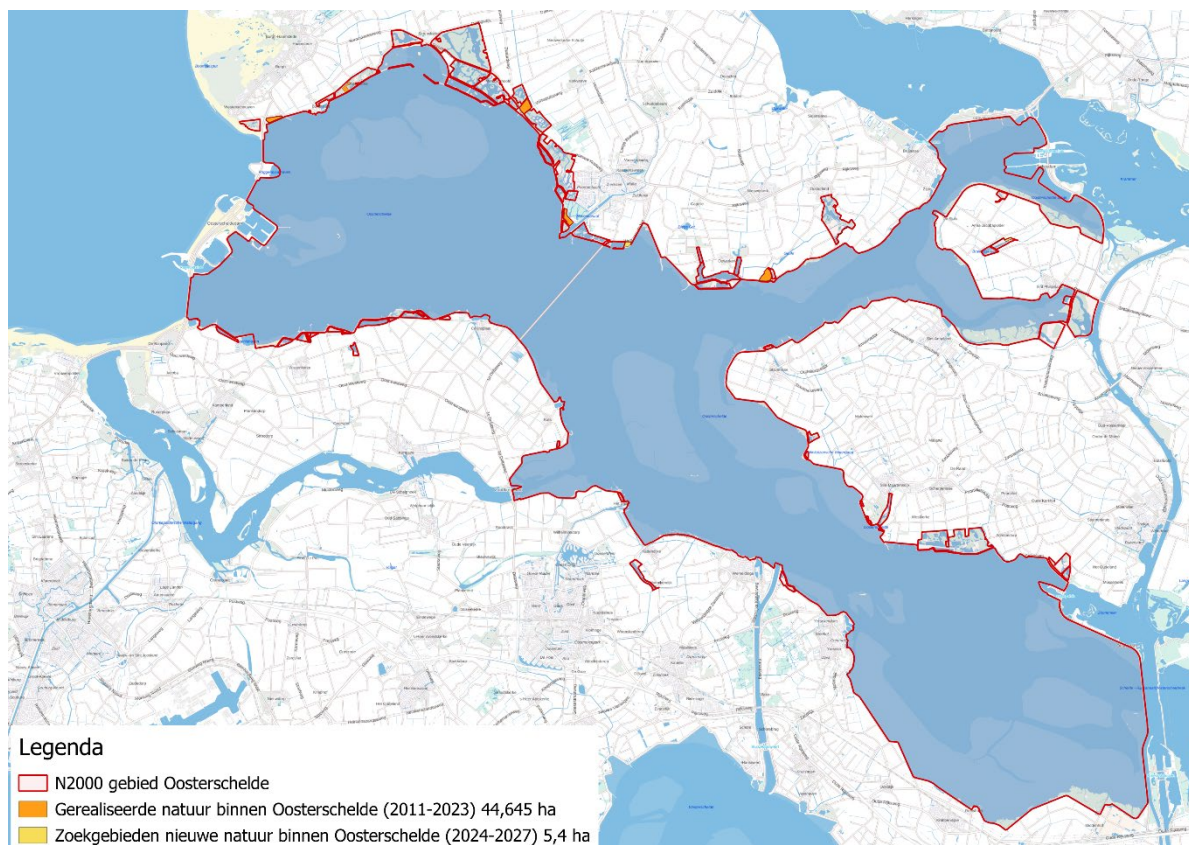
#### 6.4.2 NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen



De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is in de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregelentabel onder 6.3.2.

#### 6.5 Additionaliteit

Binnen de Natura 2000 begrenzing Oosterschelde valt 1 perceel dat gerealiseerd is en 2 welke nog gerealiseerd moeten worden als onderdeel van het Natuurpact. De maatregelen zoals opgenomen in het de maatregelenpakket Programma Natuur Fase 2 vallen allen buiten deze 3 percelen. De opgenomen maatregelen zijn dus additioneel op de afspraken in het Natuurpact.



## 6.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opgevoerd

## 6.7 Maatregelen uit SPUK 1

Uitvoering van de maatregelen van fase 1 van het programma Natuur loopt nog door tot en met 2026. Fase 1 wordt daarbij benut om enerzijds te werken aan natuurherstel, en anderzijds ervaringen op te doen die meegenomen kunnen worden in het vervolg van het programma. In de eerste fase hebben we geleerd dat flexibiliteit van regelingen gewenst is en dat er behoefte is aan een goede afstemming bij de uitwerking van instrumentarium. In de aanvraag voor fase 1 hebben we destijds een behoorlijke over programmering (van ruim 9 miljoen) opgenomen waardoor niet alle in fase 1 opgenomen maatregelen ook daadwerkelijk in de 1e fase konden worden uitgevoerd. Ook kunnen we voor sommige maatregelen nu nog niet voorzien of deze ook daadwerkelijk in de 1e fase kunnen worden afgerond. Om die reden zijn alle maatregelen die zijn opgenomen in fase 1 en in de periode 2021- juni 2023 niet tot (volledige) uitvoering of uitwerking zijn gekomen opnieuw opgenomen in de programmering voor fase 2. Deze maatregelen zijn wel beschikt voor de 1e fase en dat wat we in fase 1 kunnen uitvoeren zullen we daarbinnen uitvoeren.

| Gebied              | Categorie             |   | Maatregel                                       | Nadere Toelichting                                                                                                                                   | Uitvoering door:      | €       |
|---------------------|-----------------------|---|-------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|---------|
| Oosterschelde (118) | Verbetering kwaliteit | A | Verbetering van de kwaliteit van natuurgebieden | Project Natuurherstel N2000 Voordelta, de Banjaard. Natuurherstel Duinen, terugbrengen dynamiek verstuiving en eb en vloed                           | Staatsbos-beheer, RWS | 100.000 |
| Oosterschelde (118) | Verbetering kwaliteit | A | Verbetering van de kwaliteit van natuurgebieden | Extra maaien en afvoeren > herstel H1330B, verwijdering stikstof uit aanwezige vegetatie binnen stikstofoverbelaste N2000 leefgebieden Oosterschelde | Staatsbos-beheer      | 100.000 |

|                     |                        |    |                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                   |         |
|---------------------|------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| Oosterschelde (118) | Versnelling verwerving | C1 | Versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden, verbetering kwaliteit van natuurgebieden. Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden | Extensivering bemesting en reductie stikstof. Betreft Strookuitbreiding 10 meter over 10-15 km (15 ha) Tevens kwaliteitsverbetering door extra maaien en afvoeren > verwijdering aanwezige stikstof > toename verspreiding gevoelige soorten. | Het Zeeuws Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer                                         | 50.000  |
| Oosterschelde (118) | Overig kwaliteit       | E  | Overige kwaliteitsmaatregelen bovenop het Natuurpact, regulatie recreatiedruk                                                                                                                       | Regulatie recreatiedruk Stikstof overbelaste N2000 natuur. Accent Oosterschelde: inzetten op voorlichting, en separeren van verschillende soorten van recreatief medegebruik. Broedvogeleilandjes, monitoring en bescherming kustbroeders.    | Natuurmonumenten, Het Zeeuwse landschap, Staatsbosbeheer en RUD-Zeeland en Provincie Zeeland, RWS | 100.000 |
|                     |                        |    |                                                                                                                                                                                                     | Totaal                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                   | 350.000 |

## 7 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Grevelingen

### 7.1 Natura 2000-gebied Grevelingen (115)

De Grevelingen is een voormalige zeearm gelegen tussen Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland. Het is sinds de afsluiting door de Deltawerken het grootste zoutwatermeer van Europa en bevat een aantal eilanden waar uitgestrekte, soortenrijke duinvalleibegroeiingen en zilte pionier gemeenschappen voorkomen, alsmede uitgestrekte oeverlanden (onder meer de Slikken van Flakkee) met zilte begroeiingen, graslanden, ruigten, struwelen en bos. Mede dankzij de geïsoleerde ligging van de eilanden (de voormalige zandplaten Hompelvoet, Veermansplaat, Kleine Veermansplaat, Grote en Kleine Stampersplaat) vormt de Grevelingen een van de belangrijkste leefgebieden voor de noordse woelmuis in Zuidwest-Nederland.

## 7.2 Prioritaire opgave

### 7.2.1 Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA

| Groep             | Cluster                        | Instandhoudingsdoelstelling                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-------------------|--------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Habitattypen      |                                | Duindoornstruwelen (H2160)<br>Grijze duinen (kalkrijk) (H2130A)<br>Kruipwilstruwelen (H2170)<br>Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) (H6430B)<br>Schorren en ziltegraslanden (H1330B)<br>Vochtige duinvaleien (kalkrijk) (H2190B)<br>Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal) (H1310A)<br>Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur) (H1310B) |
| Habitatsoorten    | Planten                        | Groenknolorchis (H1903)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|                   | Zoogdieren                     | Noordse woelmuis (H1340)<br>Grijze zeehond (H1364)<br>Gewone zeehond (H1365)                                                                                                                                                                                                                                                           |
| Broedvogels       | Kustbroedvogels                | Kluut (A132)<br>Bontbekplevier (A137)<br>Strandplevier (A138)<br>Grote stern (A191)<br>Visdief (A193)<br>Dwergstern (A195)                                                                                                                                                                                                             |
|                   | Moerasbroedvogels / roofvogels | Bruine kiekendief (A081)                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| Niet- broedvogels | Steltlopers                    | Kluut (A132)<br>Bontbekplevier (A137)<br>Strandplevier (A138)<br>Bonte strandloper (A149)<br>Goudplevier (A140)<br>Rosse grutto (A157)<br>Scholekster (A130)<br>Steenloper (A169)<br>Tureluur (A162)<br>Wulp (A160)<br>Zilverplevier (A141)                                                                                            |
|                   | Viseters                       | Aalscholver (A017)<br>Dodaars (A004)<br>Fuut (A005)<br>Geeoorde fuut (A008)<br>Kleine Zilverreiger (A026)<br>Kuifduiker (A007)<br>Lepelaar (A034)<br>Middelste zaagbek (A069)                                                                                                                                                          |
|                   | Ganzen, eenden en zwanen       | Bergeend (A048)<br>Brandgans (A045)<br>Brilduiker (A067)<br>Grauwe gans (A043)<br>Kleine Zwaan (A037)<br>Kolgans (A041)<br>Krakeend (A051)<br>Meerkoet (A125)<br>Pijlstaart (A054)<br>Rotgans (A046)<br>Slobeend (A056)<br>Smient (A050)<br>Wilde eend (A053)<br>Wintertaling (A052)                                                   |
|                   | Roofvogels                     | Slechtvalk (A103)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |

### 7.2.2 Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen

#### Conclusie Natuurdoelanalyse

De aandachtspunten in het kader van stikstof hebben voornamelijk betrekking op de kwaliteit en omvang van het binnendijkse habitattypen H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijs). In het Natura 2000-gebied Grevelingen ondervindt het habitattypen H1330B in de huidige situatie een overschrijding van de KDW op 1% van het totale areaal in het gebied. Hoewel de stikstofdruk richting 2030 volgens AERIUS M22 af zal nemen, zal er voor het habitattypen H1330B, ook in 2030, sprake blijven van een overschrijding van de KDW. Dit betreft echter wel maar één hexagoon dat zich bevindt boven het deelgebied Slikken van Dijkwater.

De overige habitattypen in het Natura 2000-gebied Grevelingen ondervinden verschillende niet-stikstofgerelateerde drukfactoren die van invloed zijn op de instandhouding van de aanwezige habitattypen. Zo ondervinden de habitattypen H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal), H1310B Zilte pionierbegroeiingen

(zeevetmuur) en H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijs) voornamelijk druk door ontzilting van het gebied. Voor het habitattype H2190B Vochtige duinvalleien is de stabiliteit van het hydrologische systeem de belangrijkste drukfactor. Andere habitattypen in het gebied, zoals de H2160 Duindoornstruwelen en de H2130A Grijze duinen (kalkrijk), worden bedreigd door respectievelijk ouderdom en beperkte mogelijkheden voor vernieuwing en het ontbreken van de natuurlijke abiotische omstandigheden.

In het Wijzigingsbesluit is het habitattype H2130B vervangen door het habitattype H2130A Grijze duinen (kalkrijk). Dit is gedaan op basis van een nadere analyse van de kartering. In de Gebiedsanalyse (2017) was al uitgegaan van het habitattype H2130A. Daarvoor waren de herstelmaatregelen gedefinieerd. De oppervlakte en de kwaliteit van het habitattype H2130A is stabiel en het ontstaan is te danken aan het beheer door begrazing dat in dit gebied consequent wordt uitgevoerd. Historisch gezien is veeteelt in duingebieden namelijk altijd een belangrijk factor voor de instandhouding van dit habitattype geweest.

In de Grevelingen liggen echter geen potenties voor het ontwikkelen van grijze duinen en deze langdurig in stand te houden, omdat het bijbehorende natuurlijke systeem ontbreekt. Er kunnen volgens de natuurdoelanalyse ZH (Natuurdoelanalyse 2022) geen maatregelen genomen worden waardoor een kwaliteitsverbetering of uitbreiding van het bestaande oppervlak mogelijk is. Op dit moment worden de instandhoudingsdoelstellingen wel behaald.

**Tabel 9.1 Eindoordeel borging realisatie van instandhoudingsdoelen in het Natura 2000-gebied Oosterschelde**

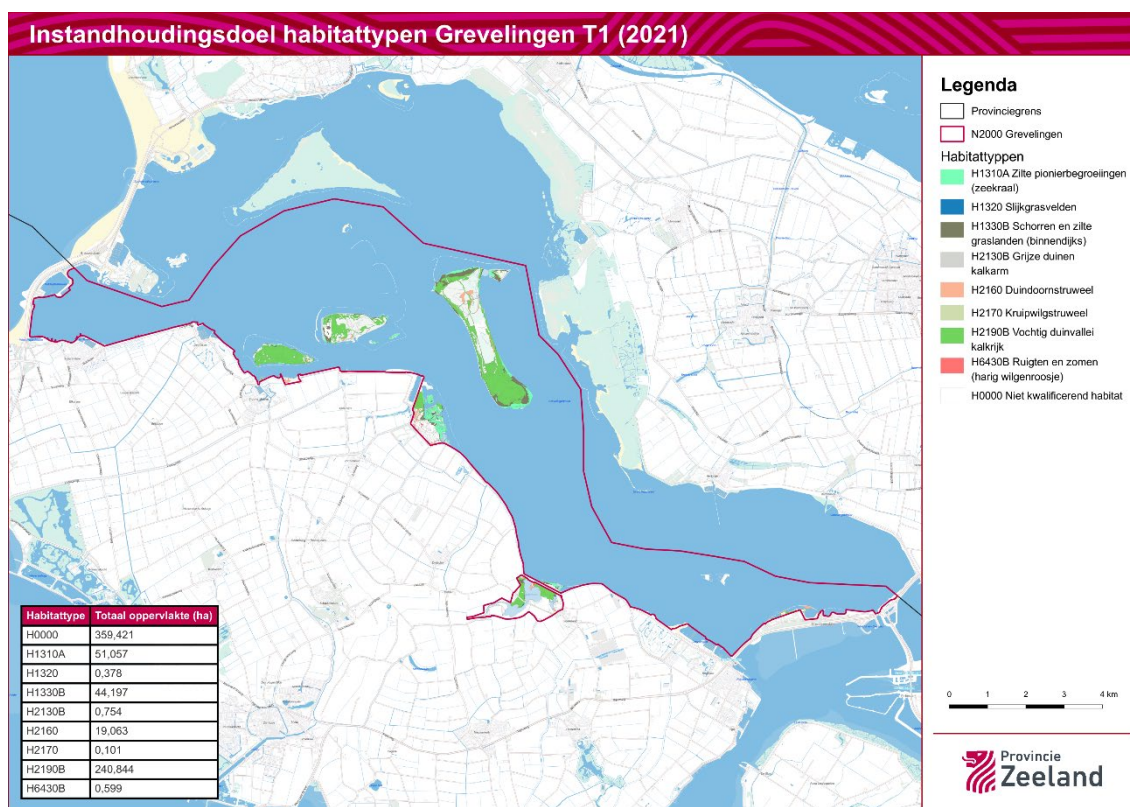
| Habitat-code | Habitattype                               | IHD <sup>1</sup> |           | Trend <sup>2</sup> |           | Overschrijding KDW   |                               | Niet-stikstof gerelateerde drukfactoren                | Behalen IHD o.b.v. alle drukfactoren | Verslechtering door stikstof-depositie | Eindoordeel o.b.v. drukfactor stikstof |
|--------------|-------------------------------------------|------------------|-----------|--------------------|-----------|----------------------|-------------------------------|--------------------------------------------------------|--------------------------------------|----------------------------------------|----------------------------------------|
|              |                                           | Opp.             | Kwaliteit | Opp.               | Kwaliteit | Overbelasting (2020) | Prognose overbelasting (2030) |                                                        |                                      |                                        |                                        |
| H1310A       | Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)      | =                | =         | -                  | ?         | 0%                   | 0%                            | Ontzilting                                             | ja                                   | Nee                                    | Ja                                     |
| H1310B       | Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)    | =                | =         | -                  | ?         | 0%                   | 0%                            | Ontzilting                                             | ja                                   | Nee                                    | Ja                                     |
| H1330B       | Schorren en zilte graslanden (binnendijs) | =                | =         | -                  | ?         | 1%                   | 0%                            | Ontzilting                                             | ja                                   | Nee                                    | Ja                                     |
| H2130A       | Grijze duinen (kalkrijk)                  | =                | =         | ?/+                | ?         | 0%                   | 0%                            | ontbreken van de natuurlijke abiotische omstandigheden | ja                                   | Nee                                    | Ja                                     |
| H2160        | Duindoornstruwelen                        | =                | =         | -                  | ?         | 0%                   | 0%                            | Ouderdom en beperkte mogelijkheden voor vernieuwing    | nee                                  | Nee                                    | Ja                                     |
| H2170        | Kruipwilgstruwelen                        | =                | =         | +                  | ?         | 0%                   | 0%                            | N.v.t.                                                 | ja                                   | Nee                                    | Ja                                     |
| H2190B       | Vochtige duinvalleien (kalkrijk)          | =                | =         | 0/-                | ?         | 0%                   | 0%                            | Stabiliteit van hydrologische systeem                  | ja                                   | Nee                                    | Ja                                     |
| H6430B       | Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)     | =                | =         | ?                  | ?         | 0%                   | 0%                            | N.v.t.                                                 | ja                                   | Nee                                    | Ja                                     |

### 7.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

| Habitattypen | Omschrijving                          | Landelijke staat van instandhouding | Totaal aantal hectare | Aantal hectare waar verbetering op zal treden. |
|--------------|---------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------|------------------------------------------------|
| H2160        | Duindoornstruwelen                    | Gunstig                             | 19                    | 2                                              |
| H2130_A      | Grijze duinen (Kalkrijk)              | Matig ongunstig                     | 51                    | 0,5                                            |
| H2170        | Kruipwilgstruwelen                    | Gunstig                             | 0.1                   | -                                              |
| H6430_B      | Ruigten en zomen (harig Wilgenroosje) | Zeer ongunstig                      | 0,6                   | -                                              |

| Habitattypen                                                                                                          | Omschrijving                            | Landelijke staat van instandhouding | Totaal aantal hectare | Aantal hectare waar verbetering op zal treden. |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------|------------------------------------------------|
| H 1330_B                                                                                                              | Schorren en zilte graslanden            | Matig ongunstig                     | 44                    | -                                              |
| H2190_B                                                                                                               | Vochtige duinvalleien (kalkrijk)        | Matig ongunstig                     | 241                   | 10                                             |
| H1310_A                                                                                                               | Zilte pioniersbegroeiingen (zeekraal)   | Matig ongunstig                     | 51                    | 2                                              |
| H1310_B                                                                                                               | Zilte pioniersbegroeiingen (zeevetmuur) | Matig ongunstig                     | -                     | -                                              |
| Daarnaast treedt verbetering op voor de habitatsoorten H1903, H1340, H1364, H1365, de broedvogels en niet broedvogels |                                         |                                     |                       |                                                |

## 7.2.4 Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Grevelingen



## 7.3 Drukfactoren en maatregelpakket

### 7.3.1 Drukfactoren uit de NDA

In de NDA van de Grevelingen zijn de volgende drukfactoren benoemd:

- Stikstofdepositie
- Ontzilting
- Ontbreken natuurlijke abiotische omstandigheden
- Ouderdom en beperkte mogelijkheden voor vernieuwing
- Stabiliteit van het hydrologisch systeem

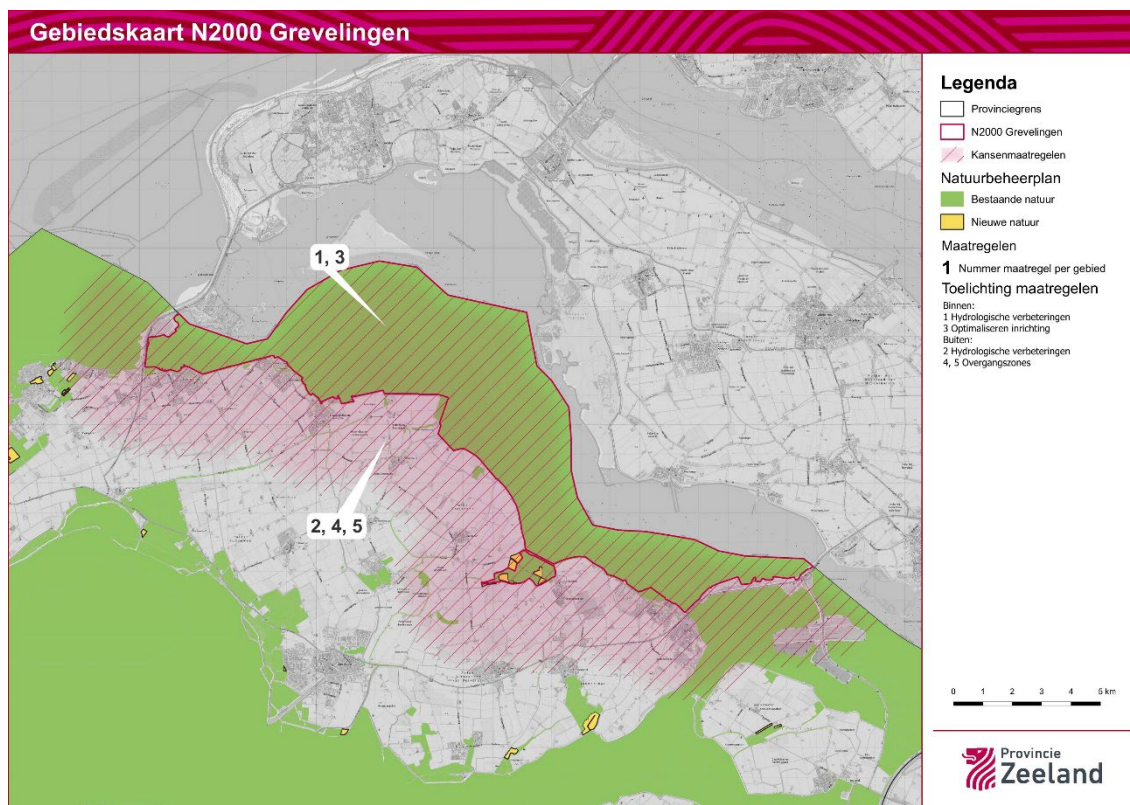
### 7.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie                   |    | Locatie                    | Maatregel                                               | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Uitvoering door:                                                    | €         |
|----|-----------------------------|----|----------------------------|---------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|-----------|
| 1  | Hydrologische verbeteringen | B  | Polder gemalen             | Realiseren zout/zoet-overgang en vispassage polderwater | Naar binnenwateren: Realiseren zoet-zout overgangen en vismigratie bij bestaande gemalen. Zoet polderwater beter gebruiken door het over intergetijdengebied of schor te laten lopen. Eisen stellen aan kwaliteit (voorzuiivering binnendijkse bufferzone nodig, ook tegen zoutlek). Mogelijkheden onderzoeken om de overgang van gemaal naar Grevelingenmeer natuurlijker vorm te geven. | Provincie Zeeland, Waterschap scheld stromen, Staatsbosbe heer, RWS | 1.500.000 |
| 2  | Hydrologische verbeteringen | B  | Dijkwater Grevelingen      | Fieldlab Dijkwater                                      | Onderzoek en maatregelen peilopzet westelijk deel natuurgebied dijkwater en landschap als spons.                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Gemeente Schouwen Duiveland                                         | 300.000   |
| 3  | Optimaliseren inrichting    | C2 | Gehele GR                  | Tijdelijke kunstmatige eilanden                         | Tijdelijke kunstmatige eilanden t.b.v. broedvogels                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Provincie Zeeland, RWS                                              | 1.500.000 |
| 4  | Overgangszones              | D  | Karrenvelde n Scharendijke | Niet bemesten                                           | Agrarisch gebied met ecologische waarde, natuur van maken of agrarisch beheervergoeding. Ontwikkeling binnendijkse brakke natuur, realiseren zout-zoet overgang en vismigratie. Bufferzone en verzachten van randen kerngebied met natuurinclusieve landbouw / zilte teelten.                                                                                                             | Provincie Zeeland, RWS                                              | 100.000   |
| 5  | Overgangszones              | D  | Grevelingen                | Experimenteergro nden                                   | Extensivering, natuurinclusieve landbouw, stikstofreductie, hydrologie, agrarische biodiversiteit.                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Provincie Zeeland                                                   | 500.000   |
|    |                             |    |                            |                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | binnen                                                              | 3.000.000 |
|    |                             |    |                            |                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | buiten                                                              | 900.000   |

### 7.3.3 Effect maatregelen

De bekende drukfactoren worden door de maatregelen niet volledig weggenomen. Doordat de NDA vooral gericht is op de drukfactor stikstof, is niet integraal te beoordelen of in te schatten wat voor percentage deze maatregelen effect zullen hebben. Wel is duidelijk uit zowel de ecologische evaluatie als de NDA dat deze

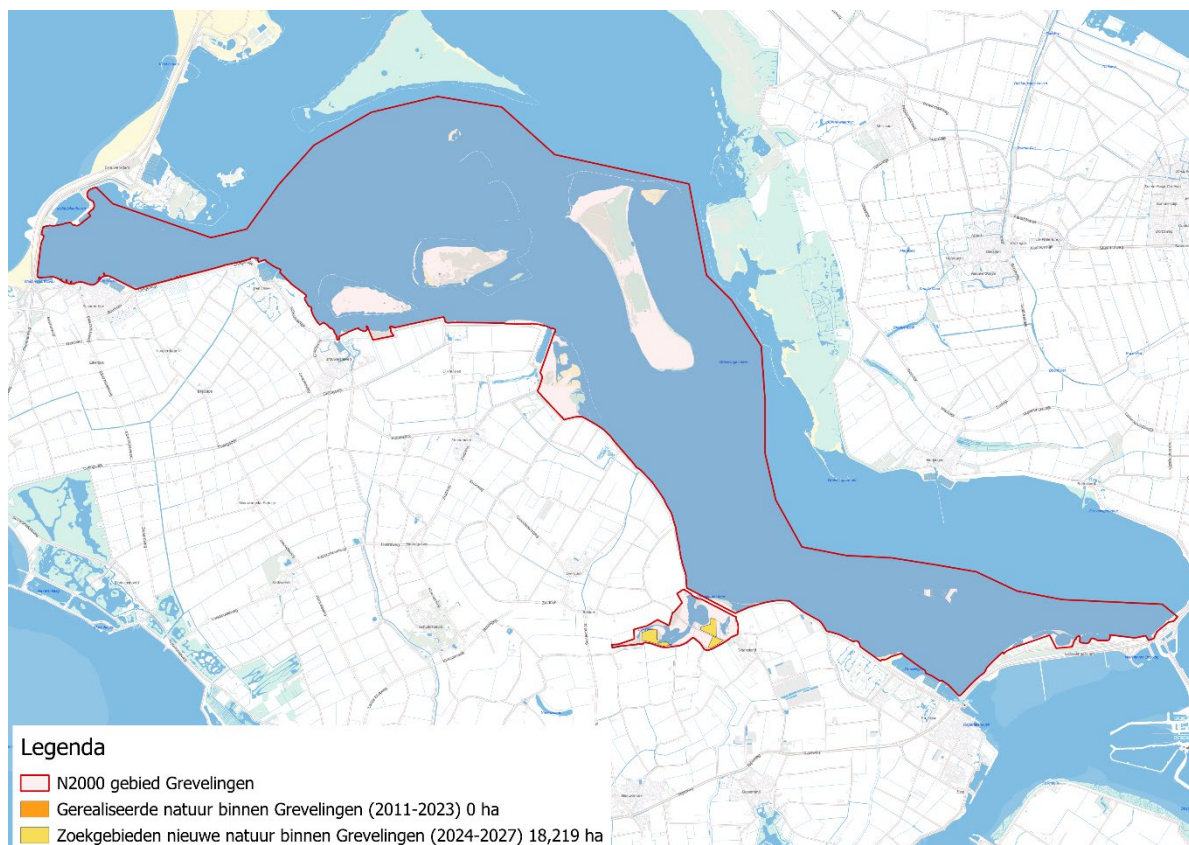




De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is in de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregelentabel onder 2.3.2.

## 7.5 Additionaliteit

Binnen de Natura 2000 begrenzing Grevelingen vallen alleen percelen welke nog gerealiseerd moeten worden als onderdeel van het Natuurpact. De maatregelen zoals opgenomen in het de maatregelenpakket Programma Natuur Fase 2 vallen allen buiten deze percelen of buiten de Natura 2000 begrenzing. De opgenomen maatregelen zijn dus additioneel op de afspraken in het Natuurpact. Wel wordt er onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor peilopzet in het Westelijk deel van natuurgebied Dijkwater. In natuurgebied Dijkwater zijn enkele gele percelen gelegen (18,2 hectare). Peilopzet is een maatregel voor het gehele gebied Dijkwater waar ook de nieuw in te richten natuur profijt van gaat hebben.



## 7.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opgevoerd

## 7.7 Maatregelen uit SPUK 1

Uitvoering van de maatregelen van fase 1 van het programma Natuur loopt nog door tot en met 2026. Fase 1 wordt daarbij benut om enerzijds te werken aan natuurherstel, en anderzijds ervaringen op te doen die meegenomen kunnen worden in het vervolg van het programma. In de eerste fase hebben we geleerd dat flexibiliteit van regelingen gewenst is en dat er behoefte is aan een goede afstemming bij de uitwerking van instrumentarium. In de aanvraag voor fase 1 hebben we destijds een behoorlijke over programmering (van ruim 9 miljoen) opgenomen waardoor niet alle in fase 1 opgenomen maatregelen ook daadwerkelijk in de 1e fase konden worden uitgevoerd. Ook kunnen we voor sommige maatregelen nu nog niet voorzien of deze ook daadwerkelijk in de 1e fase kunnen worden afgerond. Om die reden zijn alle maatregelen die zijn opgenomen in fase 1 en in de periode 2021- juni 2023 niet tot (volledige) uitvoering of uitwerking zijn gekomen opnieuw opgenomen in de programmering voor fase 2. Deze maatregelen zijn wel geschikt voor de 1e fase en dat wat we in fase 1 kunnen uitvoeren zullen we daarbinnen uitvoeren.

| Gebied            | Categorie              |    | Maatregel                                                                         | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Uitvoering door: | €      |
|-------------------|------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|--------|
| Grevelingen (115) | Versnelling verwerving | C1 | versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden | Betreft realisatie (verwerving, optimalisering en inrichting) essentiële of benodigde sleutelhectares binnen en buiten NNZ gericht op systeemherstel (o.a. hydrologie) Natura2000 en overige Natuur. Zoekbieden ook binnen multifunctionele zones rondom stikstof overbelaste N2000 natuur. Versterking en uitbreiding project Dijkwater i.r.t. Natuurwinstplan Grevelingen. | Staatsbos-beheer | 50.000 |

| Gebied            | Categorie                   |   | Maatregel                                                                                                                                  | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Uitvoering door:                               | €       |
|-------------------|-----------------------------|---|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------|---------|
| Grevelingen (115) | Hydrologische verbeteringen | B | natuurherstel en behoud stikstof overbelaste N2000 natuur o.a. op eilandjes Grevelingen en binnendijkse dijkwater                          | Versterking habitats en hydrologische maatregelen: versteviging behoud grondwaterstand > dynamische dijkzone / dubbele dijken, verwijderen noodzakelijke opslag.                                                                                                                                                                                            | Staatsbos-beheer                               | 75.000  |
| Grevelingen (115) | Overig kwaliteit            | E | Intensivering reguleren van recreatie                                                                                                      | Regulatie recreatiedruk Stikstof overbelaste N2000 natuur: Grote opgave N2000 overbelaste Natuur gericht op doelbereik 70% 2030. Extra regulatie recreatie, o.a. toezicht en handhaving is noodzakelijk.                                                                                                                                                    | Staatsbos-beheer en RUD Zeeland. RWS betrekken | 100.000 |
| Grevelingen (115) | Verbetering kwaliteit       | A | versterking droge verbindingen en natuurherstel Zeeuwse bloemrijke en faunarijke dijken aangrenzend en rondom de Grevelingen (binnendijks) | Betreft kwaliteitsimpuls bestaande bloemrijke en insectenrijke habitats incl. Strookuitbreiding (10 meter). gericht op reductie van de stikstof emissie door extensivering agrarisch gebruik. Kwaliteitsverbetering door extra maaien en afvoeren > verwijdering aanwezige stikstof > toename verspreiding gevoelige soorten. Valt onder programma spoor 1b | Staatsbos-beheer                               | 100.000 |
| Totaal            |                             |   |                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                | 325.000 |

## 8 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Zwin en Kievittepolder

### 8.1 Natura 2000-gebied Zwin en Kievittepolder (123)

Het Zwin behoort tot de Noordwest- Europese kustduinen tussen Noord- Frankrijk en Denemarken. Er zijn verschillende delta's die de duinenrij doorbreken, waaronder het Zwin. Het gebied is uniek in zijn landschappelijke en geomorfologische waarden die worden vertegenwoordigd door strand, schor en slik gebied dat doorloopt van duinen tot in de achterliggende polders. De grote variatie aan vegetatietypen en landschapstypen zorgen voor de hoogste biodiversiteit aan de Vlaamse Kust (Cosyns et al., 2014). De internationale Zwincommissie is ertoe aangewezen om het internationale natuurgebied te behouden. Het Vlaamse deel van het Zwin betreft een veel grotere oppervlakte dan het huidige Nederlandse deel. Het Zwin is tussen 2016 en 2019 uitgebreid met 120 hectare, om de toekomst van dit unieke getijdengebied veilig te stellen. Hiervan is er circa 10 hectare gerealiseerd op Nederlands grondgebied en het resterende (grootste) gedeelte op Vlaams grondgebied. De grensoverschrijdende Zwinuitbreiding is ontstaan om de verzanding van het Zwin duurzaam aan te pakken en gelijktijdig de oppervlakte aan 'getijdennatuur' aanzienlijk te vergroten. De monding van de Zwingel is verbreed en uitgediept om te voorkomen dat het Zwin op termijn zou worden afgesnoerd van de Noordzee en daarmee zou ontwikkelen tot een steeds zoeter wordend systeem. (natuurdoelanalyse Natura 2000-gebied Zwin en Kievittepolder, 2023).

### 8.2 Prioritaire opgave

#### 8.2.1 Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA

| Code                | Omschrijving                                                                                                     | Verkorte naam                           | Doelstelling                                |
|---------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|---------------------------------------------|
| <b>Habitattypen</b> |                                                                                                                  |                                         |                                             |
| H1140<br>Subtype A  | Bij eb droogvallende slikwadden en zandplaten                                                                    | Slik- en zandplaten (getijdengebied)    | Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit |
| H1140<br>Subtype B  | Bij eb droogvallende slikwadden en zandplaten                                                                    | Slik- en zandplaten (Noordzee-kustzone) | Behoud oppervlakte en behoud kwaliteit      |
| H1310<br>Subtype A  | Eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden met <i>Salicornia</i> spp. en andere zoutminnende planten | Zilte pionier begroeiingen (zeekraal)   | Uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit |
| H1320               | Schorren met slijkgrasvegetatie ( <i>Spartinion maritimae</i> )                                                  | Slijkgrasvelden                         | Behoud oppervlakte en kwaliteit             |
| H1330<br>Subtype A  | Atlantische schorren ( <i>Glauco-Puccinellietalia maritimae</i> ) buitendijks (subtype A)                        | Schorren en zilte graslanden            | Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit |
| H1330<br>Subtype B  | Atlantische schorren ( <i>Glauco-Puccinellietalia maritimae</i> ) binnendijks (subtype B)                        | Schorren en zilte graslanden            | Behoud oppervlakte en behoud kwaliteit      |
| H2120               | Wandelende duinen op de strandwal met <i>Ammophila arenaria</i> ("witte duinen")                                 | Witte duinen                            | Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit |
| *H2130<br>Subtype A | Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie ("grijze duinen")                                                      | Grijze duinen                           | Behoud oppervlakte en kwaliteit             |

| Code                                     | Omschrijving                                                                        | Verkorte naam                                                                                                         | Doelstelling                    |
|------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------|
| H2160                                    | Duinen met Hippophaë rhamnoides                                                     | Duindoornstruwelen                                                                                                    | Behoud oppervlakte en kwaliteit |
| H2180B                                   | Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied, vochtig         | Duinbossen                                                                                                            | Behoud oppervlakte en kwaliteit |
| H2180C                                   | Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied, binnenduintrand | Duinbossen                                                                                                            | Behoud oppervlakte en kwaliteit |
| H2190A                                   | Open water                                                                          | Vochtige duinvalleien                                                                                                 | Behoud oppervlakte en kwaliteit |
| H2190B                                   | Kalkrijk                                                                            | Vochtige duinvalleien                                                                                                 | Behoud oppervlakte en kwaliteit |
| H2190D                                   | Hoge moerasplanten                                                                  | Vochtige duinvalleien                                                                                                 | Behoud oppervlakte en kwaliteit |
| Habitatrichtlijnsoorten                  |                                                                                     |                                                                                                                       |                                 |
| H1014                                    | Nauwe korfslak                                                                      | Behoud omvang en kwaliteit leefgebied                                                                                 |                                 |
| H1166                                    | Kamsalamander                                                                       | Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied                                                                |                                 |
| Vogelrichtlijnsoorten (niet-broedvogels) |                                                                                     |                                                                                                                       |                                 |
| A026                                     | Kleine zilverreiger                                                                 | Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 9 vogels (seizoen maximum) |                                 |

### 8.2.2 Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen

Conclusie natuurdoelanalyse:

*“Het Zwin is tussen 2016 en 2019 uitgebreid met 120 hectare, om de toekomst van dit unieke getijdengebied veilig te stellen. Hierbij is er circa 10 hectare gerealiseerd op Nederlands grondgebied en het resterende (grootste) gedeelte op Vlaams grondgebied. De grensoverschrijdende Zwinuitbreiding is ontstaan om de verzanding van het Zwin duurzaam aan te pakken en gelijktijdig de oppervlakte aan ‘getijdennatuur’ aanzienlijk te vergroten. De monding van de Zwingeul is verbreed en uitgediept om te voorkomen dat het Zwin op termijn zou worden afgesnoerd van de Noordzee en daarmee zou ontwikkelen tot een steeds zoeter wordend systeem.*

*Het schor (Nederlandse deel) is door de eerder beperkte invloed van het getij en de beperkte mate van begrazing in een niet optimale staat. Grassen en enkele andere dominerende soorten hebben een groot deel van het schor ingenomen. Dit beperkt de mogelijkheden (o.a. ruimte) voor het voorkomen en ontwikkelen van andere, gewenste, zilte plantensoorten.*

*Met de uitbreiding van het Zwin is het leefgebied van de vogelrichtlijnsoort kleine zilverreiger sterk uitgebreid. Enkele natuurdoeltypen zoals o.a. Zilte pionierbegroeiingen, Slijkgrasvelden en Schorren en zilte graslanden zijn echter wel afgenomen in oppervlak door o.a. de aanleg van de Internationale zeedijk. Desalniettemin zullen deze natuurdoeltypen door successie (het natuurlijk overgaan van het ene natuurdoel in het andere) in het nieuwe gecreëerde deel van het Zwin op termijn uitbreiden. Hierbij zullen Slijkgrasvelden en Zilte pionierbegroeiingen zich als eerste gaan ontwikkelen.*

*In de binnendijkse delen zijn de ontwikkelingen kleinschaliger. Het leefgebied van de Kamsalamander en andere amfibieën zoals de boomkikker is toegenomen, als gevolg van de getroffen maatregelen (realisatie van nieuwe poelen). Ook zijn er wijzigingen geweest in het begrazingsbeheer, waardoor de exoot rimpelroos in de begraasde delen succesvol is teruggedrongen. De konijnpopulatie heeft zich daarnaast sterk uitgebreid, waarbij de graas- en graaactiviteiten een sterk positief effect hebben voor het duingebied. Een negatievere ontwikkeling is de toenemende verdroging in het zomerhalfjaar, als gevolg van klimaatverandering. Natuur welke afhankelijk is van jaarrond natte omstandigheden is, en zal naar verwachting ook in de toekomst, afnemen.*

*De aanwezigheid van de exoot rimpelroos in het gebied en de aanwezigheid van de exoot watercrassula in de nabijheid van het gebied behoeft aandacht. De rimpelroos lijkt zich uit te breiden buiten het begrazingsgebied en neemt hiermee ruimte in beslag van gewenste natuurdoeltypen. De exoot watercrassula is tot op heden nog niet verschenen in het gebied, maar vormt richting de toekomst wel een bedreiging voor de Vochtige duinvalleien in het gebied.*

#### *Conclusies*

*In het gebied Zwin en Kievittepolder zijn Slijkgrasvelden, Schorren en zilte graslanden, Duindoornstruwelen, Duinbossen vochtig en de Nauwe korfslak achteruit gegaan in zowel oppervlakte als kwaliteit. Door het optreden van verslechtingen worden de behouds- en verbeterdoelstelling voor zowel de kwaliteit als het oppervlak niet gehaald.*

*Daarnaast is het oppervlak achteruit gegaan van de Witte duinen en de Zilte pionierbegroeiingen. De Vochtige duinvalleien hoge moerasplanten is ook achteruitgegaan in het oppervlak. Dit is echter een tijdelijk gevolg van noodzakelijke getroffen maatregelen en kan hierdoor niet gezien worden als een echte achteruitgang.*

*Zowel de kwaliteit als de oppervlakte van Duinbossen binnenduinrand en de kwaliteit en oppervlak van het leefgebied van de Kamsalamander en Kleine zilverreiger is vooruitgegaan. Vochtige duinvalleien kalkrijk is alleen toegenomen in oppervlak.*

*Van de Slik- en zandplaten, Schorren en zilte graslanden binnendijks, Witte duinen en Grijze duinen kalkrijk is het met de beschikbare data niet mogelijk een volledige conclusie te trekken. Voor deze doelen is het niet mogelijk geweest om verslechting uit te sluiten of aan te tonen. Om dit naar de toekomst toe wel te kunnen zal er meer monitoringsdata moeten worden vergaard.*

*Conform de systematiek handreiking NDA zijn doelstellingen ingedeeld in bestaande categorieën, waarbij alle doelstellingen waarbij verslechting is geconstateerd het eindoordeel Nee, tenzij (subcategorie b of c) betreft. Dit betekent dat voor de deze doelstellingen aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn.”*

|                                                  | Doelstelling                                           |                     |                |                | Sprake van verslechtering? |                |                     | Doelstelling behaald? |                |                     | Toe-<br>komst-<br>pers-<br>pec-<br>tief? | Eindoor-<br>deel  | Aa-<br>nv-<br>ul-<br>len<br>de<br>ma-<br>atr-<br>eg-<br>ele-<br>n |
|--------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|---------------------|----------------|----------------|----------------------------|----------------|---------------------|-----------------------|----------------|---------------------|------------------------------------------|-------------------|-------------------------------------------------------------------|
| % aan-<br>deel<br>van<br>het<br>N2000-<br>gebied |                                                        | Op-<br>per-<br>vlak | Kwa-<br>liteit | Popu-<br>latie | Op-<br>per-<br>vlak        | Kwa-<br>liteit | Popu-<br>la-<br>tie | Op-<br>per-<br>vlak   | Kwa-<br>liteit | Popu-<br>la-<br>tie |                                          | -                 |                                                                   |
| 15,0%                                            | Slik- en zandplaten<br>getijdengebied                  | =                   | >              |                |                            |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij-a  | Ja.                                                               |
| 24,6%                                            | Slik- en zandplaten<br>Noordzee-kustzone               | =                   | =              |                | Neutr<br>aal               |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij-a  | Ja.                                                               |
| 1,2%                                             | Zilte<br>pionierbegroeiingen<br>zeekraal               | >                   | =              |                |                            | Neut<br>raal   | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij-b  | Ja.                                                               |
| 0,07%                                            | <u>Slijkgrasvelden</u>                                 | =                   | =              |                |                            |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij-b  | Ja.                                                               |
| 13,7%                                            | <u>Schorren en zilte<br/>graslanden buitendijs</u>     | =                   | >              |                |                            |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij-b  | Ja.                                                               |
| 2,0%                                             | <u>Schorren en zilte<br/>graslanden<br/>binnendijs</u> | =                   | =              |                | Neutr<br>aal               |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij-a  | Ne<br>e.                                                          |
| 3,5%                                             | <u>Witte duinen</u>                                    | =                   | >              |                |                            |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij-b  | Ja.                                                               |
| 0,2%                                             | <u>Grijze duinen kalkrijk</u>                          | =                   | =              |                | Neutr<br>aal               |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij -a | Ja.                                                               |
| 9,8%                                             | <u>Duindoornstruwelen</u>                              | =                   | =              |                |                            |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij-c  | Ja.                                                               |
| 0                                                | <u>Duinbossen vochtig</u>                              | =                   | =              |                |                            |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Nee,<br>tenzij-c  | Ja.                                                               |
| 2,3%                                             | <u>Duinbossen<br/>binnenduintrand</u>                  | =                   | =              |                |                            |                | -                   |                       |                | -                   |                                          | Ja, a             | Ne<br>e.                                                          |
| 0,2%                                             | <u>Vochtige duinvalleien<br/>open water</u>            | =                   | =              |                | Neutr<br>aal               | Neut<br>raal   | -                   |                       |                | -                   |                                          | Ja,<br>mits-b     | Ja.                                                               |
| 0,8%                                             | <u>Vochtige duinvalleien<br/>kalkrijk</u>              | =                   | =              |                |                            | Neut<br>raal   | -                   |                       |                | -                   |                                          | Ja,<br>mits-b     | Ne<br>e.                                                          |

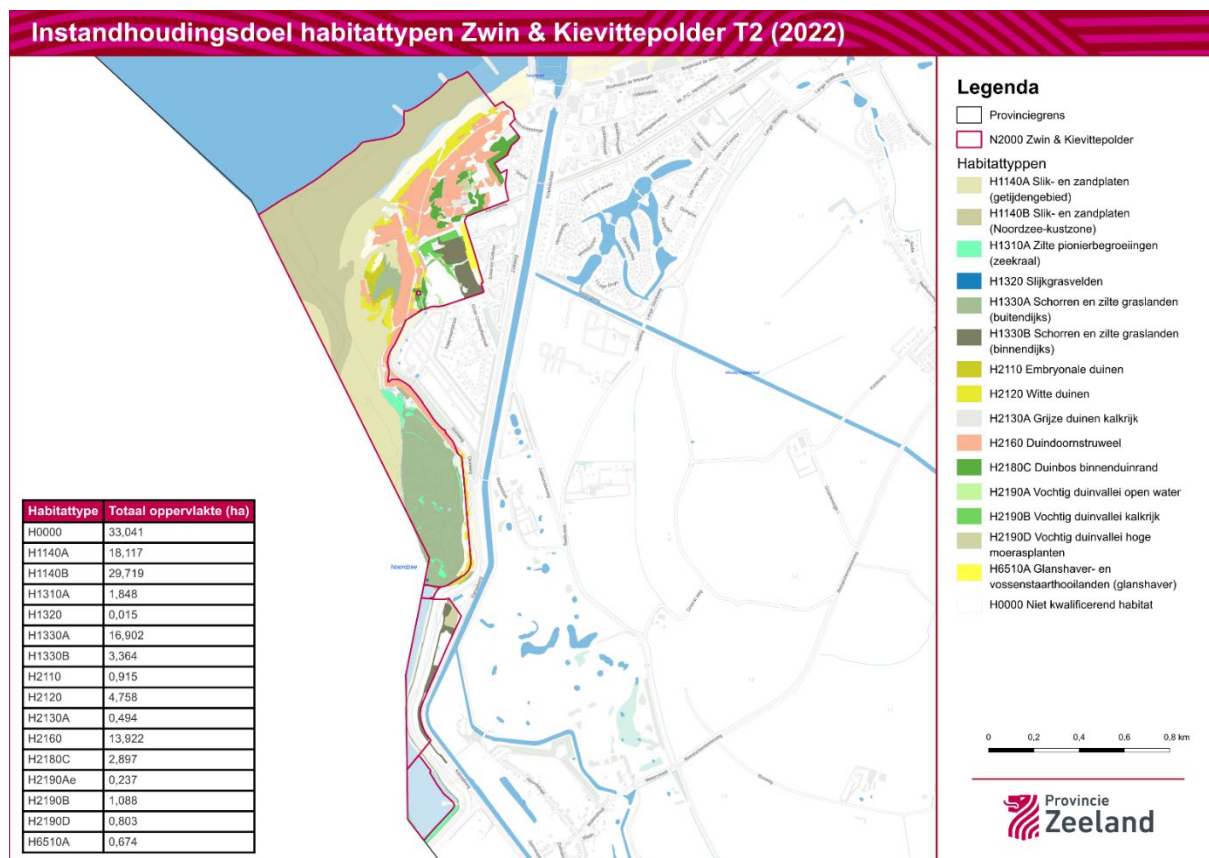
|      | Doelstelling                                              |   |   |   | Sprake van verslechtering?                    | Doelstelling behaald?                          | Toe-komst-pers-pectief?                      | Eindoordeel   | Aanvullende maatregelen |
|------|-----------------------------------------------------------|---|---|---|-----------------------------------------------|------------------------------------------------|----------------------------------------------|---------------|-------------------------|
| 0,2% | <u>Vochtige duinvalleien</u><br><u>hoge moerasplanten</u> | = | = |   | <div><div></div><div></div><div>-</div></div> | <div><div>*</div><div></div><div>-</div></div> | <div><div></div><div></div><div></div></div> | Ja, mits-b    | Ne e.                   |
| -    | Nauwe korfslak                                            | = | = | = | <div><div></div><div></div><div></div></div>  | <div><div></div><div></div><div></div></div>   | <div><div></div><div></div><div></div></div> | Nee, tenzij-c | Ja.                     |
| -    | Kamsalamander                                             | = | > | > | <div><div></div><div></div><div></div></div>  | <div><div></div><div></div><div></div></div>   | <div><div></div><div></div><div></div></div> | Ja-a          | Ne e.                   |
| -    | Kleine zilverreiger                                       | = | = |   | <div><div></div><div></div><div></div></div>  | <div><div></div><div></div><div>-</div></div>  | <div><div></div><div></div><div></div></div> | Ja-a          | Ne e.                   |

### 8.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

| Habitattypen | Omschrijving                                                                                                     | Landelijke staat van instandhouding | Totaal aantal hectare | Aantal hectare waar verbetering op zal treden. |
|--------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------|------------------------------------------------|
| H1140A       | Bij eb droogvallende slikwadden en zandplaten                                                                    | Matig ongunstig                     | 18                    | 18                                             |
| H1140B       | Bij eb droogvallende slikwadden en zandplaten                                                                    | Matig ongunstig                     | 30                    | 30                                             |
| H1310A       | Eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden met <i>Salicornia</i> spp. en andere zoutminnende planten | Matig ongunstig                     | 1,8                   | 1                                              |
| H1320        | Schorren met slijkgrasvegetatie ( <i>Spartinion maritimae</i> )                                                  | Matig ongunstig                     | 0,015                 | -                                              |
| H1330A       | Atlantische schorren ( <i>Glauco-Puccinellietalia maritimae</i> ) buitendijks (subtype A)                        | Matig ongunstig                     | 17                    | 17                                             |
| H1330B       | Atlantische schorren ( <i>Glauco-Puccinellietalia maritimae</i> ) binnendijks (subtype B)                        | Matig ongunstig                     | 3,4                   | 2                                              |
| H2120        | Wandelende duinen op de strandwal met <i>Ammophila arenaria</i> ("witte duinen")                                 | Gunstig                             | 4,8                   | 4                                              |
| H2130A       | Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie ("grijze duinen")                                                      | Matig ongunstig                     | 0,5                   | -                                              |

| Habitattypen | Omschrijving                                                                       | Landelijke staat van instandhouding | Totaal aantal hectare | Aantal hectare waar verbetering op zal treden. |
|--------------|------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------|------------------------------------------------|
| H2160        | Duinen met Hippophaë rhamnoides                                                    | Gunstig                             | 14                    | 12                                             |
| H2180B       | Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied, vochtig        | Matig ongunstig                     | -                     | -                                              |
| H2180C       | Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied, binnenduinrand | Matig ongunstig                     | 2,9                   | 2,9                                            |
| H2190A       | Open water                                                                         | Matig ongunstig                     | 0,2                   | -                                              |
| H2190B       | Kalkrijk                                                                           | Matig ongunstig                     | 1,1                   | 1,1                                            |
| H2190D       | Hoge moerasplanten                                                                 | Matig ongunstig                     | 0,8                   | -                                              |
| H1014        | Nauwe korfslak                                                                     | Zeer ongunstig                      |                       |                                                |
| H1166        | Kamsalamander                                                                      | Matig ongunstig                     |                       |                                                |
| A026         | Kleine zilverreiger                                                                | Gunstig                             |                       |                                                |

#### 8.2.4 Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Zwin en Kievittepolder



## 8.3 Drukfactoren en maatregelpakket

### 8.3.1 Drukfactoren uit de NDA

In de NDA van Zwin en Kievittenspolder zijn de volgende drukfactoren benoemd:

- Stikstofdepositie
- Verontreiniging
- Recreatie
- Klimaatverandering en zeespiegelstijging
- Verstoring
- Natuur- en landschapsbeheer
- Water en kustbeheer
- Verzoeting
- Verdroging
- Begrazing
- Successie
- Vermesting
- Dynamiek
- Begrazing
- Exoten
- Predatie
- Klimaatverandering
- Verzuring
- Opgaande bouwsels
- Wortelnematode
- Verdroging
- Klimaatverandering
- Verlies leefgebied
- Versnippering leefgebied

### 8.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie             |   | Locatie                                                | Maatregel                                                                                                           | Nadere Toelichting                                                                                                                                          | Uitvoering door:                                | €      |
|----|-----------------------|---|--------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|--------|
| 1  | Verbetering Kwaliteit | A | Buitendijkse deel Zwin en Kievittenspolder (het schor) | Begrazing Schor of alternatieven. Verkennen mogelijkheden terugdringen van successiestadia schor (incl. begrazing). | Het inzetten van begrazing ter verbetering van de kwaliteit. Hierbij kunnen ook naar alternatieven worden gekeken voor het terugzetten van successiestadia. | Provincie Zeeland, HZL, RWS en/of gebiedspartij | 75.000 |

| Nr | Categorie                   |   | Locatie                                                        | Maatregel                                                                                           | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                | Uitvoering door:                              | €       |
|----|-----------------------------|---|----------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|---------|
| 2  | Verbetering Kwaliteit       | A | Zwin, Kievittepolder, Oudelandsepolder, Zwinweide              | Onderzoek / Monitoring abiotische condities                                                         | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en (herstel) maatregelen. LESA zou moeten bijdragen aan inzichten waar buiten N2000 gebied maatregelen zouden moeten worden getroffen ten behoeve van systeemherstel in N2000 gebied. Focus aanbrengen op hydrolog    | Provincie Zeeland, RWS en/of gebiedspartij    | 30.000  |
| 3  | Verbetering kwaliteit       | A | Duinendijk / rij in de Kievittepolder, Oudelandsepolder, Zwin. | Terugzetten van verruiging. Onderzoek naar mogelijkheden begrazingsvrije zones                      | Ten gunste van bestaand leefgebied.                                                                                                                                                                                                                               | Provincie Zeeland, RWS en/of gebiedspartij    | 40.000  |
| 4  | Verbetering kwaliteit       | A | Zwin en Kievittepolder                                         | Stimuleren / vergroten dynamiek                                                                     | Vergroten dynamiek: kleinschalige verstuiving t.b.v. leefgebied H1014 en klein- of grootschalige verstuiving t.b.v. H2110.                                                                                                                                        | Provincie Zeeland, het Zeeuwse Landschap, RWS | 100.000 |
| 5  | Verbetering kwaliteit       | A | Kievittepolder, Oudelandsepolder                               | Onderzoek naar relatie stikstof - kwaliteit en oppervlak van H2190A                                 | Ten gunste van bestaand gebied.                                                                                                                                                                                                                                   | Provincie Zeeland, RWS en/of gebiedspartij    | 15.000  |
| 6  | Verbetering kwaliteit       | A | Duinendijk/rij in de Kievittepolder en Oudelandsepolder        | Onderzoek naar uitbreiding van het relatief kleine areaal                                           | Ten gunste van duurzame instandhouding.                                                                                                                                                                                                                           | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij         | 30.000  |
| 7  | Verbetering Kwaliteit       | A | Zwin, Kievittepolder, Oudelandsepolder, Zwinweide              | Uitbreiding monitoring typische en kenmerkende soorten                                              | Extra monitoring om beter de kwaliteit van de habitattypen te kunnen volgen/evalueren.                                                                                                                                                                            | Provincie Zeeland, RWS en/of gebiedspartij    | 50.000  |
| 8  | Hydrologische verbeteringen | B | Kievittepolder                                                 | Onderzoek naar mogelijkheden voor hydrologische herstel / Uitvoeren van desbetreffende maatregelen. | T.b.v. het formuleren van maatregelen gericht op het verminderen van verdroging en toename van de invloed (waar dit wenselijk is) van kwel - ter verbetering van kwaliteit en uitbreiding areaal.                                                                 | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij         | 50.000  |
| 9  | Overig Kwaliteit            | E | Zwin, Kievittepolder, Oudelandsepolder, Zwinweide              | Onderzoek / Monitoring recreatief gebruik                                                           | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en (herstel) maatregelen. LESA zou moeten bijdragen aan inzichten waar buiten N2000 gebied maatregelen zouden moeten worden getroffen ten behoeve van systeemherstel in N2000 gebied. Focus aanbrengen op hydrologie. | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij         | 30.000  |

| Nr | Categorie        |   | Locatie                          | Maatregel                                                                                  | Nadere Toelichting                                                                                                                                                               | Uitvoering door:                                           | €       |
|----|------------------|---|----------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|---------|
| 10 | Overig Kwaliteit | E | Kievittepolder, Oudelandsepolder | Onderzoek naar de mogelijkheden voor het creëren van meer rust voor o.a. de struweelvogels | Verbetering door het verwijderen van paden?                                                                                                                                      | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij                      | 40.000  |
| 11 | Overig Kwaliteit | E | Zwin en Kievitte polder          | Intensivering van bestrijding en beheer van exoten binnen en buiten NNN                    | Aanvullend beheer bovenop huidige inspanning noodzakelijk door de verwijdering van exoten. Accent ligt bij Zwin en Kievittepolder op: Dijkviltbraam                              | Het Zeeuwse Landschap                                      | 150.000 |
| 12 | Overig Kwaliteit | E | referentiegebied 't Zwin         | Onderzoek naar achteruitgang vitaliteit H2160 Duidooronstruwelen                           | Een (groot) deel van de kwalificerende duindoornstruwelen is achteruit gegaan in vitaliteit/kwaliteit. Onbekend is welke factoren precies in welke mate hierop van invloed zijn. | Provincie Zeeland (in afstemming met de terreinbeheerders) | 25.000  |
|    |                  |   |                                  |                                                                                            | Totaal                                                                                                                                                                           |                                                            | 635.000 |

### 8.3.3 Effect maatregelen

Door het treffen van maatregelen zullen de drukfactoren niet volledig worden weggenomen. In de onderstaande tabel met het eindoordeel uit de NDA ontvangen 6 van de 17 doelstellingen het oordeel Ja, mits b of nee tenzij c. Dit betekent dat een verslechtering van deze doelen niet uit te sluiten is, omdat de drukfactoren niet volledig weggenomen kunnen worden. Wel verwachten we dat er voor alle doelstellingen een positief effect zal zijn op de doelstellingen en dat het grootste deel van de drukfactoren wel weggenomen kan worden. De inschatting is dat we ongeveer 65 % van de doelstellingen zullen halen na het treffen van de maatregelen, de andere 35% is afhankelijk van factoren die wij niet kunnen beïnvloeden.

### 8.3.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof

De maatregelen in de N 2000-gebieden zijn vooral gericht op het verminderen van het effect van de te hoge stikstofdepositie. Maatregelen die getroffen worden in de directe nabijheid van de N 2000-gebieden zijn wel gericht op het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de stikstofemissie. Vanwege deze maatregelen verwachten wel een emissie reducerend effect van ergens tussen de 3.5 en de 35 kgNH<sub>3</sub>/hectare. Overigens is in Zeeland het overgrote deel van de stikstofdepositie afkomstig van het buitenland en de scheepvaart (ongeveer 60%). De te treffen maatregelen hebben hier geen effect op.

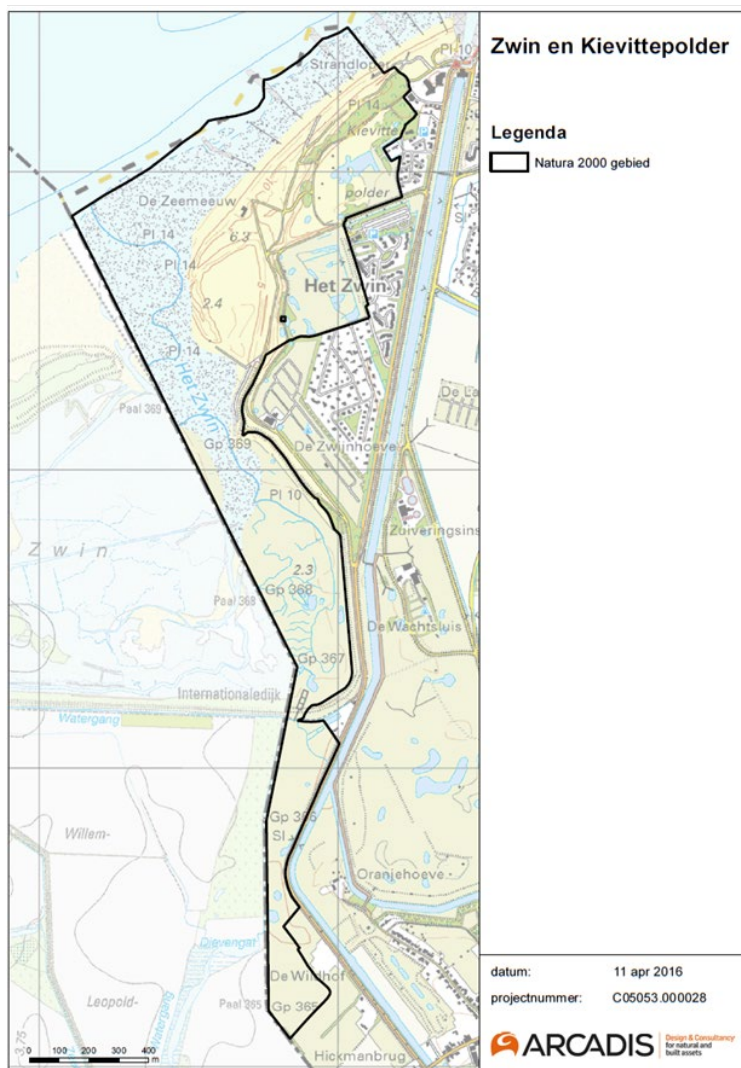
### 8.3.5 Combinatie van maatregelen

Er worden geen maatregelen getroffen in combinatie met maatregelen voor of ten behoeve van een overig natuurgebied in een aangrenzende provincie of een aangrenzend buitenland.

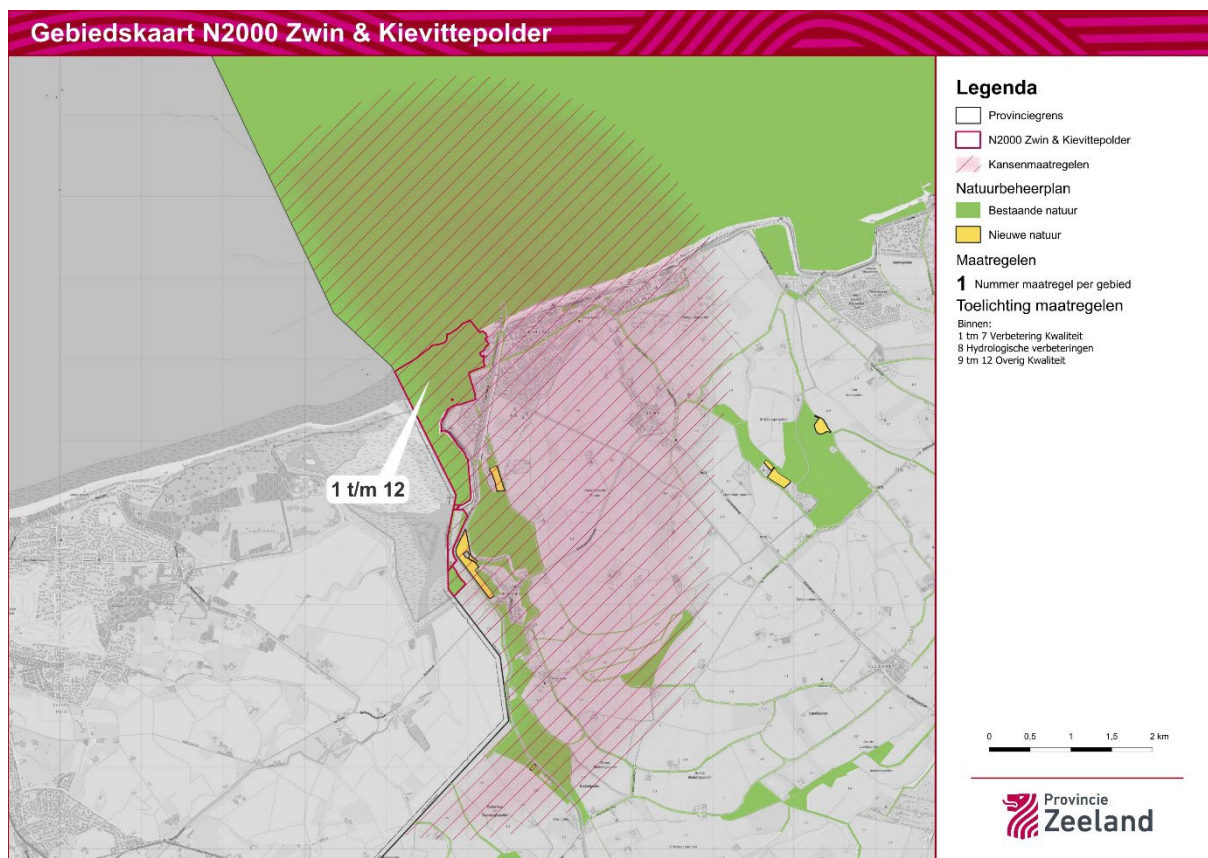
## 8.4 Kaarten

### 8.4.1 Begrenzing N 2000-gebied Zwin en Kievittepolder

In de onderstaande kaart de begrenzing van het N 2000-gebied



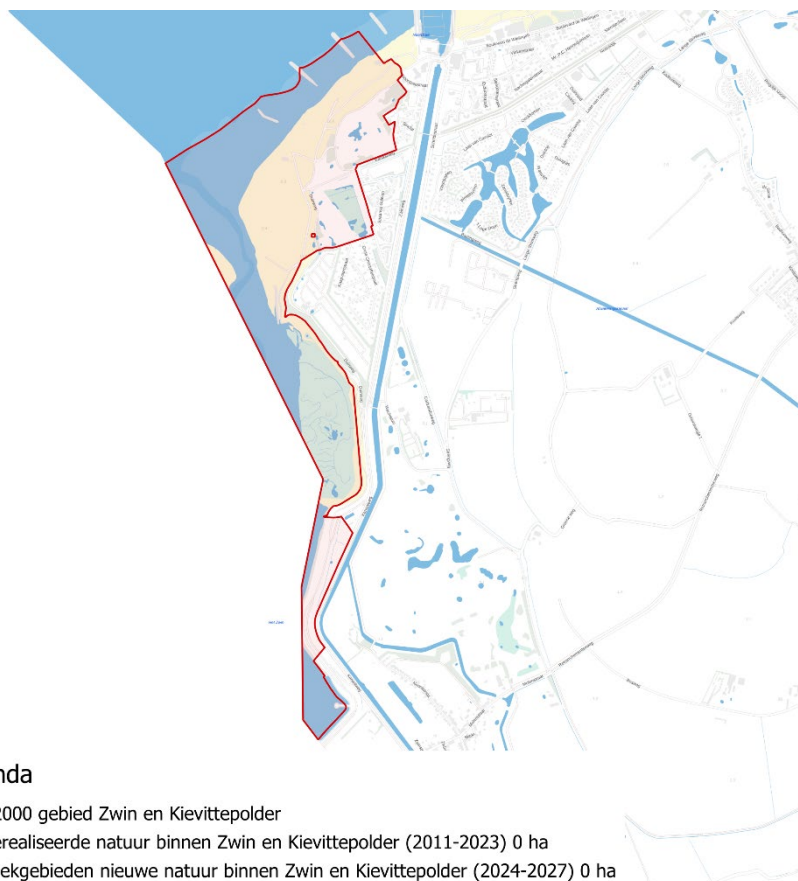
#### 8.4.2 NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen



De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is in de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregelentabel onder 2.3.2.

## 8.5 Additionaliteit

Binnen de Natura 2000 begrenzing Zwin en Kievittepolder vallen geen oppervlakten die gerealiseerd zijn, of nog gerealiseerd moeten worden binnen het Natuurpact. De maatregelen zoals opgenomen in het de maatregelenpakket Programma Natuur Fase 2 zijn dus additioneel op de afspraken in het natuurpact.



## 8.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opgevoerd

## 8.7 Maatregelen uit SPUK 1

Uitvoering van de maatregelen van fase 1 van het programma Natuur loopt nog door tot en met 2026. Fase 1 wordt daarbij benut om enerzijds te werken aan natuurherstel, en anderzijds ervaringen op te doen die meegenomen kunnen worden in het vervolg van het programma. In de eerste fase hebben we geleerd dat flexibiliteit van regelingen gewenst is en dat er behoefte is aan een goede afstemming bij de uitwerking van instrumentarium. In de aanvraag voor fase 1 hebben we destijds een behoorlijke over programmering (van ruim 9 miljoen) opgenomen waardoor niet alle in fase 1 opgenomen maatregelen ook daadwerkelijk in de 1e fase konden worden uitgevoerd. Ook kunnen we voor sommige maatregelen nu nog niet voorzien of deze ook daadwerkelijk in de 1e fase kunnen worden afgerond. Om die reden zijn alle maatregelen die zijn opgenomen in fase 1 en in de periode 2021- juni 2023 niet tot (volledige) uitvoering of uitwerking zijn gekomen opnieuw opgenomen in de programmering voor fase 2. Deze maatregelen zijn wel beschikt voor de 1e fase en dat wat we in fase 1 kunnen uitvoeren zullen we daarbinnen uitvoeren.

| Gebied                     | Categorie              |    | Maatregel                                                                         | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                 | Uitvoering door:                           | €      |
|----------------------------|------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|--------|
| Zwin en Kievitpolder (123) | Versnelling verwerving | C1 | versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden | Betreft realisatie (verwerving, optimalisering en inrichting) essentiële of benodigde sleutelhectares binnen en buiten NNZ gericht op systeemherstel (o.a. hydrologie) Natura2000 en overige Natuur. Zoekbieden ook binnen overgangszones rondom stikstofoverbelaste N2000 natuur. | Provincie Zeeland en Het Zeeuwse Landschap | 50.000 |

| Gebied                        | Categorie              |    | Maatregel                                                                                                                                                                                           | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Uitvoering door:                                                                                                    | €       |
|-------------------------------|------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| Zwin en Kievitte-polder (123) | Overgangszones         | D  | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden                                                                       | Actieve stimulering extensivering van bemesting of stoppen van bemesting gericht op reductie van stikstof door stimuleren vergroening en natuurinclusieve landbouw binnen het Landelijk Gebied aangrenzend en rondom Zwin en Kievittepolder (NL-zijde) betreft: . Natuur en landschapversterking in synergie met wateropgaven (KRW, WB21 en klimaatadaptatie) . Voorbeelden concrete maatregelen: v aanleg (houtige) landschapselementen, brede natuurvriendelijke oevers en overhoeken, teeltvrije zones, strokenteelt, inrichting van overhoeken en kleinschalige natuurontwikkeling binnen agrarisch gebied. GBD | Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, particuliere grondeigenaren en waterschap Scheldestromen | 75.000  |
| Zwin en Kievitte-polder (123) | Verbetering kwaliteit  | A  | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden                                                                       | Instandhouding (gerealiseerde) natuuroppervlak aangrenzend en rondom Natura 2000-gebied Zwin en Kievittepolder (NL-zijde) gericht op reductie van stikstof emissies (samenhang met project 2a). Sluit aan bij spoor 1b. Programma Natuur                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, particuliere grondeigenaren en waterschap Scheldestromen | 100.000 |
| Zwin en Kievitte-polder (123) | Overgangszones         | D  | versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden, verbetering kwaliteit van natuurgebieden. Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden | Extensivering bemesting en reductie van stikstof: Betreft versterking verbinding Zwin en Kievittepolder met vestigingswallen Retranchement. Strookuitbreiding langs tracé van 10 meter over 8 km (uitbreiding 8 ha oppervlak). Tevens kwaliteitsverbetering door aangepaste beheermaatregelen. O.a. extra maaien en afvoeren > verwijdering aanwezige stikstof > toename verspreiding gevoelige soorten. GBD                                                                                                                                                                                                        | Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, particuliere grondeigenaren en waterschap Scheldestromen | 75.000  |
| Zwin en Kievitte-polder (123) | Versnelling verwerving | C1 | versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden                                                                                                                   | Betreft realisatie (verwerving, optimalisering en inrichting) essentiële of benodigde sleutelhectares binnen en buiten NNZ gericht op systeemherstel (o.a. hydrologie) Natura2000 en overige Natuur. Zoekbieden ook binnen overgangszones rondom stikstofoverbelaste N2000 natuur.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Provincie Zeeland en Het Zeeuwse Landschap                                                                          | 50.000  |

| Gebied                       | Categorie             |   | Maatregel                                                                                                                                                                                           | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Uitvoering door:                                                                                                    | €       |
|------------------------------|-----------------------|---|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| Zwin en Kievittepolder (123) | Overgangszones        | D | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden                                                                       | Actieve stimulering extensivering van bemesting of stoppen van bemesting gericht op reductie van stikstof door stimuleren vergroening en natuurinclusieve landbouw binnen het Landelijk Gebied aangrenzend en rondom Zwin en Kievittepolder (NL-zijde) betreft: . Natuur en landschapversterking in synergie met wateropgaven (KRW, WB21 en klimaatadaptatie) . Voorbeelden concrete maatregelen: v aanleg (houtige) landschapselementen, brede natuurvriendelijke oevers en overhoeken, teeltvrije zones, strokenteelt, inrichting van overhoeken en kleinschalige natuurontwikkeling binnen agrarisch gebied. GBD | Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, particuliere grondeigenaren en waterschap Scheldestromen | 75.000  |
| Zwin en Kievittepolder (123) | Verbetering kwaliteit | A | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden                                                                       | Instandhouding (gerealiseerde) natuuroppervlak aangrenzend en rondom Natura 2000-gebied Zwin en Kievittepolder (NL-zijde) gericht op reductie van stikstof emissies (samenhang met project 2a). Sluit aan bij spoor 1b. Programma Natuur                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, particuliere grondeigenaren en waterschap Scheldestromen | 100.000 |
| Zwin en Kievittepolder (123) | Overgangszones        | D | versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden, verbetering kwaliteit van natuurgebieden. Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden | Extensivering bemesting en reductie van stikstof: Betreft versterking verbinding Zwin en Kievittepolder met vestigingswallen Retranchement. Strookuitbreiding langs trace van 10 mtr over 8 km (uitbreiding 8 ha oppervlak). Tevens kwaliteitsverbetering door aangepaste beheermaatregelen. O.a. extra maaien en afvoeren > verwijdering aanwezige stikstof > toename verspreiding gevoelige soorten. GBD                                                                                                                                                                                                          | Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland, particuliere grondeigenaren en waterschap Scheldestromen | 75.000  |
|                              |                       |   |                                                                                                                                                                                                     | Totaal                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                     | 600.000 |

## 9 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Yerseke en Kapelse moer

### 9.1 Natura 2000-gebied Yerseke en Kapelse moer (121)

Het Natura 2000-gebied Yerseke en Kapelse Moer behoort tot een van de oudste polderkernen van Zeeland die in de twaalfde eeuw is bedijkt. Dit gebied vormt een van de laatste stukken authentiek Zeeuws polderlandschap. Zowel de Yerseke als Kapelse Moer worden gekenmerkt door holle en bolle graslanden, mozaïek van zoete en zilte vegetatie met hier en daar heggen en oude drinkputten.

### 9.2 Prioritaire opgave

#### 9.2.1 Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA

| Code                                            | Omschrijving                                                                                                     | Doelstelling                                                                                                                     |
|-------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Habitattypen</i>                             |                                                                                                                  |                                                                                                                                  |
| H1310A                                          | Eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden met <i>Salicornia</i> spp. en andere zoutminnende planten | Behoud van oppervlakte en kwaliteit                                                                                              |
| H1330B                                          | Schorren en zilte graslanden (binnendijs)                                                                        | Behoud van oppervlakte en kwaliteit. En een wateropgave                                                                          |
| <i>Vogelrichtlijnsoorten (niet-broedvogels)</i> |                                                                                                                  |                                                                                                                                  |
| A041                                            | Kolgans                                                                                                          | Behoud van omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.700 vogels (seizoensgemiddelde) |
| A050                                            | Smient                                                                                                           | Behoud van omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 410 vogels (seizoensgemiddelde)   |

#### 9.2.2 Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen

##### Conclusie natuurdoelanalyse

“In de natuurdoelanalyse staat de volgende vraag centraal: ‘Leiden de maatregelen tot het tegengaan van verslechtering van de doelstellingen én borgen deze maatregelen dat het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt?’ Het antwoord op deze vraag resulteert in een eindoordeel per doelstelling. Er zijn zeven eindoordelen gedefinieerd, die variëren van JA – A tot NEE – TENZIJ B. In Tabel 1 is het eindoordeel per doelstelling voor het Natura 2000-gebied de Yerseke en Kapelse Moer weergegeven. In de tekst eronder wordt de onderbouwing van het eindoordeel verder uitgewerkt.

| Doelstelling                        | Sprake van verslechtering | Doelstelling behaald | Aanvullende maatregelen noodzakelijk | Eindoordeel |
|-------------------------------------|---------------------------|----------------------|--------------------------------------|-------------|
| <b>Zilte pionierbegroeiingen</b>    | Nee                       | Ja                   | Nee                                  | JA - A      |
| <b>Schorren en zilte graslanden</b> | Nee                       | Ja                   | Nee                                  | JA - A      |

| Doelstelling   | Sprake van verslechtering | Doelstelling behaald | Aanvullende maatregelen noodzakelijk | Eindoordeel |
|----------------|---------------------------|----------------------|--------------------------------------|-------------|
| <b>Kolgans</b> | Nee                       | Ja                   | Nee                                  | JA - A      |
| <b>Smient</b>  | Nee                       | Ja                   | Nee                                  | JA - A      |

Het eindoordeel voor het habitatype H1310A Zilte pionier begroeiingen (zeekraal) luidt JA – A: De behoudsdoelstelling is behaald en met het vastgestelde pakket aan maatregelen is verslechtering voor nu en op de lange termijn uitgesloten. Het areaal aan habitatype H1310A Zilte pionier begroeiingen (zeekraal) is in de periode 2010-2021 van 8,79 tot 14,90 ha toegenomen. De kwaliteit van het habitatype, op basis van voorkomende vegetatietypen is goed. In totaal zijn twee van de drie typische soorten in 2020/2021 aanwezig. De typische soorten zijn in aantallen toegenomen of constant gebleven en het verspreidingsgebied van deze soorten is uitgebreid. Alle kenmerken van goede functie en structuur zijn aanwezig. De abiotische condities voor zuurgraad, zoutgehalte, hydrologie en voedselrijkdom in dit gebied zijn gunstig voor dit habitatype. De gemiddelde stikstofdepositie in 2020 op het habitatype H1310A Zilte pionier begroeiingen is 1157 mol/h/j en ligt lager dan de kritische depositie waarde (KDW) grens van 1.643 mol/ha/j. Er is daarmee geen sprake van een stikstofoverbelasting in de huidige situatie en in de prognose naar 2030 toe.

Het eindoordeel voor het habitatype H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks) luidt JA – A: De behoudsdoelstelling is behaald en met het vastgestelde pakket aan maatregelen is verslechtering voor nu en de lange termijn uitgesloten. Het areaal aan H1330B Schorren en zilte graslanden is in de periode 2010-2021 toegenomen van 42,07 tot 53,33 ha. De kwaliteit, op basis van voorkomende vegetatietypen is goed. In 2020/2021 zijn de helft van de typische soorten aanwezig, waarbij het verspreidingsgebied en populatiegrootte over het algemeen constant zijn. Niet alle kenmerken van goede structuur en functie zijn aanwezig. Het habitatype Schorren en zilte graslanden (binnendijks) heeft niet altijd het beoogde aaneengesloten oppervlakte. Echter, dit kenmerk is niet realiseerbaar in de Yerseke en Kapelse Moer. Het reliëf, deels ontstaan door het cultuurhistorisch verleden van moernering (zoutwinning), beperkt het habitatype om grote aaneengesloten oppervlakten te vormen. Tevens ontbreekt structuurvariatie in de vegetatie, door plaatselijk een te grote invloed van begrazing. Ook zijn enkele soorten ondervertegenwoordigd. Echter, geen van de drie ontbrekende kenmerken van goede structuur en functie vormt een belemmering voor een duurzame instandhouding van het habitatype Schorren en zilte graslanden (binnendijks) in de Yerseke en Kapelse Moer.

De abiotische condities zuurgraad, zoutgehalte, voedselrijkdom zijn gunstig voor dit habitatype. De gemiddelde stikstofdepositie in 2020 op het habitatype H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks) 1166 mol/h/j en ligt lager dan de kritische depositie waarde (KDW) grens van 1.571 mol/ha/j. Er is daarmee geen sprake van een stikstofoverbelasting in de huidige situatie en in de prognose naar 2030 toe. Langdurige perioden met water op maaiveld kan slecht worden verdragen door dit habitatype. Afhankelijk van de overstromingsduur kan kwaliteitsverlies of plaatselijk areaalverlies optreden. Het reliëf in het gebied biedt echter afdoende mogelijkheden voor verschuiving van het habitatype Schorren en zilte graslanden (binnendijks) naar hogere delen, waar de invloed van water op het maaiveld minder is. Monitoring en evaluatie van verschuivingen van vegetatietypen binnen het habitatype Schorren en zilte graslanden (binnendijks) als gevolg van het beter vasthouden van water is wenselijk. Het habitatype ervaart daarnaast droogtestress in droogteperiodes langer dan circa 14 dagen. De kwaliteit van dit habitatype kan hierdoor afnemen. Langdurige perioden van droogte vindt frequenter in het gebied plaats, als gevolg van klimaatverandering. De geplande maatregel gericht op het inlaten van geschikt zout water in de Yerseke en Kapelse Moer gaat deze verdrogingsdrukfactor wegnemen.

Het eindoordeel voor A041 de Kogans luidt JA – A: De behoudsdoelstelling voor het leefgebied is behaald en met het vastgestelde pakket aan maatregelen is verslechtering voor nu en gericht op de lange termijn uitgesloten. Het leefgebied is geschikt voor het overwinteren van een populatie Kogansen, met een seizoensgemiddelde van 1700 individuen. De Yerseke en Kapelse Moer voldoet, na het uitvoeren van maatregelen, aan de vereisten van een open landschap met voldoende voedsel en afdoende rust. Het leefgebied is in kwaliteit toegenomen en het areaal is gelijk gebleven sinds het jaartal van aanwijzing, in 2000. Ondanks de geschiktheid van het gebied is er sprake van een sterke negatieve populatietrend van de Kogans in de Yerseke en Kapelse Moer. Dit terwijl het landelijke seizoensgemiddelde sinds 2005 stabiel is.

De opmars van grote groepen Brandganzen in de Yerseke en Kapelse Moer heeft het seizoensgemiddelde van de Kogans sterk gereduceerd. De Brandganzen concurreert namelijk met de Kogans voor voedselbeschikbaarheid. De Brandganzen graast het gras zo kort af dat het daarna voor de Kogans (met een langere snavel) ongeschikt is om op verder te grazen. Daarnaast zorgt een veranderd landelijk verspreidingspatroon als gevolg van klimaatverandering voor mogelijke lagere aantallen Kogansen in de Yerseke en Kapelse Moer. Naast de invloed van de Brandganzen en klimaatverandering zouden er ook andere oorzaken kunnen meespelen, zoals verstoring en een afnemende voedselkwaliteit in de Yerseke en Kapelse Moer.

Het eindoordeel JA- A heeft geen aanvullende maatregelen gericht op het leefgebied. Daarentegen is het zeer wenselijk om de oorzaak voor afnemende Koganspopulatie in de Yerseke en Kapelse Moer verder te onderzoeken. Daarbij kan worden bekeken of de Yerseke en Kapelse Moer en omliggend gebied aantrekkelijker gemaakt kan worden voor de Kogans. Hiervoor zouden verstoringen en factoren in en rondom de Yerseke en Kapelse Moer en de voedselvoorziening rondom de Yerseke en Kapelse Moer nader onderzocht kunnen worden.

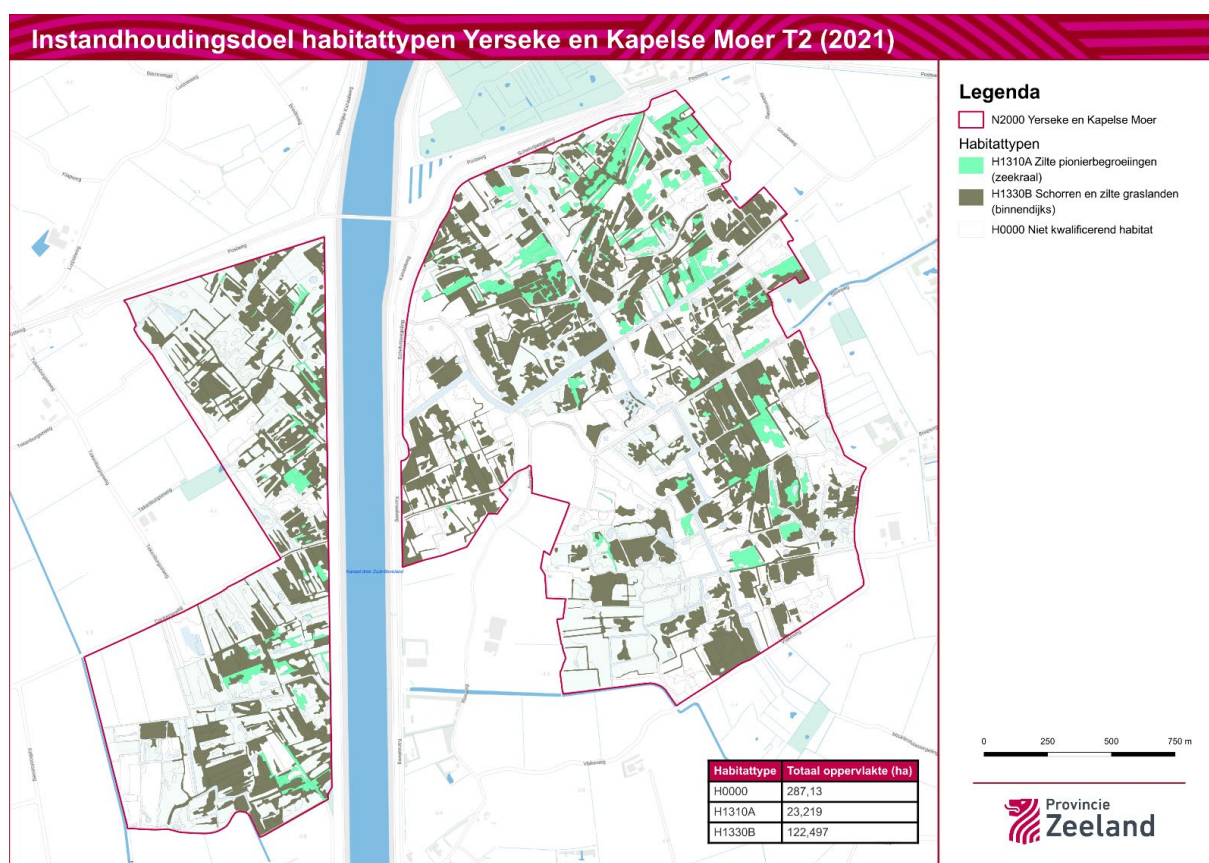
Het eindoordeel voor en A050 de Smient luidt JA – A: De behoudsdoelstelling voor het leefgebied is behaald en met het vastgestelde pakket aan maatregelen is verslechtering voor nu en gericht op de lange termijn uitgesloten. Het leefgebied is geschikt om een populatie (seizoensgemiddelde) van 410 te dragen. Het aanwezige voedselaanbod binnen en rondom de Yerseke en Kapelse Moer is gunstig voor de Smient. De Smientpopulatie in de Yerseke en Kapelse neemt toe, dit terwijl de huidige landelijke populatietrend negatief is. In de Yerseke en Kapelse Moer ligt de Smientpopulatie ver boven het vastgestelde doel, met 893 waargenomen individuen in de winter van 2019/2020. Deze soort heeft naar verwachting geprofiteerd van de maatregelen gericht op hydrologisch systeem herstel.

Het gebied is een belangrijk weidevogelgebied, voor onder andere de typische soort Tureluur. De Tureluur is een typische soort van het habitattype Schorren en zilte graslanden (binnendijks). De weidevogels komen in het hele gebied verspreid voor, zowel in de zilte vegetaties als in de hoger gelegen graslanden. De Yerseke en Kapelse Moer bestaat voor circa 85% uit de hoger gelegen zoete graslanden. De meerderheid van de weidevogelsoorten volgt een negatieve trend (net als de landelijke trend). Oorzaken voor de achteruitgang in het gebied lijkt een combinatie van factoren te zijn, zoals verdroging in het late voorjaar en zomer, maar ook predatie speelt hier een belangrijke rol. Uitdroging van de bodem als gevolg van langdurige droogte zorgt ervoor dat voedsel in de bodem, veelal tijdens het broedseizoen, niet bereikbaar is. De geplande maatregel gericht op het inlaten van geschikt zout water in de Yerseke en Kapelse Moer gaat het negatieve effect van de verdrogingsdrukfactor voor weidevogels beperken. Deze maatregelen zal de komende tijd op haalbaarheid worden getoetst.

### 9.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

| Habitatype | Doelstelling                 | Landelijke staat van instandhouding<br><small>Bron: Vogel- en habitatrapportage 2019</small> | Totaal aantal hectare | Aantal hectare waar verbetering op zal treden |
|------------|------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------------------------------|
| H1310_A    | Zilte pionierbegroeiing en   | Matig ongunstig                                                                              | 23                    | 15                                            |
| H1330_B    | Schorren en zilte graslanden | Matig ongunstig                                                                              | 122                   | 53                                            |
| A041       | Kolgans                      |                                                                                              |                       | Habitatsoort                                  |
| A051       | Smient                       |                                                                                              |                       | Habitatsoort                                  |

### 9.2.4 Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Yerseke en Kapelse moer



## 9.3 Drukfactoren en maatregelpakket

### 9.3.1 Drukfactoren uit de NDA

In de NDA van de Yerseke- en Kapelse moer zijn de volgende drukfactoren benoemd:

- Vermesting
- Verdroging
- Verzoeting
- Klimaatverandering
- Stikstofdepositie
- Sterfte door externe factoren
- Invasieve exoten
- Natuurlijke begrazing
- Natuur- en landschapsbeheer
- Concurrentie
- Voedselbeschikbaarheid

### 9.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie             |   | Maatregel                                                                             | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                               | Uitvoering door:                      | €      |
|----|-----------------------|---|---------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------|--------|
| 1  | Verbetering Kwaliteit | A | Uitbreiding monitoring typische en kenmerkende soorten                                | Extra monitoring om beter de kwaliteit van de habitattypen te kunnen volgen / evalueren.                                                                                                                                                                         | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij | 15.000 |
| 2  | Verbetering Kwaliteit | A | Aanvullende monitoring / aanvullend onderzoek naar invloed van aanwezige drukfactoren | Ten gunste van bijsturen / opstellen beheer en (herstel) maatregelen. LESA zou moeten bijdragen aan inzichten waar buiten N2000 gebied maatregelen zouden moeten worden getroffen ten behoeve van systeemherstel in N2000 gebied. Focus aanbrengen op hydrologie | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij | 50.000 |
|    |                       |   |                                                                                       | Totaal                                                                                                                                                                                                                                                           |                                       | 65.000 |

### 9.3.3 Effect maatregelen

Wanneer alle maatregelen uit de NDA en de adviezen van de Ecologische Autoriteit meegenomen en uitgevoerd worden, is de inschatting dat de drukfactoren voldoende weggenomen worden om een goede staat van instandhouding te realiseren.

### 9.3.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof

De maatregelen in de N 2000-gebieden zijn vooral gericht op het verminderen van het effect van de te hoge stikstofdepositie. Maatregelen die getroffen worden in de directe nabijheid van de N 2000-gebieden zijn wel gericht op het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de stikstofemissie. Vanwege deze maatregelen verwachten wel een emissie reducerend effect van ergens tussen de 3.5 en de 35 kgNH<sub>3</sub>/hectare. Overigens is in Zeeland het overgrote deel van de stikstofdepositie afkomstig van het buitenland en de scheepvaart (ongeveer 60%). De te treffen maatregelen hebben hier geen effect op.

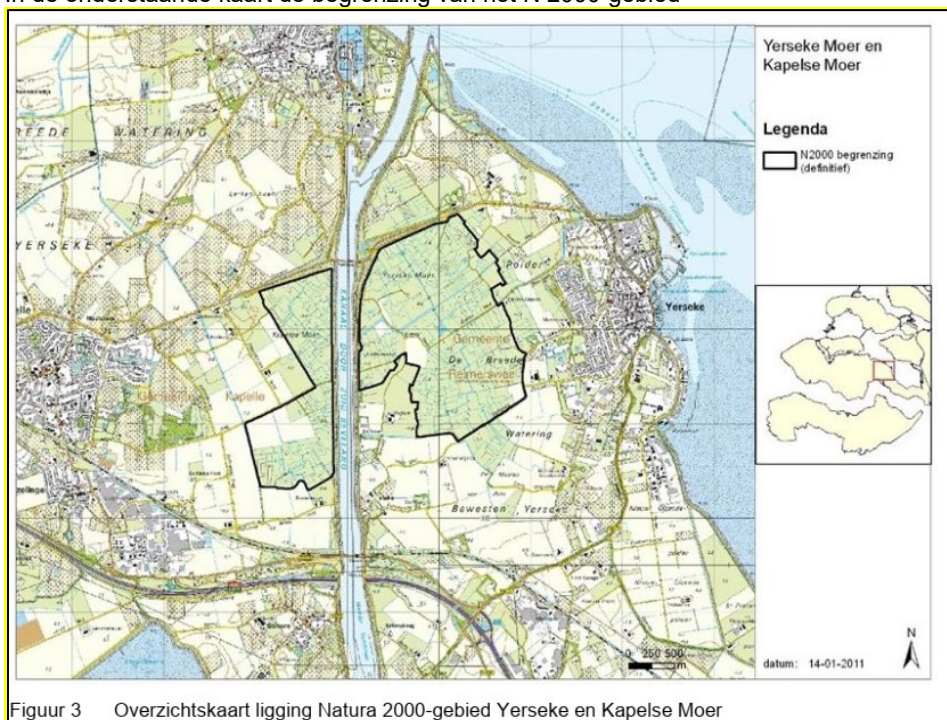
### 9.3.5 Combinatie van maatregelen

Er worden geen maatregelen getroffen in combinatie met maatregelen voor of ten behoeve van een overig natuurgebied in een aangrenzende provincie of een aangrenzend buitenland.

## 9.4 Kaarten

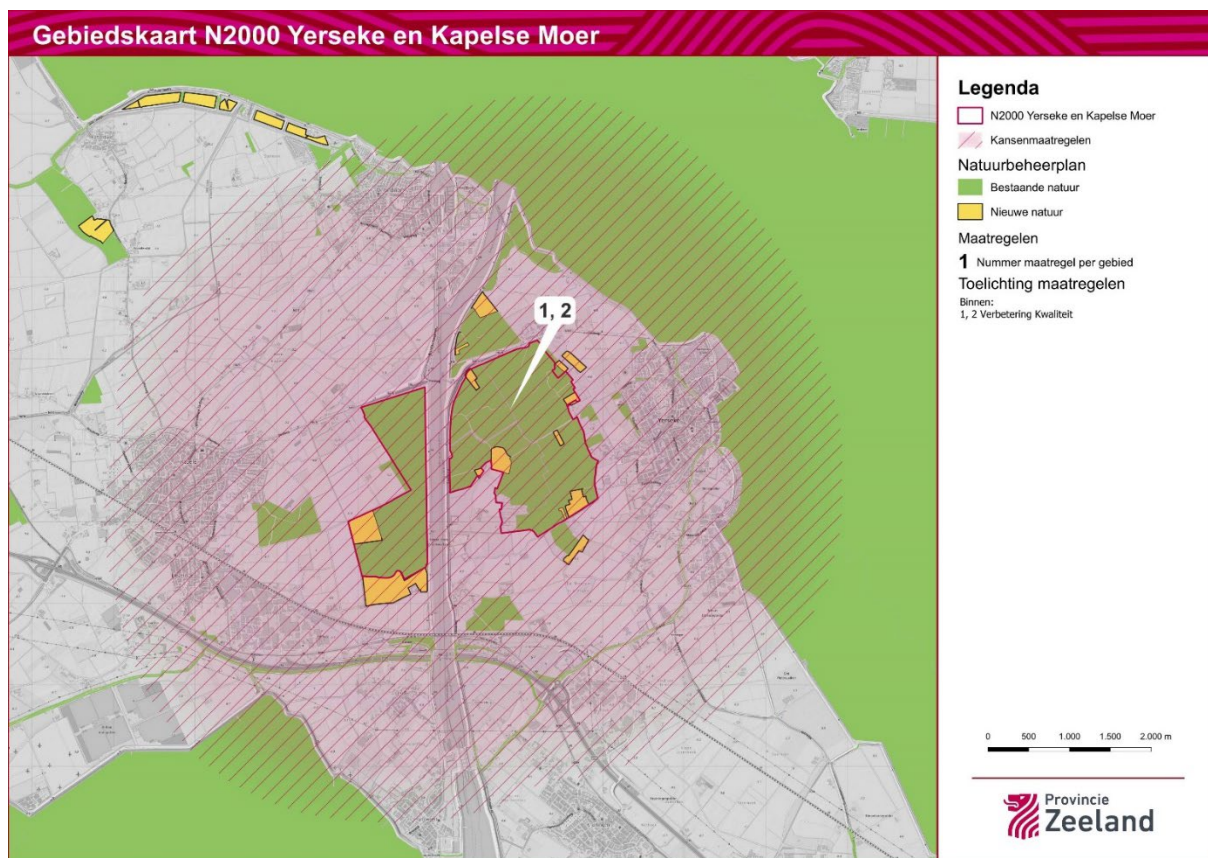
### 9.4.1 Begrenzing N 2000-gebied Yerseke en Kapelse moer

In de onderstaande kaart de begrenzing van het N 2000-gebied



Figuur 3 Overzichtskartaat ligging Natura 2000-gebied Yerseke en Kapelse Moer

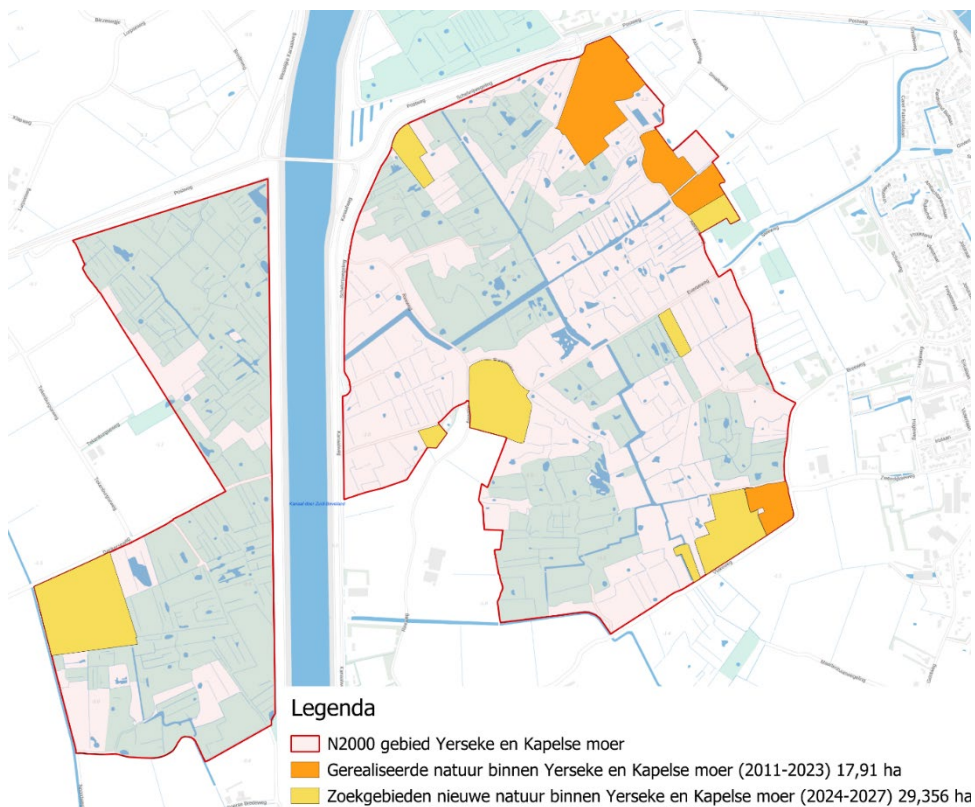
### 9.4.2 NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen



De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is in de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregelentabel onder 2.3.2.

## 9.5 Additionaliteit

Binnen de Natura 2000 begrenzing van de Yerseke en Kapelse moer liggen verworven (oranje) en zoekgebieden (geel) voor nog te verwerven hectares, waaronder sleutelpercelen, die onderdeel uit maken van het Natuurpact. De maatregelen zoals opgenomen in het de maatregelenpakket Programma Natuur Fase 2, betreffen gebiedsbrede maatregelen als aanvullende monitoring op habitattypen en een LESA. Deze maatregelen zijn dus additioneel op de afspraken in het Natuurpact. Er worden geen aparte maatregelen getroffen in de gele en rode percelen.



## 9.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opgevoerd

## 9.7 Maatregelen uit SPUK 1

Uitvoering van de maatregelen van fase 1 van het programma Natuur loopt nog door tot en met 2026. Fase 1 wordt daarbij benut om enerzijds te werken aan natuurherstel, en anderzijds ervaringen op te doen die meegenomen kunnen worden in het vervolg van het programma. In de eerste fase hebben we geleerd dat flexibiliteit van regelingen gewenst is en dat er behoefte is aan een goede afstemming bij de uitwerking van instrumentarium. In de aanvraag voor fase 1 hebben we destijds een behoorlijke over programmering (van ruim 9 miljoen) opgenomen waardoor niet alle in fase 1 opgenomen maatregelen ook daadwerkelijk in de 1e fase konden worden uitgevoerd. Ook kunnen we voor sommige maatregelen nu nog niet voorzien of deze ook daadwerkelijk in de 1e fase kunnen worden afgerond. Om die reden zijn alle maatregelen die zijn opgenomen in fase 1 en in de periode 2021- juni 2023 niet tot (volledige) uitvoering of uitwerking zijn gekomen opnieuw opgenomen in de programmering voor fase 2. Deze maatregelen zijn wel geschikt voor de 1e fase, in de tabellen zijn deze apart weergegeven en dat wat we in fase 1 kunnen uitvoeren zullen we daarbinnen uitvoeren.

| Gebied                        | Categorie                   |   | Maatregel                                                                                                                                  | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Uitvoering door:                                                                                           | €              |
|-------------------------------|-----------------------------|---|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|
| Yerseke en Kapelse Moer (121) | Verbetering kwaliteit       | A | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden              | Actieve stimulering extensivering van bemesting of stoppen van bemesting gericht op reductie van stikstof door stimuleren vergroening binnen het Landelijk Gebied. Toename natuuroppervlak. Accent voor Yerseke en Kapelse moer daarbij op Natuur en landschapversterking in synergie met wateropgaven (KRW, WB21 en klimaatadaptatie) en vormen van natuurinclusieve landbouw (binnen Zeeland "volhoudbare landbouw"). Voorbeelden concrete maatregelen: Brede natuurvriendelijke oevers en overhoeken en laagten, teeltvrije zones van 10-20 meter, landschapselementen. Stimulatie via subsidieregeling. GBD | Het Zeeuwse Landschap, ZLTO, particuliere grondeigenaren, Staatsbosbeheer, waterschap Scheldestromen, etc. | 100.000        |
| Yerseke en Kapelse Moer (121) | Verbetering kwaliteit       | A | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden              | Instandhouding (gerealiseerde) natuur aangrenzend en rondom Natura 2000-gebied Yerseke en Kapelse moer, gericht op reductie van stikstof emissies op stikstof overbelaste N2000 natuur (samenhang met project 3a). Instandhouding of (aangepast) beheer van gerealiseerde en bestaande natuurlijke inrichtingen of gericht op natuurontwikkeling aangrenzend en rondom het Natura 2000 gebied.                                                                                                                                                                                                                  | Het Zeeuwse Landschap, ZLTO, particuliere grondeigenaren, Staatsbosbeheer, waterschap Scheldestromen, etc. | 100.000        |
| Yerseke en Kapelse Moer (121) | Hydrologische verbeteringen | B | Hydrologische verbetering                                                                                                                  | Antiverdroging en verdere benodigde analyse Natura2000: Betreft landschapsecologisch onderzoek/hydrologisch onderzoek gericht op nemen van effectieve maatregelen voor de periode 2023-2030. Relatie met beheerplannen Natura2000. Modelmatige analyses waarbij deze gekoppeld worden met de Integratie gebiedsanalyses van waterschap Scheldestromen. Accent Yerseke en Kapelse moer hydrologie: betreft instandhouden en versterken zilte kwel en vasthouden (zout)water.                                                                                                                                     | Het Zeeuwse Landschap, Staatsbosbeheer, ZLTO en waterschap Scheldestromen                                  | 50.000         |
| Yerseke en Kapelse Moer (121) | Hydrologische verbeteringen | B | Hydrologische verbeteringen, maatregelen in overgangszones en a. verbetering van de kwaliteit van natuurgebieden                           | Kwaliteitsimpuls, o.a. systeem (hydrologisch): Accent op Yerseke en Kapelse moer is versterken zoute kwel en voorkomen verdroging. Maatregelen: Opmalen (zout en brakwater) vanuit sloten naar maaiveld tijdens perioden van langdurige droogte. Streefpeilen behalen/instellen door o.a. inlaat water (met een afsluitbare hevel). Verbetering inrichting voormalige kreken en kwaliteit oeverstructuren (50 ha): - peilbesluit KM en hevels KM en YM                                                                                                                                                          | Het Zeeuwse Landschap, Staatsbosbeheer en waterschap Scheldestromen                                        | 50.000         |
| Yerseke en Kapelse Moer (121) | Overgangszones              | D | Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden, verbetering hydrologie en verbetering kwaliteit van natuurgebieden | Gericht op reductie van stikstof: Stimulering Natuurinclusieve landbouw binnen multifunctionele zones tussen Yerseke moer en de Vlaakse moer. Betreft strokenteelt en andere vormen van Natuurinclusieve landbouw.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Het Zeeuwse Landschap                                                                                      | 80.000         |
|                               |                             |   |                                                                                                                                            | <b>Totaal</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                            | <b>380.000</b> |

## 10 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Groote Gat

### 10.1 Natura 2000-gebied Groote Gat (124)

Het Natura 2000-gebied Groote Gat bestaat uit een voormalige getijdenkreek met omliggende graslanden en bouwlanden in het westen van Zeeuws-Vlaanderen, direct ten zuiden van de bebouwde kom van Oostburg in de gemeente Sluis. De oppervlakte van dit Natura 2000-gebied bedraagt 83 ha. De kreek is, omringd door rietvelden, struiken, hagen, knotbomen en nat grasland. Dit zorgt voor een afwisselend landschap. Het natuurgebied herbergt één van de weinige vindplaatsen van kruipend moerasscherm (*Helosciadium repens* voorheen *Apium repens*) in Nederland. In het Groote Gat zijn twee habitattypes, H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks), H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) en één habitatrichtlijnsoort, H1614 kruipend moerasscherm aangewezen voor bescherming binnen Natura 2000.

### 10.2 Prioritaire opgave

#### 10.2.1 Doelstelling volgens het aanwijsbesluit/ beheerplan/ NDA

|                     | Omschrijving                               | Doel                                                     |
|---------------------|--------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| <b>Habitattypen</b> |                                            |                                                          |
| H1330_B             | Schorren en zilte graslanden (binnendijks) | Behoud oppervlakte en kwaliteit                          |
| H6430_B             | Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)      | Behoud oppervlakte en kwaliteit                          |
| <b>Soorten</b>      |                                            |                                                          |
| H1614               | kruipend moerasscherm                      | Behoud omvang en kwaliteit biotoop voor behoud populatie |

#### 10.2.2 Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/Beheerplannen

##### Natuurdoelanalyse (bron: provincie zeeland)

##### Doelstellingen

In het Groote Gat zijn twee habitattypes, H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks), H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) en één habitatrichtlijnsoort, H1614 kruipend moerasscherm aangewezen voor bescherming binnen Natura 2000. Het Groote Gat is een van de weinige gebieden waar kruipend moerasscherm voorkomt in Nederland en in Europa. Voor alle drie de doelen geldt zowel voor kwaliteit en oppervlakte een behoudsdoelstelling.

##### Uitgevoerde & geplande maatregelen

Verschillende maatregelen zijn getroffen ten behoeve van de instandhoudingsdoelstellingen. Uiteenlopend van aanvullend maaien, doorzetten van de huidige begrazing en compartimentering van de begrazing. Verder is ingezet op onderzoeken naar kruipend moerasscherm om meer inzicht te krijgen in wat deze soort in dit gebied nodig heeft en is aanvullend gemonitord op het kruipend moerasscherm in dit gebied.

##### Conclusie

In de natuurdoelanalyse staat de volgende vraag centraal: 'Leiden de maatregelen tot het tegengaan van verslechtering van de doelstellingen én borgen deze maatregelen dat het behalen van de

instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt?’ Het antwoord op deze vraag resulteert in een eindoordeel per doelstelling. Er zijn zeven eindoordelen gedefinieerd, die variëren van ja – a tot nee – tenzij b. In de onderstaande is het eindoordeel per doelstelling voor het Natura 2000-gebied het Groote gat weergegeven. In de tekst eronder wordt de onderbouwing van het eindoordeel verder uitgewerkt.

| Doelstelling                | Sprake van verslechtering | Doelstelling behaald | Aanvullende maatregelen noodzakelijk | Eindoordeel   |
|-----------------------------|---------------------------|----------------------|--------------------------------------|---------------|
| Kruipend moerasscherm       | Ja/Nee                    | Nee                  | Ja                                   | Nee, tenzij-b |
| Schoren en zilte graslanden | Ja/Nee                    | Nee                  | Ja/Nee                               | Nee, tenzij-a |
| Ruigte en zomen             | Ja                        | Nee                  | Ja/Nee                               | Nee, tenzij-a |

### Schorren en zilte graslanden

Het eindoordeel voor het habitatype H1330B Schorren en zilte graslanden luidt: **Nee, tenzij-a. Verslechtering is voor nu en op de lange termijn niet uitgesloten. Het is onduidelijk of de behoudsdoelstelling op de lange termijn met uitgevoerde en geplande maatregelen zal worden behaald.** Het oppervlak aan habitatype van H1330B Schorren en zilte graslanden is in de periode 2010 – 2021 op basis van kartering licht afgenomen van 0,334 naar 0,224 hectare. Deze afname is zeer waarschijnlijk veroorzaakt door een hoger detailniveau van kartering tijdens T0 (2010). Daarnaast is T1 (2021) een nat jaar geweest, waardoor een deel van het habitatype onder water heeft gelegen en is hierdoor niet gekarteerd. Het oppervlak van het habitatype voorkomend tijdens T0 en T1 bestaat vrijwel uitsluitend uit goede kwaliteit. Van de 26 typische soorten verbonden aan het habitatype Schorren en zilte graslanden (binnendijs) komen er 8 soorten voor op T0 en 5 soorten tijdens T1. De soorten bosrietzanger, zilte en gewoon kweldergras werden tijdens T1 niet meer in het gebied waargenomen. Het verspreidingsgebied van de voorkomende typische plantensoorten (melkkruid, zilte rus en zilte schijnspurrie) is toegenomen of constant gebleven. In het Groote Gat is het zout gehalte laag gedurende het grootste gedeelte van het jaar, waardoor veel zouttolerante typische soorten er niet kunnen voorkomen. Er lijkt verzoeting op te treden in het Groote Gat.

Voor H1330B voldoen de volgende kenmerken van goede structuur en functie: geen oververtegenwoordiging of ondervertegenwoordiging van een bepaalde kwelderzone of van een climaxvegetatie, structuurvariatie onder invloed van begrazing, en een goed ontwikkeld microreliëf en toestroom van zout of brak kwelwater. Er wordt niet voldaan wordt aan het kenmerk voor omvang: respectievelijk vanaf enkele hectares. De abiotische condities voor zuurgraad, zoutgehalte, en voedselrijkdom voldoen voor dit habitatype. De overstromingsfrequentie voldoet niet. In het Groote Gat wordt er voor lange periodes water vastgehouden, dit is ongunstig voor dit habitatype.

De gemiddelde stikstofdepositie in 2020 op het habitatype H1330B is 1143 mol/h/j en ligt lager dan de kritische depositie waarde (KDW) grens van 1.571 mol/ha/j. Er is daarmee geen sprake van een stikstofoverbelasting in de huidige situatie en in de prognose voor 2030.

De nalevering en invloed van zoute kwel in het Groote Gat is op de lange termijn onzeker. Hierdoor is een duurzame instandhouding van het zoutminnend habitatype Schorren en zilte graslanden (binnendijs) op de lange termijn niet geborgd. Dit habitatype profiteert net als kruipend moerasscherm van korte open vegetatie.

Aanvullende maatregelen kunnen zijn: Intensieve begrazing om de vegetatie kort en open te houden. Wanneer de begrazing niet voldoet in bepaalde delen of perioden zal aanvullend maaibeheer moeten plaatsvinden om een korte vegetatie te garanderen.

### Advies Ecologische autoriteit

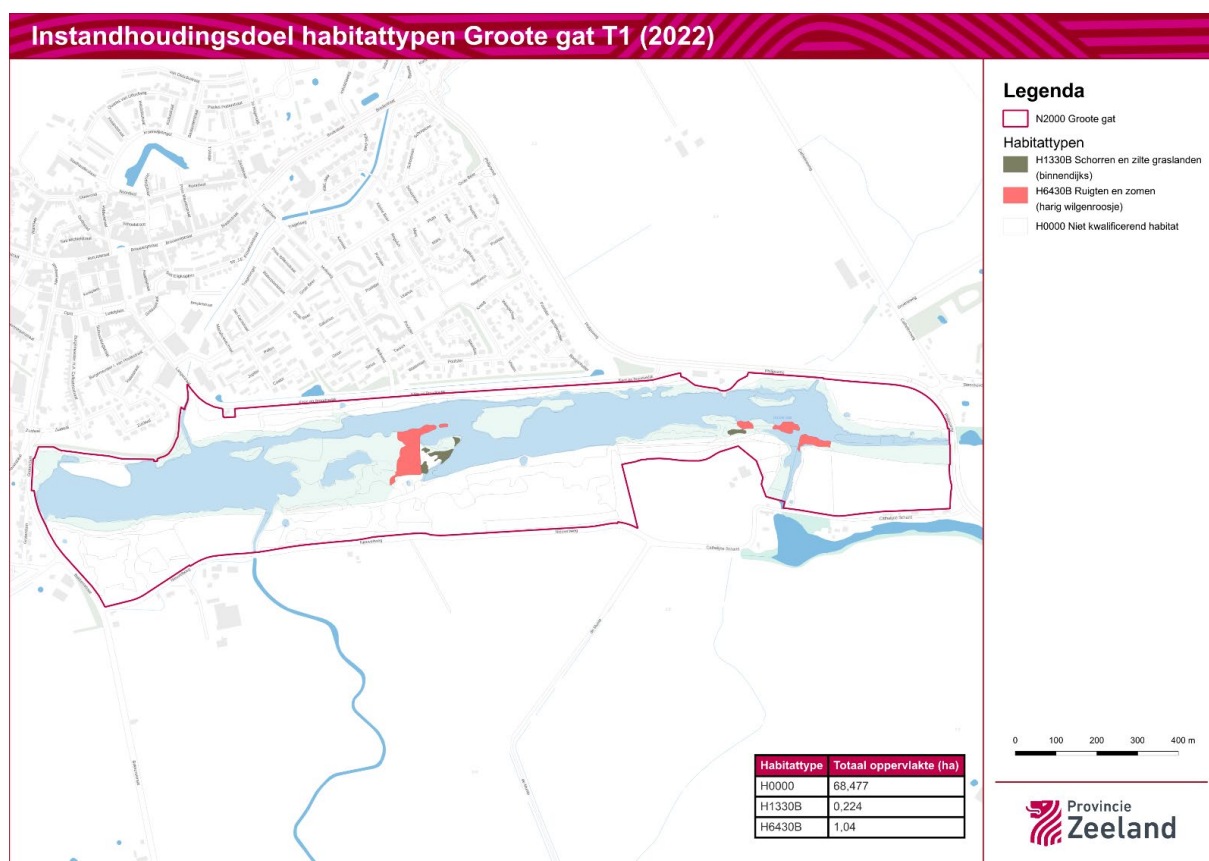
Er is sprake van een slechte waterkwaliteit en het gras is op veel plekken te hoog. Voor het herstellen van de natuur is daarom een betere waterkwaliteit nodig en moeten er vaker paarden of ganzen grazen om het gras korter te houden. Beschermde planten kunnen daarvan profiteren. Verder moeten de gebieden vaker onder water komen te staan. In de gebieden worden al goede maatregelen genomen, maar de Ecologische Autoriteit mist nog belangrijke natuurinformatie. Zo is preciezer inzicht nodig in het systeem: hoe gaat het met de bodem en het water in de gebieden, wat is de rol van stikstof? Met die informatie worden niet alleen de problemen duidelijk, maar ook de onderliggende oorzaken. Deze systeemkennis is nodig om te weten aan welke knoppen de provincie kan of moet draaien. De Ecologische Autoriteit adviseert dit gericht in een kennisprogramma voor deze gebieden uit te werken. Samenvattend: de Ecologische Autoriteit adviseert de natuurdoelanalyses te verbeteren met aanvullende informatie zodat goede besluiten genomen kunnen worden in het

gebiedsprogramma. Tegelijk moet niet gewacht worden met maatregelen tot alle kennis compleet is. Een aantal knelpunten en oorzaken is duidelijk. De Ecologische Autoriteit adviseert om nu al tot actie over te gaan

### 10.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

Maatregelen hebben betrekking op de habitatsoort en dus is er geen oppervlakte aan te koppelen

### 10.2.4 Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Groote Gat



## 10.3 Drukfactoren en maatregelpakket

### 10.3.1 Drukfactoren uit de NDA

In de NDA van het Groote gat zijn de volgende drukfactoren benoemd:

- Aanpassing aan het hydrologische systeem
- Stikstofdepositie
- Abiotische natuurlijke processen
- Vervuiling van oppervlakte- en grondwater
- Verandering soortensamenstelling
- Invasieve exoten
- Extensieve begrazing
- Natuurlijke successie
- Ophoping organische materiaal
- Tekortkoningen in het graslandbeheer
- Vervuiling van lucht



### 10.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie                   |   | Locatie          | Maatregel                                                                    | Nadere Toelichting                                                                                                                                      | Uitvoering door:                         | €       |
|----|-----------------------------|---|------------------|------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------|---------|
| 1  | Verbetering Kwaliteit       | A | Oever Groote Gat | Aanleg houtrillen en/of alternatieven ter reductie van erosie van de oevers. | Creëren extra leefplaatsen voor kruipend moerasscherm / Beperken erosie van oevers.                                                                     | Provincie Zeeland en/of gebiedspartij    | 40.000  |
| 2  | Hydrologische verbeteringen | B | Groote gat       | Maatregelen na monitoring/onderzoek waterkwaliteit                           | Om beter in beeld te krijgen de kwaliteit van het water om evt. maatregelen te kunnen treffen voor het verbeteren van de kwaliteit van het water.       | Provincie Zeeland, Het Zeeuwse Landschap | 40.000  |
| 3  | Overig kwaliteit            | E | Groote gat       | Intensivering van bestrijding en beheer van exoten binnen en buiten NNN      | Aanvullend beheer bovenop huidige inspanning noodzakelijk door de verwijdering van exoten. Accent ligt bij Groote gat op: Dijkviltbraam. Circa 10-20 ha | Staatsbosbeheer                          | 150.000 |
|    |                             |   |                  |                                                                              | Totaal                                                                                                                                                  |                                          | 230.000 |

### 10.3.3 Effect maatregelen

Wanneer alle maatregelen uit de NDA inclusief de adviezen van de Ecologische autoriteit worden uitgevoerd is de verwachting dat de drukfactoren voldoende weggenomen worden in een goede staat van instandhouding te realiseren. Dat blijkt ook uit de onderstaande eendoordelen van de NDA waarin nee, tenzij c of ja, mits b niet voorkomt.

### 10.3.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof

De maatregelen in de N 2000-gebieden zijn vooral gericht op het verminderen van het effect van de te hoge stikstofdepositie. Maatregelen die getroffen worden in de directe nabijheid van de N 2000-gebieden zijn wel gericht op het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de stikstofemissie. Vanwege deze maatregelen verwachten wel een emissie reducerend effect van ergens tussen de 3.5 en de 35 kgNH<sub>3</sub>/hectare. Overigens is in Zeeland het overgrote deel van de stikstofdepositie afkomstig van het buitenland en de scheepvaart (ongeveer 60%). De te treffen maatregelen hebben hier geen effect op.

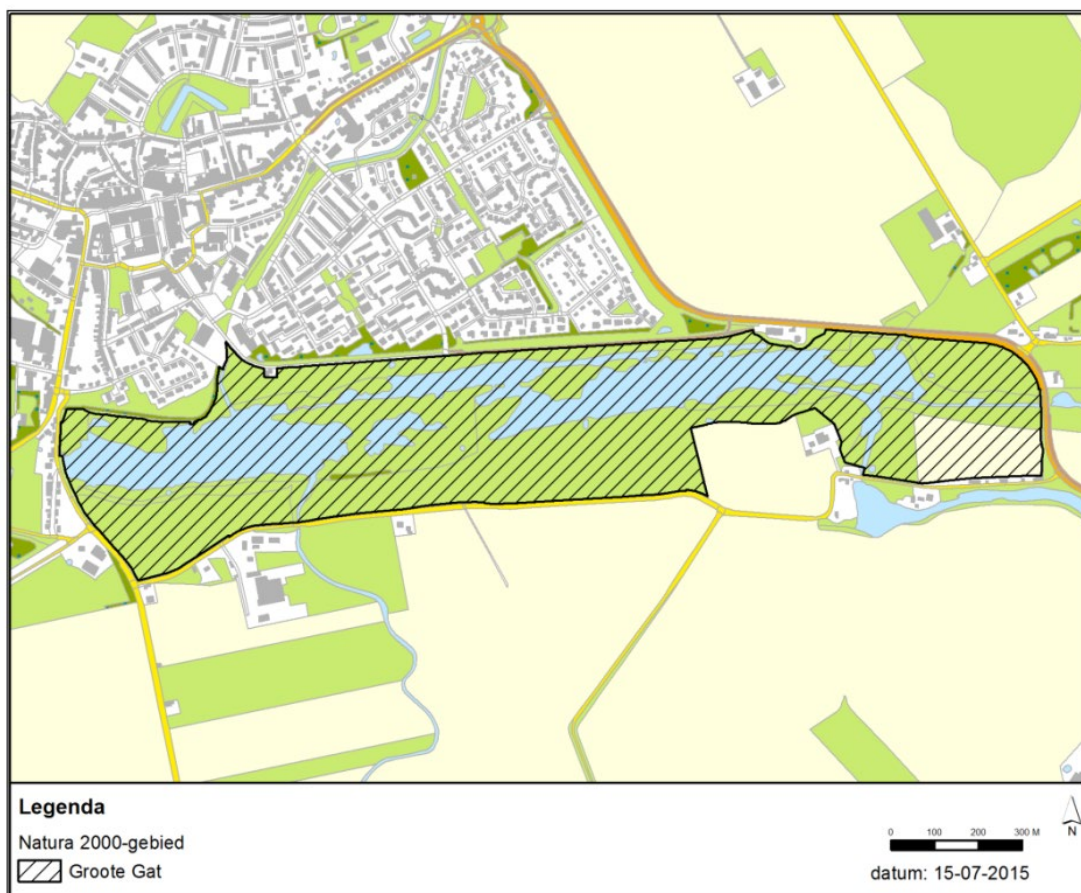
### 10.3.5 Combinatie van maatregelen

Er worden geen maatregelen getroffen in combinatie met maatregelen voor of ten behoeve van een overig natuurgebied in een aangrenzende provincie of een aangrenzend buitenland.

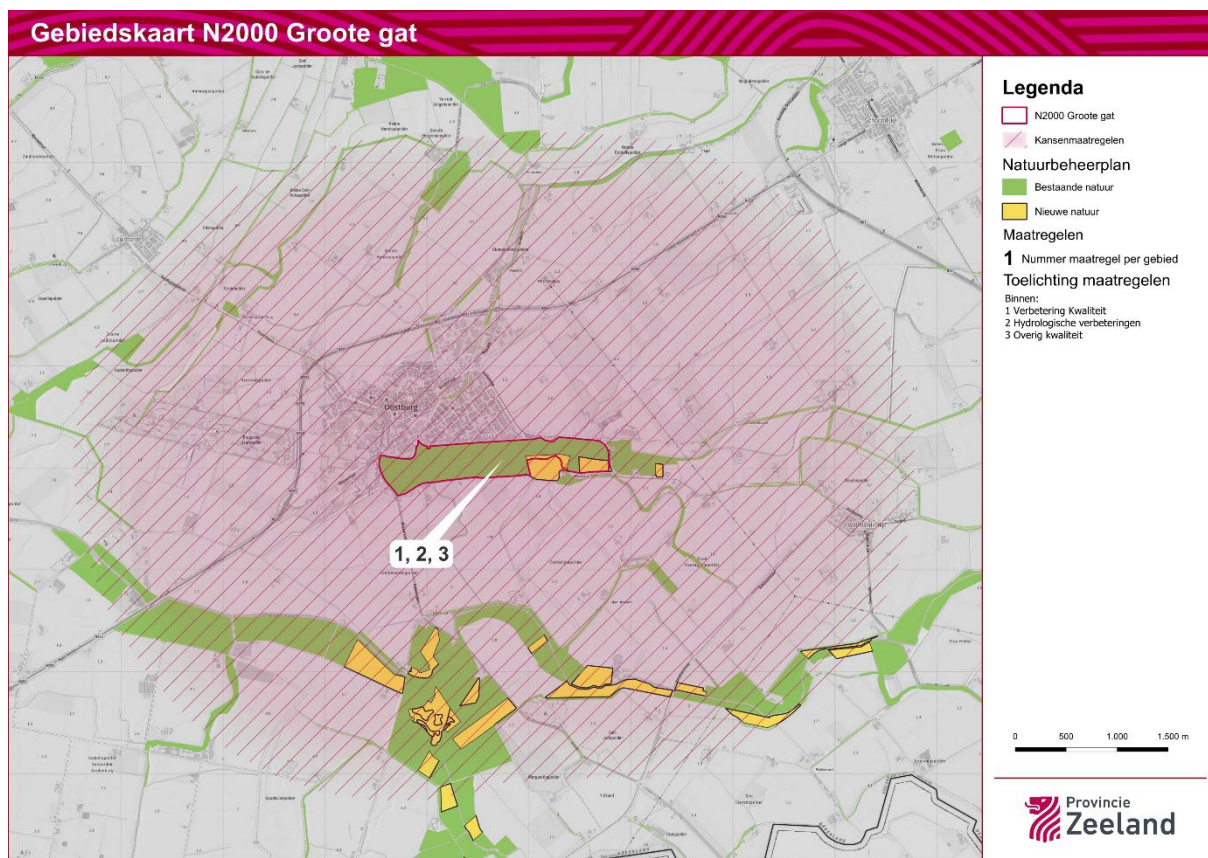
## 10.4 Kaarten

### 10.4.1 Begrenzing N 2000-gebied Groote Gat

In de onderstaande kaart de begrenzing van het N 2000-gebied



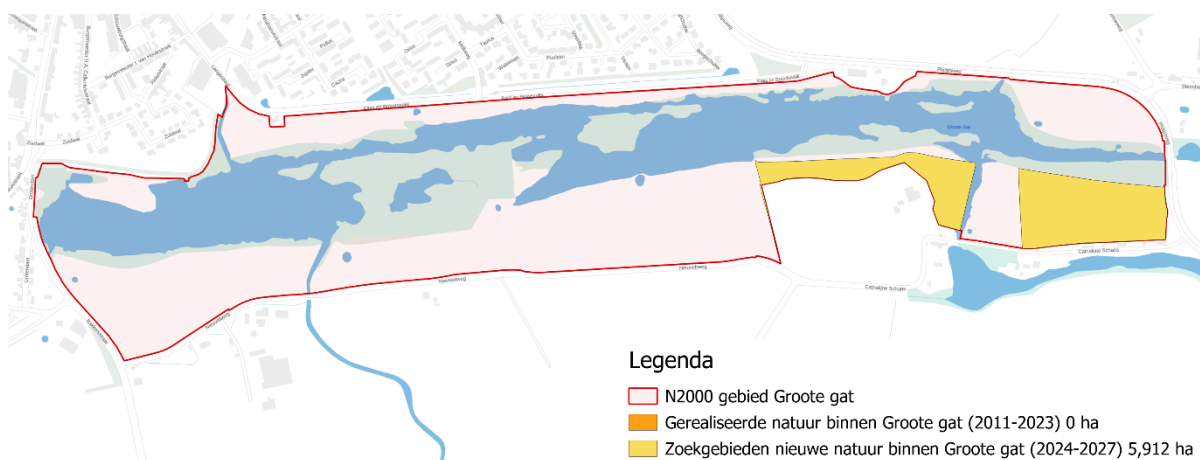
#### 10.4.2 NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen



De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is n de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregelentabel onder 2.3.2.

## 10.5 Additionaliteit

De maatregelen in het Groote Gat hebben alleen betrekking op herstel van het systeem en richten zich niet op de nieuwe natuur (geel) en onder de afspraken uit het natuurpact aangelegde natuur (oranje). Alle maatregelen zijn daarmee additioneel ten opzichte van de afspraken uit het natuurpact.



## 10.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opgevoerd

## 10.7 Maatregelen uit SPUK 1

Uitvoering van de maatregelen van fase 1 van het programma Natuur loopt nog door tot en met 2026. Fase 1 wordt daarbij benut om enerzijds te werken aan natuurherstel, en anderzijds ervaringen op te doen die meegenomen kunnen worden in het vervolg van het programma. In de eerste fase hebben we geleerd dat flexibiliteit van regelingen gewenst is en dat er behoefte is aan een goede afstemming bij de uitwerking van instrumentarium. In de aanvraag voor fase 1 hebben we destijds een behoorlijke over programmering (van ruim 9 miljoen) opgenomen waardoor niet alle in fase 1 opgenomen maatregelen ook daadwerkelijk in de 1e fase konden worden uitgevoerd. Ook kunnen we voor sommige maatregelen nu nog niet voorzien of deze ook daadwerkelijk in de 1e fase kunnen worden afgerond. Om die reden zijn alle maatregelen die zijn opgenomen in fase 1 en in de periode 2021- juni 2023 niet tot (volledige) uitvoering of uitwerking zijn gekomen opnieuw opgenomen in de programmering voor fase 2. Deze maatregelen zijn wel geschikt voor de 1e fase en dat wat we in fase 1 kunnen uitvoeren zullen we daarbinnen uitvoeren.

| Gebied           | Categorie             |   | Maatregel                                                                                                                      | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Uitvoering door:  | €       |
|------------------|-----------------------|---|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|---------|
| Groote Gat (124) | Verbetering kwaliteit | A | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden  | Actieve stimulering extensivering van bemesting of stoppen van bemesting gericht op reductie van stikstof door stimuleren vergroening en natuur inclusieve landbouw binnen het Landelijk Gebied. Betreft uitvoeren van het aanvalsplan: Vergroening Landelijk Gebied binnen multifunctionele zones N2000 stikstof overbelaste natuur (versterken verbinding tussen landbouw en natuur). Accent Groote gat: ontsnippering (groene, droge dooradering), Natuur en landschapversterking, o.a. versterking oude oeverlanden en kreekstructuren met bijbehorende landschapselementen in synergie met wateropgaven (KRW, WB21 en klimaatadaptatie) en vormen van natuurinclusieve landbouw (binnen Zeeland Volhoudbare landbouw). GBD | Provincie Zeeland | 100.000 |
| Groote Gat (124) | Verbetering kwaliteit | A | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden. | Instandhouding (gerealiseerde) natuur aangrenzend en rondom Natura 2000-gebied gericht op reductie van stikstof emissies op stikstof overbelaste N2000 natuur (samenhang met project 3a). Instandhouding of (aangepast) beheer van gerealiseerde en bestaande natuurlijke inrichtingen of gericht op natuurontwikkeling binnen multifunctionele zones buiten NNZ gericht behoud van bemestingsvrije stroken, randen, overhoeken, etc. . Sluit aan bij spoor 1b. Programma. GBD                                                                                                                                                                                                                                                  | Provincie Zeeland | 100.000 |
| Groote Gat (124) | Verbetering kwaliteit | A | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden  | Aanvullend aangepast beheer gericht op uitbreiding dichtheid en/of groeiplaatsen van Kruipend Moerasscherm op basis van resultaten standplaats onderzoek zoals realiseren open vegetaties en kale plekken op de bodem.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Staatsbos-beheer  | 100.000 |

| Gebied           | Categorie                   |    | Maatregel                                                                         | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Uitvoering door:                                                            | €       |
|------------------|-----------------------------|----|-----------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|---------|
| Groote Gat (124) | Hydrologische verbeteringen | B  | Hydrologische verbetering                                                         | Antiverdroging en verdere benodigde analyse Natura2000: Betreft landschap ecologisch onderzoek/hydrologisch onderzoek gericht op nemen van effectieve maatregelen voor de periode 2023-2030. Relatie met beheerplannen Natura2000. Modelmatige analyses waarbij deze gekoppeld worden met de Integrale gebiedsanalyses van waterschap Scheldestromen                                                                                                        | Provincie Zeeland, Het Zeeuwse Landschap, ZLTO en waterschap Scheldestromen | 10.000  |
| Groote Gat (124) | Hydrologische verbeteringen | B  | Hydrologische verbeteringen, verbetering kwaliteit van natuurgebieden             | Hydrologische maatregelen en analyses: behoud benodigde grondwaterstand > instandhouding kruipend moerasscherm en indiciesoorten; afname stikstof minnende soorten. Accent Groote Gat betreft natuurlijk peilbeheer waarbij aanpassing waterafvoer, verlagen maaiveld, vasthouden van (zoet) water in synergie met opgaven: Klimaatadaptatie, water en strategische aanpak Stikstof. Natuurlijker peilbeheer oppervlaktewater en peilopzet oppervlaktewater | Staatsbos-beheer                                                            | 75.000  |
| Groote Gat (124) | Versnelling verwerving      | C1 | versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden | Betreft realisatie (verwerving, optimalisering en inrichting) essentiële of benodigde sleutelhectares binnen en buiten NNZ gericht op systeemherstel (o.a. hydrologie) Natura2000 en overige Natuur. Zoekbieden ook binnen multifunctionele zones rondom stikstof overbelaste N2000 natuur                                                                                                                                                                  | Provincie Zeeland en Het Zeeuwse Landschap                                  | 50.000  |
|                  |                             |    |                                                                                   | <b>Totaal</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                             | 435.000 |

## 11 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Canisvliet

### 11.1 Natura 2000-gebied Canisvliet (125)

Canisvliet is een voormalige getijdenkreek in Zeeuws-Vlaanderen. Het gebied is gelegen bij Westdorpe (gemeente Terneuzen), ten oosten van het Kanaal van Gent naar Terneuzen. De kreek wordt omgeven door lage oevers met graslanden en verder door rietvelden en struweel, bos, een oude boomgaard en een aantal akkers. Het Natura 2000-gebied bevat zowel de voormalige getijdenkreek als de aangrenzende oeverlanden. De oppervlakte van dit Natura 2000-gebied bedraagt 142 ha. De instandhoudingsdoelstelling voor Canisvliet is gericht op de habitatrichtlijnsoort kruipend moerasscherm.

### 11.2 Prioritaire opgave

#### 11.2.1 Doelstelling volgens het aanwijzingsbesluit/ beheerplan/ NDA

| Code  | Soort                 | Doel                                                |
|-------|-----------------------|-----------------------------------------------------|
| H1614 | kruipend moerasscherm | Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit biotoop |

#### 11.2.2 Staat van instandhouding volgens de uitkomsten van de NDA/beheerplannen

**Natuurdoelanalyse (bron: provincie zeeland)**

##### **Doelstelling**

De instandhoudingsdoelstelling voor Canisvliet is gericht op de habitatrichtlijnsoort kruipend moerasscherm. De doelstelling houdt in: het vergroten van het oppervlakte (leefgebied) en het verhogen van de kwaliteit voor het vergroten van de populatie. De huidige situatie wordt vergeleken met de situatie ten aanzien van het moment van aanwijzen in 2004.

##### **Waterkwaliteit en –kwantiteit**

De zoutwaardes variëren binnen het gebied en gedurende het jaar. Waarbij in de zomer kans is op hogere zoutconcentraties door hogere verdamping en minder verdunning door regenwater en daarnaast door de invloed van zoute kwel uit het kanaal bij lage waterstanden. Zilte invloeden lijken over het algemeen echter gering. Het gebied is op te delen in twee Nederlandse peileenheden. Voor het grootste gebied is een zomerpeil van +0.10m NAP en een winterpeil van +0.20m NAP vastgesteld. Het derde peil van +0.00mNAP valt onder het Vlaamse waterschap, maar is wel in Nederland gelegen.

##### **Kruipend moerasscherm**

Kruipend moerasscherm komt in Canisvliet voor in de drassige, kleiige zone met gradiënt, die zich bevindt tussen de glooiende weilanden op de zandige kreekopvullingen en de oevers van het open water. 's Winters staan deze groeiplaatsen geregeld onder water. De soort gedijt het best in een zoet eventueel zwak brak milieu. Bij de kreek is het zwak brak tot licht brak. Het zoutgehalte en de andere abiotische factoren zuurgraad en voedselrijkdom voldoen. De gemiddelde bedekking over de periode 2019-2021 is licht afgenomen ten opzichte van de gemiddelde bedekking voor de periode 2003-2005. Na een aantal talrijke jaren in met name 1999 en 2004 zakte de aantallen drastisch, maar de laatste jaren treedt een duidelijk herstel op onder invloed van paardenbegrazing.

##### **Drukfactoren**

Er zijn verschillende drukfactoren voor kruipend moerasscherm in Canisvliet. Het gebrek aan een dynamisch waterpeil en de slechte waterkwaliteit hebben het grootste effect op kruipend moerasscherm in Canisvliet.

##### **Stikstof en stikstofgevoeligheid**

Voor het bepalen van de stikstofgevoeligheid van een gebied wordt gebruik gemaakt van de AERIUS monitor (M2022) van het RIVM. In deze monitor wordt de huidige en verwachte stikstofdepositie weergegeven. Voor Canisvliet betekende dit het volgende: In 2020 was er sprake van lichte overbelasting van één van de negen hexagonalen. De prognose voor 2025 is dat dit hexagoon slechts een nadere overbelasting kent. In 2030 is er geen sprake van overbelasting in Canisvliet.

Kruipend moerasscherm is stikstofgevoelig. Voorheen was deze soort gekoppeld aan een KDW van 1571 Mol N/ha/j. Echter, uit recent onderzoek van Wageningen University & Research (WenR) (Kruipend moerasscherm

in Zeeland uit 2021) komt duidelijk naar voren dat kruipend moerasscherm gekoppeld is aan een verkeerde KDW en hierdoor niet gevoelig is voor atmosferische stikstof. Een KDW van 2400 Mol N/ha/j wordt voorgesteld.

### **Maatregelen**

De uitgevoerde en geplande maatregelen zijn gericht op het geschikt maken van het gebied voor kruipend moerasscherm. Er kan hierbij gedacht worden aan maaien en afvoeren, compartimentering van begrazing, monitoring en onderzoek naar de hydrologie.

Verder is ingezet op (hydrologische) onderzoeken naar het kruipend moerasscherm om meer inzicht te krijgen in wat deze soort in dit gebied nodig heeft en is aanvullend gemonitord op het kruipend moerasscherm in dit gebied. Vooral het hydrologisch onderzoek is erg belangrijk in verband met de waterkwaliteit en de zoute kwel uit het kanaal grenzend aan Canisvliet.

### **Conclusie**

Momenteel worden de uitbreidingsdoelstellingen ten opzichte van 2004 niet gehaald. Echter, verwacht wordt dat het effect van de maatregelen de kwaliteit in het gebied zal doen verbeteren, mits de zoutwaardes niet overschreden worden. Het oppervlak aan leefgebied zal toenemen wanneer de vegetatie kort wordt gehouden en de kans op incidenteel overstroomd aanwezig is. De populatie kan dan uitbreiden wanneer het oppervlak van het leefgebied is toegenomen. De reeds uitgevoerde maatregelen lijken al effect te hebben. De recente monitoring laat zien dat de aantallen de laatste jaren zijn toegenomen.

Het eindoordeel luidt: Ja, mits. De instandhoudingsdoelstellingen ten aanzien van uitbreiding worden nu deels gehaald. Verslechtering is niet volledig uit te sluiten, maar heeft geen relatie met stikstofdepositie. Kwaliteit en oppervlak zijn toegenomen, maar de populatie zelf in min of meer gelijk gebleven ten opzichte van de referentiejaar. Maatregelen zullen gericht moeten zijn op aanvullend maaien en begrazen in combinatie met hydrologische maatregelen.

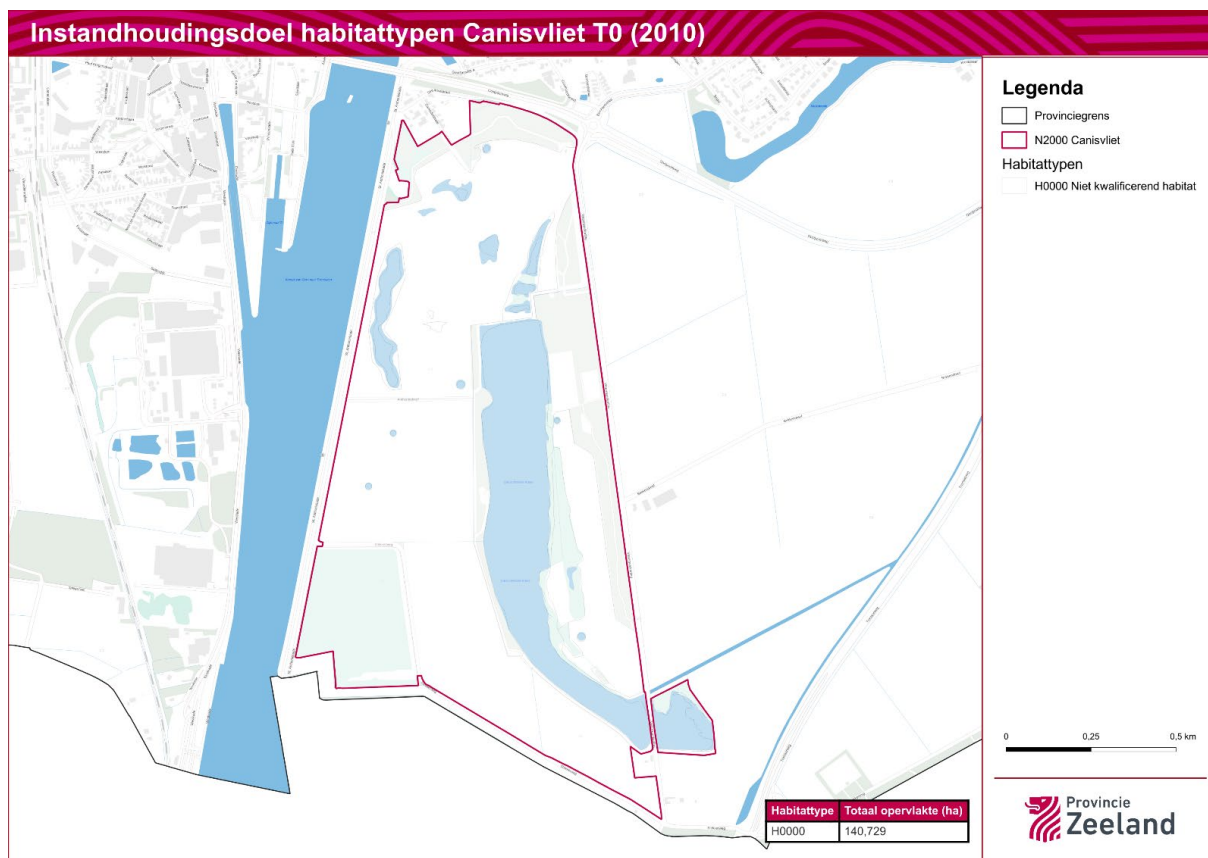
### **Advies Ecologische autoriteit**

Uit de natuurdoelanalyses die nu zijn beoordeeld blijkt dat de natuur in de gebieden onder druk staat. Er is sprake van een slechte waterkwaliteit en het gras is op veel plekken te hoog. Voor het herstellen van de natuur is daarom een betere waterkwaliteit nodig en moeten er vaker paarden of ganzen grazen om het gras korter te houden. Beschermde planten kunnen daarvan profiteren. Verder moeten de gebieden vaker onder water komen te staan. In de gebieden worden al goede maatregelen genomen, maar de Ecologische Autoriteit mist nog belangrijke natuurinformatie. Zo is preciezer inzicht nodig in het systeem: hoe gaat het met de bodem en het water in de gebieden, wat is de rol van stikstof? Met die informatie worden niet alleen de problemen duidelijk, maar ook de onderliggende oorzaken. Deze systeemkennis is nodig om te weten aan welke knoppen de provincie kan of moet draaien. De Ecologische Autoriteit adviseert dit gericht in een kennisprogramma voor deze gebieden uit te werken. Samenvattend: de Ecologische Autoriteit adviseert de natuurdoelanalyses te verbeteren met aanvullende informatie zodat goede besluiten genomen kunnen worden in het gebiedsprogramma. Tegelijk moet niet gewacht worden met maatregelen tot alle kennis compleet is. Een aantal knelpunten en oorzaken is duidelijk. De Ecologische Autoriteit adviseert om nu al tot actie over te gaan

#### **11.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden**

H1614 betreft een habitatsoort, dus geen hectare aan te koppelen.

#### **11.2.4 Habitattype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Canisvliet**



### 11.3 Drukfactoren en maatregelpakket

#### 11.3.1 Drukfactoren uit de NDA

In de NDA van Canisvliet zijn de volgende drukfactoren benoemd:

- Stikstofdepositie
- Het hydrologische systeem
- Vervuiling oppervlakte en grondwater
- Abiotische natuurlijke processen

#### 11.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie                   |   | Locatie    | Maatregel                                  | Nadere Toelichting                                                                                                                                | Uitvoering door:                        | €      |
|----|-----------------------------|---|------------|--------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|--------|
| 1  | Hydrologische verbeteringen | B | Canisvliet | Monitoring/<br>onderzoek<br>waterkwaliteit | Om beter in beeld te krijgen de kwaliteit van het water om evt. maatregelen te kunnen treffen voor het verbeteren van de kwaliteit van het water. | Provincie Zeeland<br>en Staatsbosbeheer | 40.000 |

| Nr | Categorie        |   | Locatie    | Maatregel                                                               | Nadere Toelichting                                                                                                                      | Uitvoering door: | €       |
|----|------------------|---|------------|-------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|---------|
| 2  | Overig kwaliteit | E | Canisvliet | Intensivering van bestrijding en beheer van exoten binnen en buiten NNN | Aanvullend beheer bovenop huidige inspanning noodzakelijk door de verwijdering van exoten. Accent ligt bij Canisvliet op: Watercrassula | Staatsbosbeheer  | 200.000 |
|    |                  |   |            |                                                                         | Totaal                                                                                                                                  |                  | 240.000 |

### 11.3.3 Effect maatregelen

Wanneer alle maatregelen uit de NDA inclusief de adviezen van de Ecologische autoriteit worden uitgevoerd is de verwachting dat de drukfactoren voldoende weggenomen worden in een goede staat van instandhouding te realiseren. Dat blijkt ook het eindoordeel van de NDA (ja, mits a).

### 11.3.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof

De maatregelen in de N 2000-gebieden zijn vooral gericht op het verminderen van het effect van de te hoge stikstofdepositie. Maatregelen die getroffen worden in de directe nabijheid van de N 2000-gebieden zijn wel gericht op het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de stikstofemissie. Vanwege deze maatregelen verwachten wel een emissie reducerend effect van ergens tussen de 3.5 en de 35 kgNH<sub>3</sub>/hectare. Overigens is in zeeland het overgrote deel van de stikstofdepositie afkomstig van het buitenland en de scheepvaart (ongeveer 60%). De te treffen maatregelen hebben hier geen effect op.

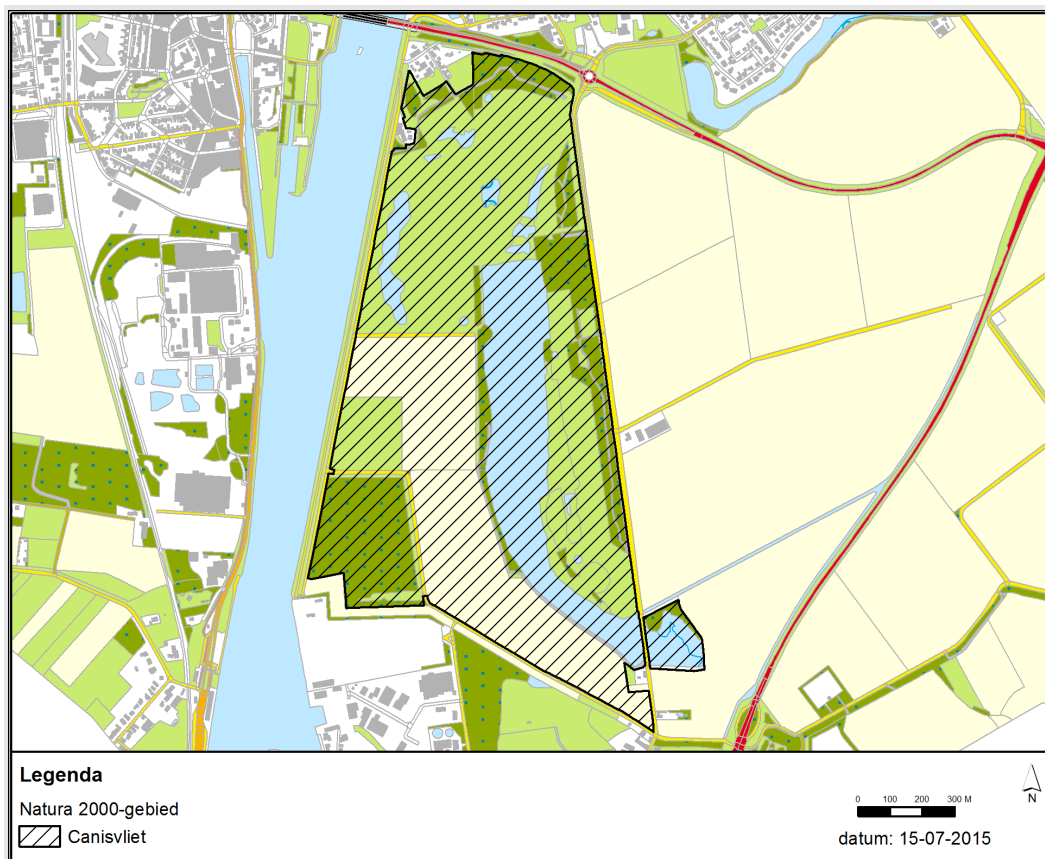
### 11.3.5 Combinatie van maatregelen

Er worden geen maatregelen getroffen in combinatie met maatregelen voor of ten behoeve van een overig natuurgebied in een aangrenzende provincie of een aangrenzend buitenland.

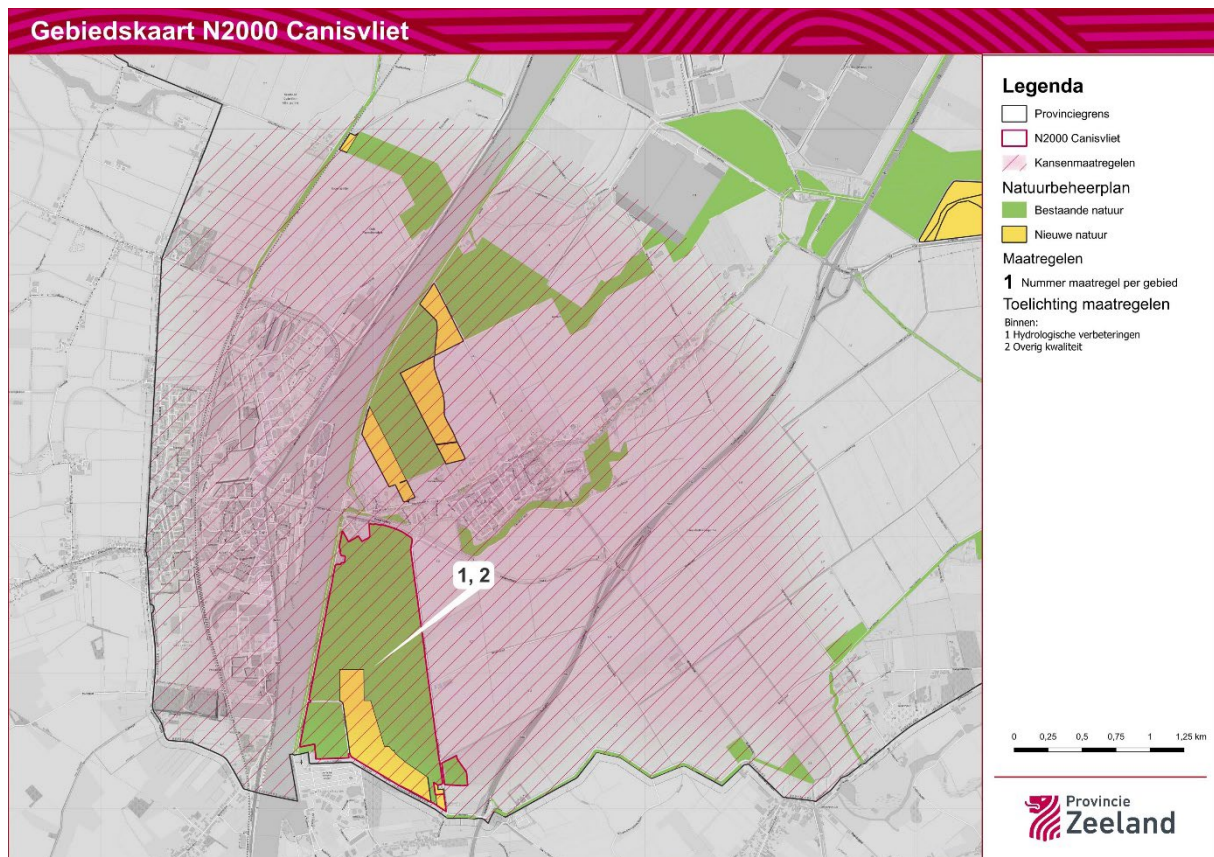
## 11.4 Kaarten

### 11.4.1 Begrenzing N 2000-gebied Canisvliet

In de onderstaande kaart de begrenzing van het N 2000-gebied



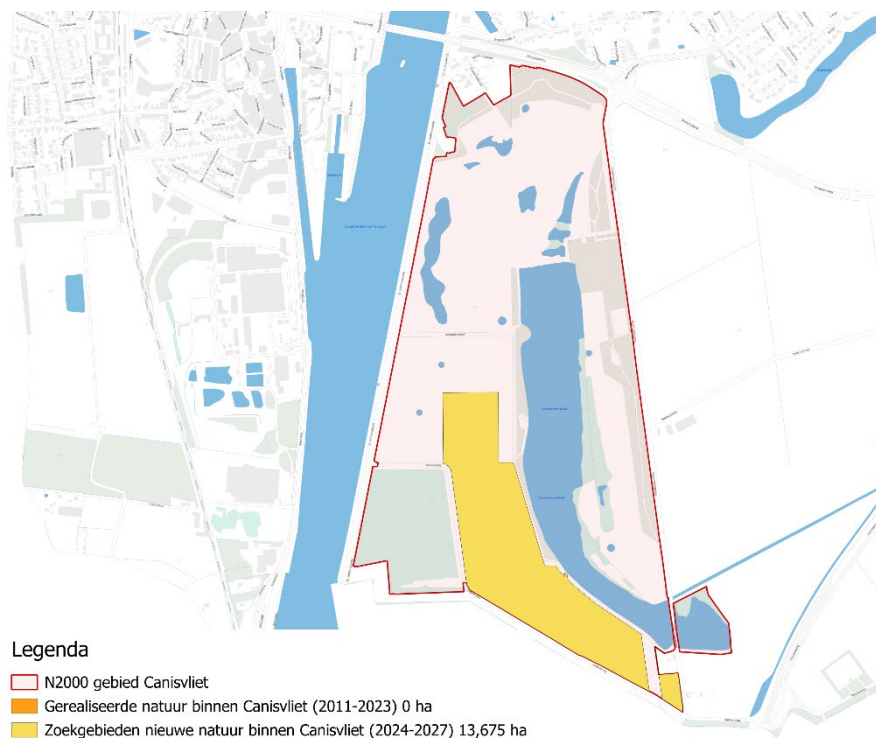
#### 11.4.2 NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen



De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is in de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregellentabel onder 2.3.2.

### 11.5 Additionaliteit

Voor de Canisvliet worden onder SPUK 2 slechts 2 maatregelen opgevoerd. Deze 2 maatregelen zijn gericht op het waterdeel van de Canisvliet (bestrijding watercrasula) en op systeem herstel (verbeteren waterkwaliteit). Beiden hebben geen relatie met de afspraken uit het natuurpact.



### 11.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opgevoerd

### 11.7 Maatregelen uit SPUK 1

Uitvoering van de maatregelen van fase 1 van het programma Natuur loopt nog door tot en met 2026. Fase 1 wordt daarbij benut om enerzijds te werken aan natuurherstel, en anderzijds ervaringen op te doen die meegenomen kunnen worden in het vervolg van het programma. In de eerste fase hebben we geleerd dat flexibiliteit van regelingen gewenst is en dat er behoefte is aan een goede afstemming bij de uitwerking van instrumentarium. In de aanvraag voor fase 1 hebben we destijds een behoorlijke over programmering (van ruim 9 miljoen) opgenomen waardoor niet alle in fase 1 opgenomen maatregelen ook daadwerkelijk in de 1e fase konden worden uitgevoerd. Ook kunnen we voor sommige maatregelen nu nog niet voorzien of deze ook daadwerkelijk in de 1e fase kunnen worden afgerond. Om die reden zijn alle maatregelen die zijn opgenomen in fase 1 en in de periode 2021- juni 2023 niet tot (volledige) uitvoering of uitwerking zijn gekomen opnieuw opgenomen in de programmering voor fase 2. Deze maatregelen zijn wel beschikt voor de 1e fase en dat wat we in fase 1 kunnen uitvoeren zullen we daarbinnen uitvoeren.

| Gebied           | Categorie                   |    | Maatregel                                                                                                                     | Nadere Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | Uitvoering door:                                        | €       |
|------------------|-----------------------------|----|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|---------|
| Canisvliet (125) | Versnelling verwerving      | C1 | versnelling van verwerving en optimalisering van de inrichting van natuurgebieden                                             | Betreft realisatie (verwerving, optimalisering en inrichting) essentiële of benodigde sleutelhectares binnen en buiten NNZ gericht op systeemherstel (o.a. hydrologie) Natura2000 en overige Natuur. Zoekbieden ook binnen multifunctionele zones rondom stikstof overbelaste N2000 natuur                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Provincie Zeeland en SBB                                | 50.000  |
| Canisvliet (125) | Verbetering kwaliteit       | A  | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden | Actieve stimulering extensivering van bemesting of stoppen van bemesting gericht op reductie van stikstof door stimuleren vergroening en natuurinclusieve landbouw binnen het Landelijk Gebied. Betreft uitvoeren van het aanvalsplan: Vergroening Landelijk Gebied binnen multifunctionele zones N2000 stikstof overbelaste natuur (versterken verbinding tussen landbouw en natuur). Accent Canisvliet: ontsnippering (groene, droge dooradering), Natuur en landschap versterking, o.a. versterking oude oeverlanden en kreekstructuren met bijbehorende landschapselementen in synergie met wateropgaven (KRW, WB21 en klimaatadaptatie) en vormen van natuurinclusieve landbouw (binnen Zeeland Volhoudbare landbouw). | Provincie Zeeland/ TBO                                  | 75.000  |
| Canisvliet (125) | Verbetering kwaliteit       | A  | Verbetering kwaliteit van Natuurgebieden (binnen NNN). Maatregelen in de overgangszones, inclusief verbinding tussen gebieden | Instandhouding (gerealiseerde) natuur binnen multifunctionele zones buiten NNZ gericht op reductie van stikstof emissies op stikstof overbelaste N2000 natuur (samenhang met project 3a). Instandhouding of (aangepast) beheer van gerealiseerde en bestaande natuurlijke inrichtingen of gericht op natuurontwikkeling binnen multifunctionele zones buiten NNZ gericht behoud van bemestingsvrije stroken, randen, overhoeken, etc. . GBD                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Provincie Zeeland                                       | 75.000  |
| Canisvliet (125) | Hydrologische verbeteringen | B  | Hydrologische verbeteringen, verbetering kwaliteit van natuurgebieden                                                         | Hydrologische maatregelen en analyses: behoud benodigde grondwaterstand > instandhouding kruipend moerasscherm en indicatiesoorten; afname stikstof minnende soorten. Accent Canisvliet betreft natuurlijk peilbeheer waarbij aanpassing waterafvoer, verlaging maaiveld, vasthouden van (zoet) water in synergie met opgaven: Klimaatadaptatie, water en strategische aanpak Stikstof. Peilopzet oppervlaktewater en natuurlijker peilbeheer                                                                                                                                                                                                                                                                               | Staatsbos-beheer, ZLTO en water- schap Schelde- stromen | 75.000  |
|                  |                             |    |                                                                                                                               | <b>Totaal</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                         | 275.000 |

| Gebied | Categorie |  | Maatregel | Nadere Toelichting | Uitvoering door: | € |
|--------|-----------|--|-----------|--------------------|------------------|---|
|        |           |  |           |                    |                  |   |

## 12 Programma Natuur – format per natuurgebied 2<sup>e</sup> fase – Vogelkreek

### 12.1 Natura 2000-gebied Vogelkreek (126)

De Vogelkreek is een natuurgebied van 97 hectare (ha) gelegen in de gemeente Hulst. Het is een van de (grootste) kreekrestanten in Zeeuws-Vlaanderen die na de inpoldering van de vruchtbare zeeleigebieden ten behoeve van de landbouw zijn overgebleven. De kreek was ooit onderdeel van een zeearm die in verbinding stond met de Westerschelde. Zo strekte zich in het verleden ten noorden van de huidige Vogelkreek een omvangrijk gebied van schorren uit, dat de mens vanaf de 12<sup>e</sup> eeuw door de aanleg van dijken successievelijk heeft ingepolderd. Het gebied heeft nu een recreatieve functie. Zowel op de westelijke noord- en zuidoever ligt Recreatiecentrum De Vogel. In de zomermaanden vindt er in de kreek volop watersport plaats. Zo is er bij de camping een officiële zwemwaterlocatie aanwezig. Langs de oevers zijn verschillende vissteigerhuisjes gebouwd voor de hengelsport. De Vogelkreek heeft aan de oostzijde een goed ontwikkelde lage oeverzone. De overstromingsgraslanden en de matig voedselrijke zoete graslanden zijn waardevol. Het achterliggende land is in landbouwkundig gebruik.

### 12.2 Prioritaire opgave

#### 12.2.1 Doelstelling volgens het aanwijzingsbesluit/ beheerplan/ NDA

| Code  | Soort                 | Doel                                                                                                    |
|-------|-----------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| H1614 | kruiwend moerasscherm | Uitbreidingsdoelstelling voor populatie en omvang leefgebied, behoudsdoelstelling kwaliteit leefgebied. |

#### 12.2.2 Staat van instandhouding volgens de NDA/beheerplannen

##### Natuurdoelanalyse

##### Doelstelling

De instandhoudingsdoelstelling voor de Vogelkreek is gericht op de habitatrichtlijnsoort kruiwend moerasscherm. De doelstelling houdt in: het vergroten van de oppervlakte (leefgebied), het behouden van de kwaliteit voor het vergroten van de populatie.

##### Waterkwaliteit en –kwantiteit

Het peil wordt gereguleerd door het gemaal Campen. Het varieert tussen de eb en vloed periode. Gemiddeld bedraagt het peil -2,20 m NAP. Dit kan hoger uitvallen in extreem natte perioden.

Het water van de kreek is zwak brak tot matig brak met uitschieters naar licht brak in droge zomers. Het zoet-zout-grensvlak ligt gemiddeld op minder dan -5 m NAP. Aan de oostkant daalt deze sterk richting de -15 m NAP. Waarschijnlijk treedt er dus in het grootste deel van de kreek brakke kwel op.

##### Kruiwend moerasscherm

Kruiwend moerasscherm komt in de Vogelkreek voor in de drassige, kleiige zone die zich bevindt aan de oevers van het open water. De soort gedijt het best in een zoet tot zwak brak milieu met inundaties in de winter. Dit is momenteel alleen het geval voor de lagere groeiplaatsen op de zuidoever. De bedekking is in 2021 gestegen tot 35 dm<sup>2</sup>. Dit is ten opzichte van 2004 (referentiejaar) met een bedekking van 5 dm<sup>2</sup> een toename.

##### Drukfactoren

Er zijn verschillende drukfactoren voor kruiwend moerasscherm in de Vogelkreek. Het gebrek aan een dynamisch waterpeil heeft het grootste effect op kruiwend moerasscherm. Te weinig water bereikt de noordoever en daarnaast speelt verzuiving hierop. De zuidoever heeft door de aanleg van houtrillen geen last meer van erosie. De aanwezige recreatie is nu een punt wat in de knoop komt met het begrazingsbeheer.

##### Stikstof en stikstofgevoeligheid

Kruiwend moerasscherm is geclassificeerd als stikstofgevoelig. Het leefgebied LG08 (Nat, matig voedselrijk grasland) waar kruiwend moerasscherm aan gekoppeld is heeft een KDW van 1571 Mol N/ha/j. Echter, uit recent onderzoek van Wageningen University & Research (WenR) (Kruiwend moerasscherm in Zeeland uit

2021) komt duidelijk naar voren dat kruipend moerasscherm gekoppeld is aan een verkeerde KDW. Een KDW van 2400 Mol N/ha/j wordt voorgesteld en hierdoor niet gevoelig is voor atmosferische stikstof (Janssen et al., 2021).

Aerius rekent met een KDW van 1571 Mol N/ha/j. In 2018 was er sprake van 3% stikstofoverbelasting in de Vogelkreek. In 2020 was er geen overbelasting. Volgens de prognose voor 2025 en 2030 is er ook deze perioden geen sprake van overbelasting in de Vogelkreek. Kruipend moerasscherm niet gevoelig is voor atmosferische stikstof. De stikstof in het gebied is grotendeels afkomstig uit inundaties met het oppervlaktewater.

### Maatregelen

De uitgevoerde en geplande maatregelen zijn gericht op het geschikt maken van het gebied voor kruipend moerasscherm. Er kan hierbij gedacht worden aan maaien en afvoeren, inzetten van vee ten behoeve van begrazing, onderhouden houtrillen tegen oever erosie, monitoring en onderzoek naar kruipend moerasscherm.

### Conclusie

In de natuurdoelanalyse staat de volgende vraag centraal: *‘Leiden de maatregelen tot het tegengaan van verslechtering van de doelstellingen én borgen deze maatregelen dat het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik blijft of komt?’* Het antwoord op deze vraag resulteert in een eindoordeel per doelstelling. Er zijn zeven eindoordelen gedefinieerd, die variëren van ja – a tot nee – tenzij b. In Tabel 1 is het eindoordeel voor het Natura 2000-gebied Vogelkreek weergegeven. In de tekst er onder wordt de onderbouwing van het eindoordeel verder uitgewerkt.

*Tabel 1. Overzicht oordeel van verslechtering, behalen doelstellingen, noodzaak aanvullende maatregelen en het eindoordeel.*

| Doelstelling          | Sprake van verslechtering | Doelstelling behaald | Aanvullende maatregelen noodzakelijk | Eindoordeel  |
|-----------------------|---------------------------|----------------------|--------------------------------------|--------------|
| Kruipend moerasscherm | Ja/Nee                    | Ja/Nee               | Ja/Nee                               | Ja, mits - a |

De doelstelling voor het behouden van de kwaliteit worden niet gehaald. De doelstellingen voor uitbreiding van het leefgebied en toename van de populatie worden deels gehaald. De geplande maatregelen zullen bijdragen aan nastreving van de doelen.  
Eindoordeel is: ja, mits-a.

### Advies Ecologische autoriteit

Uit de natuurdoelanalyses die nu zijn beoordeeld blijkt dat de natuur in de gebieden onder druk staat. Er is sprake van een slechte waterkwaliteit en het gras is op veel plekken te hoog. Voor het herstellen van de natuur is daarom een betere waterkwaliteit nodig en moeten er vaker paarden of ganzen grazen om het gras korter te houden. Beschermde planten kunnen daarvan profiteren. Verder moeten de gebieden vaker onder water komen te staan. In de gebieden worden al goede maatregelen genomen, maar de Ecologische Autoriteit mist nog belangrijke natuurinformatie. Zo is preciezer inzicht nodig in het systeem: hoe gaat het met de bodem en het water in de gebieden, wat is de rol van stikstof? Met die informatie worden niet alleen de problemen duidelijk, maar ook de onderliggende oorzaken. Deze systeemkennis is nodig om te weten aan welke knoppen de provincie kan of moet draaien. De Ecologische Autoriteit adviseert dit gericht in een kennisprogramma voor deze gebieden uit te werken. Samenvattend: de Ecologische Autoriteit adviseert de natuurdoelanalyses te verbeteren met aanvullende informatie zodat goede besluiten genomen kunnen worden in het gebiedsprogramma. Tegelijk moet niet gewacht worden met maatregelen tot alle kennis compleet is. Een aantal knelpunten en oorzaken is duidelijk. De Ecologische Autoriteit adviseert om nu al tot actie over te gaan

De Ecologische Autoriteit adviseert hiervoor de NDA te verbeteren op de volgende punten, waarbij de punten verder toegelicht worden in hoofdstuk 2:

- Inzicht in het ecologische systeem. Maak een actuele en gedetailleerde landschapsecologische systeemanalyse (LESA) met daarin de recente en historische ontwikkelingen in het natuurgebied. Beschrijf de hydrologische en biochemische situatie in en rondom het gebied, de noodzakelijke

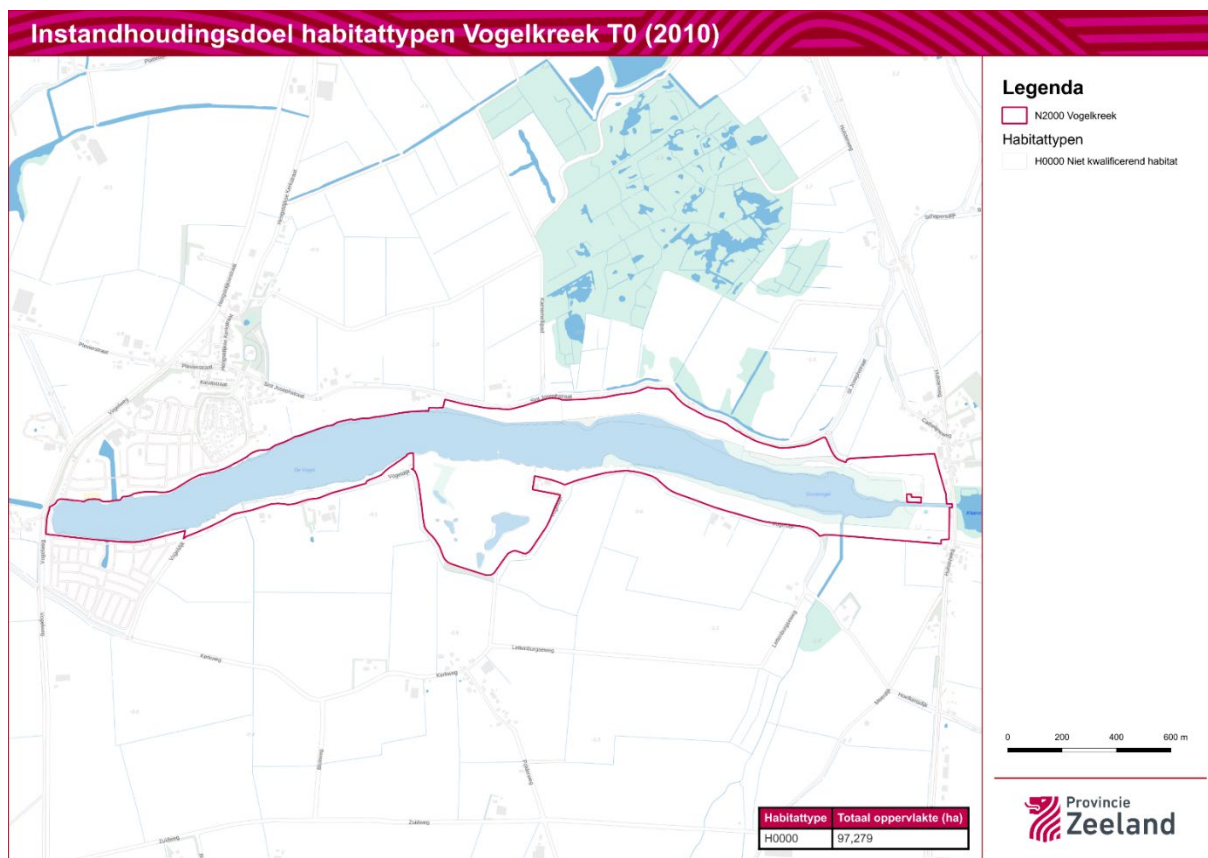
kwaliteit van het oppervlaktewater, de rol van stikstof in het systeem en de resultaten van metingen van ammoniak in de lucht. Deze onderzoeksgaven staan niet duidelijk beschreven in de NDA.

- Omvang, effectiviteit en negatieve neveneffecten van maatregelen. De NDA bevat een opsomming van maatregelen die al uitgevoerd of gepland zijn om verslechtering te voorkomen en de natuurdoelen te halen. Van verschillende al geplande maatregelen zijn de omvang, effectiviteit en mogelijke negatieve neveneffecten niet duidelijk. De NDA beschrijft ook de maatregelen om de natuurdoelen wél te halen te globaal. Er ontbreekt een duidelijke inschatting van de effectiviteit ervan. Bovendien zijn ook de ecologische negatieve neveneffecten van deze maatregelen onderbelicht.
- Eindconclusies. Voor kruipend moerasscherm is de conclusie dat verslechtering is uitgesloten, maar dit is onvoldoende onderbouwd.
- Ontbrekende aanvullende maatregelen. In Vogelkreek zijn extra aanvullende maatregelen mogelijk die nog niet in de NDA benoemd zijn. Het gaat in ieder geval om het aanleggen van extra houtrillen, het vergroten van de hoogtegradiënt en het verdiepen en aansluiten van de 'sok'.
- Kennis- en monitoringsprogramma. Niet alle kennis over de natuur is al aanwezig om maatregelen te kiezen en te onderbouwen. De NDA geeft geen overzicht van nog ontbrekende kennis. Ook wordt niet aangegeven hoe met kennisleemtes wordt omgegaan, bijvoorbeeld door gebruik te maken van gebiedskennis van beheerders. De Ecologische Autoriteit concludeert dat op basis van de NDA verdere verslechtering van Vogelkreek niet uitgesloten is en dat de doelen niet worden gehaald. De richting voor nieuwe maatregelen geeft wel aanknopingspunten om de Natura 2000-doelen in het gebiedsprogramma te kunnen behalen. De genoemde informatie is dan ook noodzakelijk om te weten wat de problemen veroorzaakt en aan welke knoppen kan worden gedraaid om ervoor te zorgen dat de natuur weer gezond wordt.

### 12.2.3 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

| Categorie                   |   | Effect op habitatype en ha.      |
|-----------------------------|---|----------------------------------|
| Verbetering Kwaliteit       | A | H1614 (betreft een habytatsoort) |
| Hydrologische verbeteringen | B | H1614                            |

### 12.2.4 Habitatype-kaart met begrenzing van het N 2000-gebied Vogelkreek



## 12.3 Drukfactoren en maatregelpakket

### 12.3.1 Drukfactoren uit de NDA

In de NDA van de Vogelkreek zijn de volgende drukfactoren benoemd:

- Stikstofdepositie
- Gebruik pesticiden
- Aanpassing van waterstroom
- Abiotische natuurlijke processen
- Natuurlijke successie
- Recreatie

### 12.3.2 Maatregelen en kosten

| Nr | Categorie             |   | Locatie    | Maatregel                                                                                                             | Nadere Toelichting                                                                                                    | Uitvoering door:                 | €       |
|----|-----------------------|---|------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------|---------|
| 1  | Verbetering Kwaliteit | A | Vogelkreek | Begrazing; aanpassen bestaande begrazing en intensiveren van het natuurbeheer met maaien en afvieren van de vegetatie | Begrazing; aanpassen bestaande begrazing en intensiveren van het natuurbeheer met maaien en afvieren van de vegetatie | Provincie i.c.m. Staatsbosbeheer | 100.000 |

| Nr | Categorie                   |   | Locatie                         | Maatregel                                                                                                                                              | Nadere Toelichting                                                                                                                                     | Uitvoering door:                 | €       |
|----|-----------------------------|---|---------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------|---------|
| 2  | Verbetering Kwaliteit       | A | Slikken langs de Thoolse dijken | Vergroten van de hoogte gradiënt en het verdiepen en aansluiten van de sok op de Vogelkreek, zodat meer leefgebied voor kruipend moerasscherm ontstaat | Vergroten van de hoogte gradiënt en het verdiepen en aansluiten van de sok op de Vogelkreek, zodat meer leefgebied voor kruipend moerasscherm ontstaat | Provincie i.c.m. Staatsbosbeheer | 100.000 |
| 3  | Verbetering Kwaliteit       | A | Oostzijde van de Vogelkreek     | Aanleg extra houtrillen naar het oosten toe.                                                                                                           | Creëren extra leef plaatsen voor kruipend moerasscherm.                                                                                                | Provincie i.c.m. Staatsbosbeheer | 100.000 |
| 4  | Hydrologische verbeteringen | B | Vogelkreek                      | Monitoring/onderzoek waterkwaliteit, maatregelen                                                                                                       | Om beter in beeld te krijgen de kwaliteit van het water om evt. maatregelen te kunnen treffen voor het verbeteren van de kwaliteit van het water.      | Provincie i.c.m. Staatsbosbeheer | 40.000  |
| 5  | Hydrologische verbeteringen | B | Vogelkreek                      | Maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren                                                                                                         | Onvoldoende overstrooming van het gebied, voor kruipend moerasscherm is regelmatig overstroom noodzakelijk                                             | Provincie i.c.m. Staatsbosbeheer | 100.000 |
|    |                             |   |                                 |                                                                                                                                                        | Totaal                                                                                                                                                 |                                  | 440.000 |

### 12.3.3 Effect maatregelen

Wanneer alle maatregelen uit de NDA inclusief de adviezen van de Ecologische autoriteit worden uitgevoerd is de verwachting dat de drukfactoren voldoende weggenomen worden in een goede staat van instandhouding te realiseren. Dat blijkt ook het onderstaande eindoordeel van de NDA (ja, mits a).

| Doelstelling          | Sprake van verslechtering | Doelstelling behaald | Aanvullende maatregelen noodzakelijk | Eindoordeel  |
|-----------------------|---------------------------|----------------------|--------------------------------------|--------------|
| Kruipend moerasscherm | Ja/Nee                    | Ja/Nee               | Ja/Nee                               | Ja, mits - a |

### 12.3.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof

De maatregelen in de N 2000-gebieden zijn vooral gericht op het verminderen van het effect van de te hoge stikstofdepositie. Maatregelen die getroffen worden in de directe nabijheid van de N 2000-gebieden zijn wel gericht op het vergroten van de biodiversiteit en het verminderen van de stikstofemissie. Vanwege deze maatregelen verwachten wel een emissie reducerend effect van ergens tussen de 3.5 en de 35 kgNH<sub>3</sub>/hectare. Overigens is in Zeeland het overgrote deel van de stikstofdepositie afkomstig van het buitenland en de scheepvaart (ongeveer 60%). De te treffen maatregelen hebben hier geen effect op.

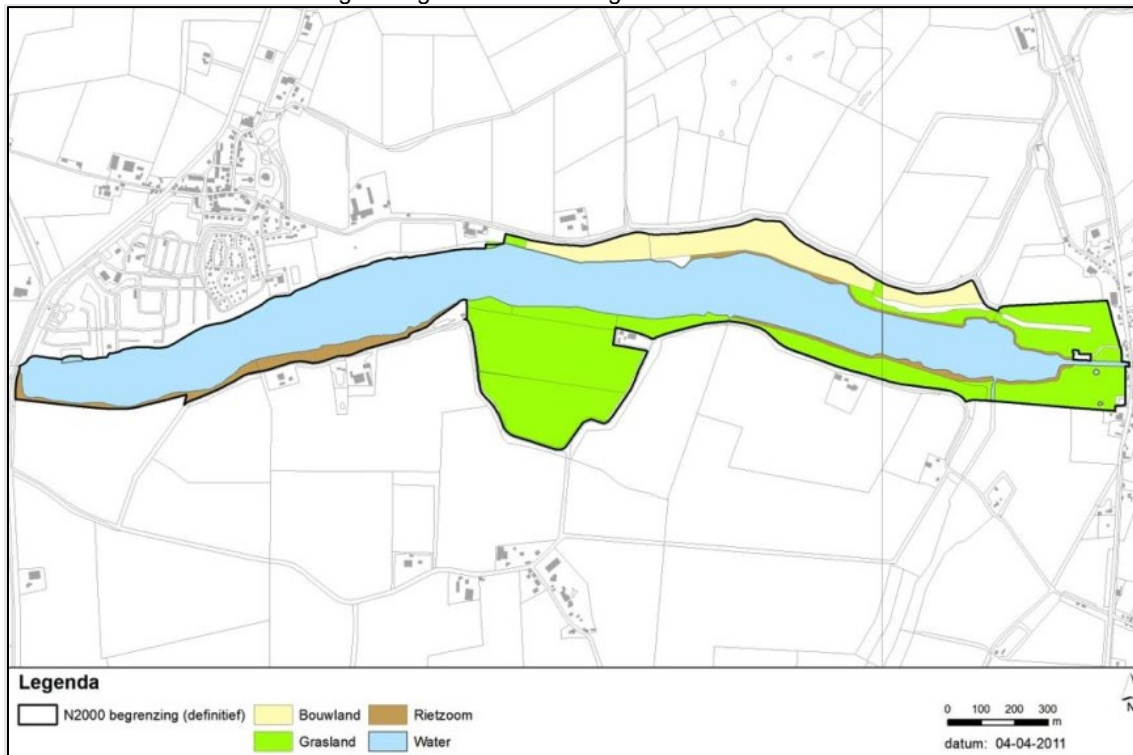
### 12.3.5 Combinatie van maatregelen

Er worden geen maatregelen getroffen in combinatie met maatregelen voor of ten behoeve van een overig natuurgebied in een aangrenzende provincie of een aangrenzend buitenland.

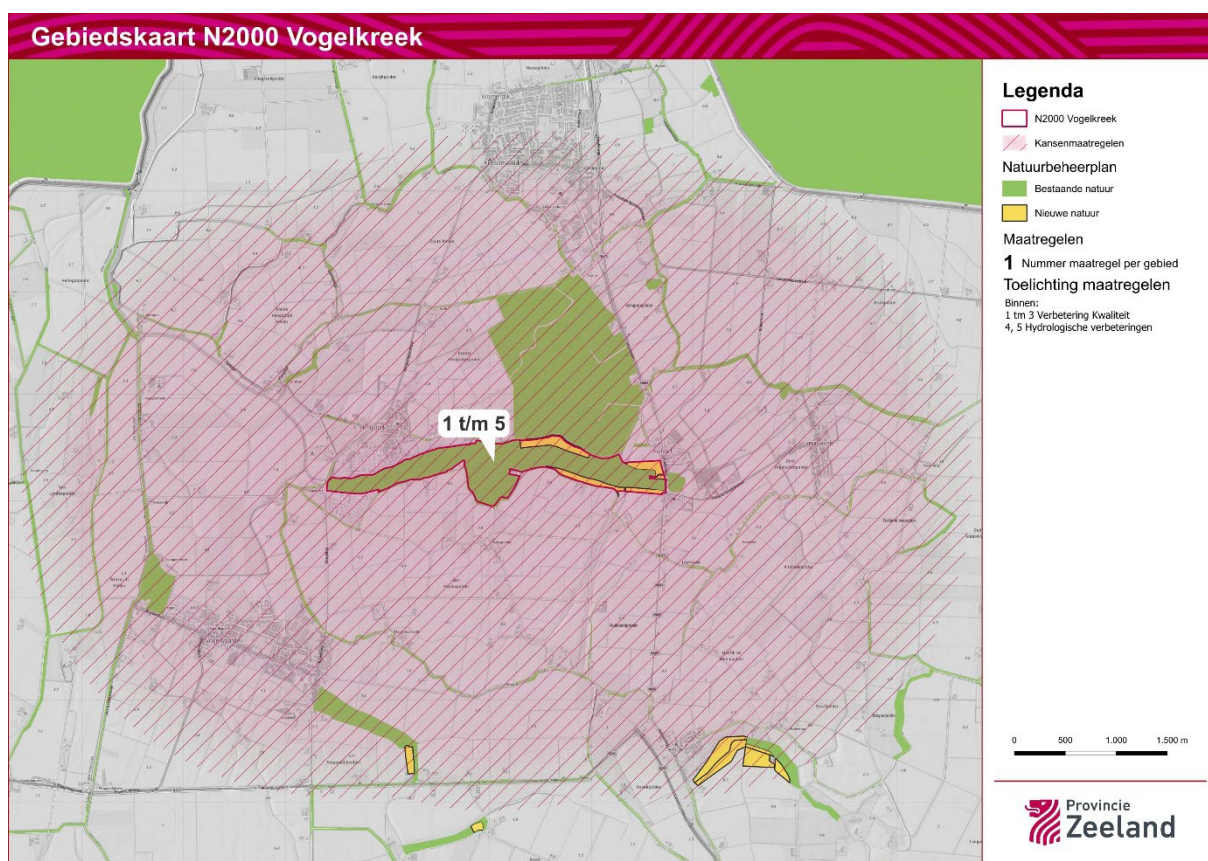
## 12.4 Kaarten

### 12.4.1 Begrenzing N 2000-gebied Vogelkreek

In de onderstaande kaart de begrenzing van het N 2000-gebied



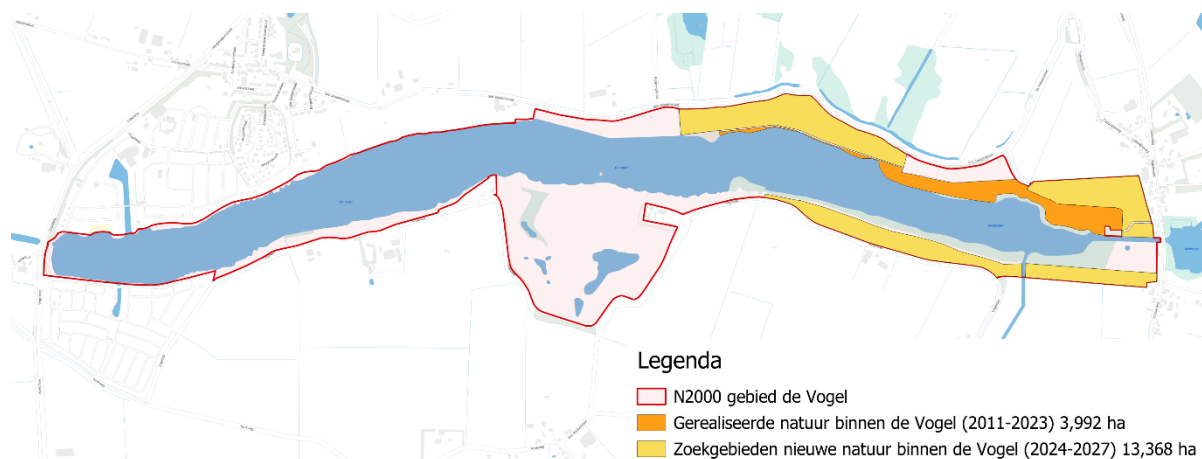
### 12.4.2 NNN begrenzing in en rond het natuurgebied en locatie te treffen maatregelen



De begrenzing bestaande (groen) en nog te ontwikkelen natuur (geel) volgens het provinciale natuurbeheerplan is in de onderstaande kaart opgenomen. De nummers van de te treffen maatregelen corresponderen met de nummers in de maatregellentabel onder 2.3.2.

## 12.5 Additionaliteit

In de Vogelkreek vinden systeemherstellende maatregelen plaats (verbeteren waterkwaliteit) die gevolgen hebben voor het gehele gebied en niet alleen voor de binnen de afspraken uit het natuurpact verworven gebieden (oranje percelen) of de percelen die deel uitmaken van het nog te verwerven deel van het natuurnetwerk (gele percelen). De andere maatregelen hebben geen betrekking op de gelen of oranje percelen. Daarmee zijn alle maatregelen additioneel t.o.v. de afspraken uit het natuurpact.



## 12.6 Versnelling verwerving

Is opgevoerd onder SPUK 1 en wordt onder SPUK 2 niet opgevoerd

## 12.7 Maatregelen uit SPUK 1

Er zullen geen maatregelen uit SPUK 1 voor de Vogelkreek worden overgeheveld naar SPUK 2

## 13 Stikstofgevoelige maatregelen buiten N 2000 in natuurnetwerk Zeeland

### 13.1 Waterwingebied St. Jansteen

De Waterwingebied Sint Jansteen liggen in Zeeuws-Vlaanderen in de omgeving van Hulst. Het bosgebied is gelegen op kalkarme dekzandrug en is onderdeel van het Natuurnetwerk Zeeland. Dit gebied dat tegen de Belgische grens aanligt is vanwege de bodem- en watercondities uniek voor Zeeland.

Het is deels vergelijkbaar met het aangrenzend ligt deelgebied 6 Stropersbos onderdeel van het Belgische Natura 2000-gebied Bossen en heiden van zandig Vlaanderen, Oostelijk deel.

#### 13.1.1 Prioritaire opgave

##### 13.1.1.1 Doelstelling volgens het aanwijzingsbesluit/ beheerplan/ NDA

Dit gebied is nu thans onderdeel van het NNZ, waarop de natuurtypen N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos en N11.01 droog schraalland van toepassing zijn.

In het Managementplan ([https://natura2000.vlaanderen.be/sites/default/files/16\\_zandig\\_vlaanderen\\_oost\\_mp-1.0.pdf](https://natura2000.vlaanderen.be/sites/default/files/16_zandig_vlaanderen_oost_mp-1.0.pdf)) en het voortgangsdokument ([Zandig Vlaanderen Oost | Voortgangsdokumenten Natura 2000 \(natuurenbos.be\)](https://natuurenbos.be)) zijn voor dit Natura 2000-gebied de volgende doelen geformuleerd die mogelijk ook haalbaar zijn in dit plangebied:

*“Het boslandschap wordt in de beschouwd als bestaande uit de habitattypes 9120, 9160, 9190 en 91E0. Deze komen voor in samenhangende complexen met diverse overgangen tussen diverse types, waarbij in enkele gebieden de droge types domineren (9120 en 9190) en in andere de natte (91E0).*

*Voor de habitattypes 9120 en 91E0 wordt de SBZ als zeer belangrijk beschouwd. Er wordt gestreefd naar de realisatie van een robuust netwerk van enkele grote boskernen die op lange termijn garanties bieden voor de instandhouding van leefbare populaties van de typische soorten van deze kernen en hun boshabitats. Hierdoor kunnen knelpunten als sterke versnippering, slecht gebufferde bossen die onderhevig zijn aan eutrofiëring / nutriëntenaanrijking gemilderd worden.*

*Het nat grasland- en moeraslandschap wordt beschouwd als een samenhangend complex van structuurrijke hooilanden (6510), schralere graslandtypes (6410) en natte ruigten (6430). Tevens worden eutrofe plassen (3150) toegevoegd. Dit gebied is zeer belangrijk voor het habitatype 6410 (blauwgrasland-veldrusassocieatie). Momenteel komen deze habitattypes sterk versnipperd voor. Dit is van invloed op het uiteindelijk kunnen kwalificeren als habitatype.”*

In het plangebied St. Janssteen zijn effecten van verzuring sterk zichtbaar, waardoor de kwaliteit van de bossen en de graslanden onder grote druk staan.

##### 13.1.1.2 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden

Voor het hele gebied van 323 hectare zal een verbetering optreden voor de beide natuurdoeltypen die dit gebied kent te weten N 15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos en N 11.01 droog schraalgrasland.

Hieronder vallen ook mogelijk te ontwikkelen kwalificerende habitattypen die vergelijkbaar zijn met het naastgelegen, deelgebied Stropersbos.

Hier komen de volgende habitattypen voor:

- H6430 Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland - subtype boszoom
- H9120 - Atlantische zuurminnende beukenbossen met Ilex en soms ook Taxus in de ondergroei 9190 - Oude zuurminnende eikenbossen op zandvlakten met Quercus robur
- 91E0 - Alluviale bossen met Alnus glutinosa en Fraxinus excelsior (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae) - alle subtypes

- H6430 Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland, en van de montane en alpiene zones subtype natte ruigte
- H6510 - Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*), subtype Glanshavergraslanden (*Arrhenaterion*)

Deelgebied 6: Stropersbos is ook aangewezen voor volgende soorten:

- Vleermuizen: Mopsvleermuis, Brandts vleermuis/Gewone baardvleermuis, Gewone/Grijze groot oorvleermuis, Franjestaart, Rosse vleermuis, Ruige dwergvleermuis, Watervleermuis, Gewone dwergvleermuis, Kleine dwergvleermuis en de Laatvlieger.

In de onderstaande tabel staan ook de aanwezige typische soorten van het deelgebied.

*Tabel 1: Typische soorten van deelgebied 6: Stropersbos*

|            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| E2300005-6 | Boomleeuwrik, Boompieper, Bosrietzanger, Bosuil, Bruin blauwtje, Dwergmuis, Gaffelwaterjuffer, Gekraagde roodstaart, Glassnijder, Grasmus, Grote bonte specht, Havik, Keizersmantel, Kleine bonte specht, Roodborsttapuit, Snoek, Snortikker, Variabele waterjuffer, Veldkrekel, Vroege glazenmaker, Waterspitsmuis, Wespandief, Wielewaal, Zwarte specht | Adelaarsvaren, Bleeksporig bosviooltje, Bloedzuring, Buntgras, Drienerfmuur, Dubbelloof, Framboos, Glad walstro, Grote bevernel, Hondsviooltje, Hulst, Knoopkruid s.l., Koningsvaren, Lelietje-van-dalen, Liggend hertshooi, Liggend walstro, Moerasviooltje, Pilzegge, Ruige leeuwentand, Struikhei, Tandjesgras, Trekrus, Valse salie, Veelbloemige veldbies, Veldlathyrus, Vingerhoedskruid, Wilde kamperfoelie |
|------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

De te treffen maatregelen leveren een kwaliteitsverbetering op van de foerageer- en verblijfsgebieden voor vleermuizen. Het levert eveneens een bijdrage aan de kwaliteitsverbetering van de typische soorten<sup>1</sup>.

### 13.1.2 Drukfactoren en maatregelenpakket

#### 13.1.2.1 Drukfactoren uit de Pas gebiedsanalyse Zandig Vlaanderen ([27374 \(vlaanderen.be\)](#))

In deze gebiedsanalyse staan de volgende drukfactoren aangegeven:

- Te hoge stikstofdepositie
- Verdroging
- Mindere kwaliteit van het grondwater
- Verruiging door bramen
- Exoten (Amerikaanse vogelkers)

Daarnaast spelen er andere factoren die een negatieve invloed hebben gehad de afgelopen jaren zoals de zeer droge zomers en de invloed van diverse bastkevers.

#### 13.1.2.2 Maatregelen en kosten

Er zijn door de beheerder al een paar pilots uitgevoerd naar de mogelijkheden voor kwaliteit verbetering. In nader onderzoek zullen de volgende onderdelen verder uitwerkt moeten worden en worden omgezet naar concrete maatregelen.

- Kartering van de aanwezig habitattypen
- Kwaliteitsverbetering van aanwezige bos- en andere habitattypes
- Omvorming van naalddhout naar zuurminnende eikenbossen en nat grasland
- Plaatselijk herstel van de hydrologie

Kosten van het totaal van onderzoek, planuitwerking en uitvoering zijn circa € 500.000.

<sup>1</sup> Disclaimer: Niet alle aangewezen soorten en typische soorten zullen in Nederland voorkomen.

#### 13.1.2.3 Effect maatregelen

Het betreft maatregelen gericht op het verminderen van het effect van de optredende verzuring. Het effect van de maatregelen is dat er minder verzuring is in het bos en dat daarmee de kwaliteit van de bossen sterk zal verbeteren.

#### 13.1.2.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof

Het betreft hier een bronmaatregelen die alleen gericht is op de effecten van de stikstofdepositie en dus geen reductie van stikstof zal geven.

#### 13.1.2.5 Combinatie van maatregelen

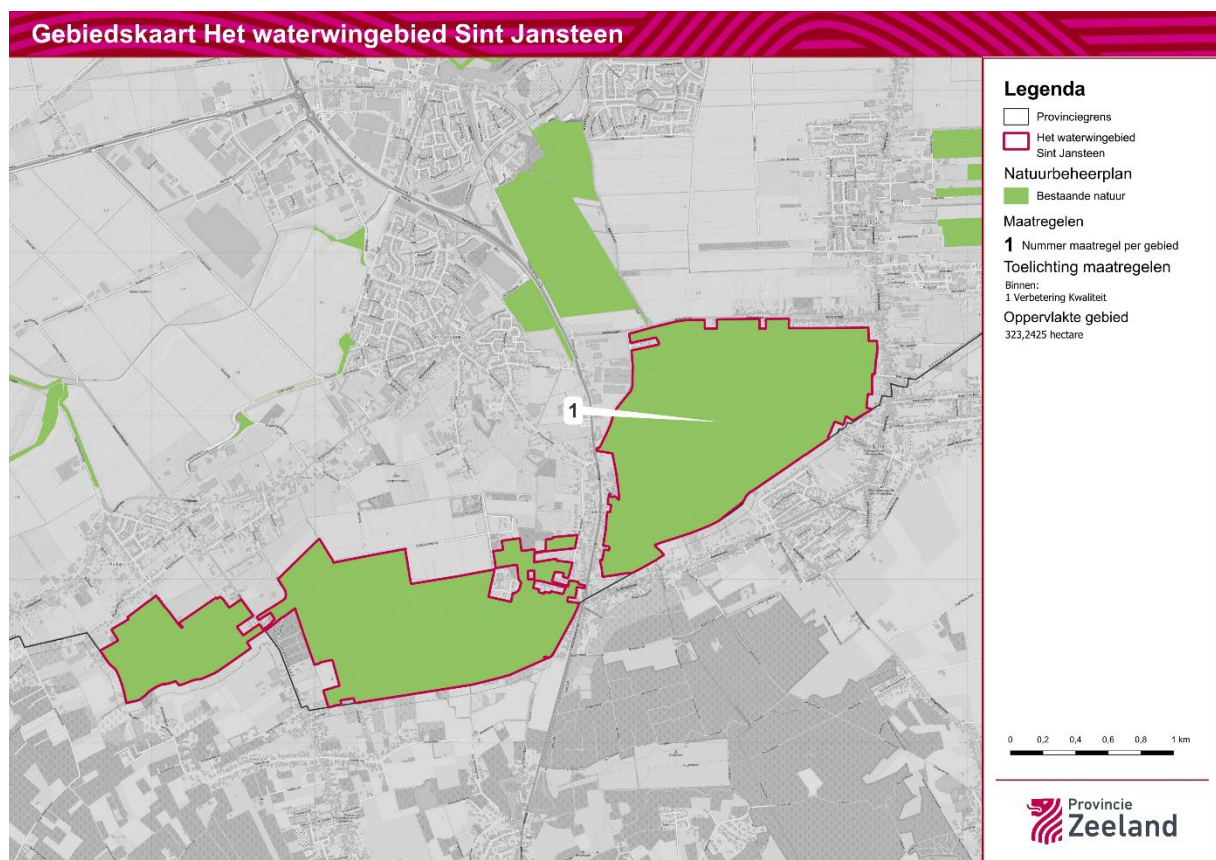
Vanuit een LIFE- project wordt onderzoek uitgevoerd naar het hydrologische verbeteren van het Stropersbos.

In het onderzoek naar de verbetering van de hydrologie van het plangebied kan het zo zijn dat uiteindelijk de beste keus is om maatregelen te treffen in combinatie met maatregelen in het aangrenzend Vlaamse Natura 2000-gebied.

### 13.1.3 Kaarten

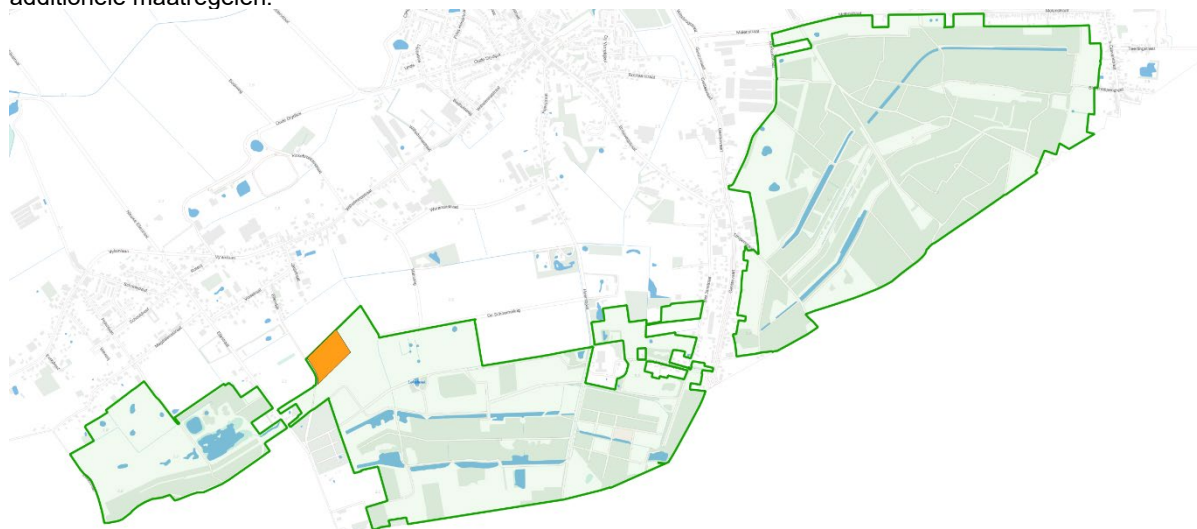
#### 13.1.3.1 Begrenzing NNZ gebied St Jansteen

Waterwinbossen St. Jansteen beslaan 323 hectare.



#### 13.1.4 Additionaliteit

De wensen voor kwaliteit verbetering van dit gebied zijn zodanig van omvang door de vergaande verzuring dat deze niet vallen binnen het reguliere beheer en de afspraken vanuit het Natuurpact. Er is sprake van additionele maatregelen.



### Legenda

- Begrenzing Waterwinbossen St. Jansteen
- Gerealiseerde natuur binnen Waterwinbossen St. Jansteen (2011-2023) 2,325 ha
- Zoekgebieden nieuwe natuur binnen Waterwinbossen St. Jansteen (2024-2027) 0 ha

#### 13.1.5 Versnelling verwerving

nvt

## 13.2 De Munte

### 13.2.1 Prioritaire opgave

Het plangebied, de Munte (14 hectare groot) ligt in west Zeeuws-Vlaanderen in de binnenbocht van de Passageulekreek en is onderdeel van het Natuurnetwerk Zeeland. Door de ligging van het gebied in de binnenbocht van de kreek, is dit door de jaren heen opgeslibd met zand. Vanwege de gunstige bodem (kalkrijk zand) en grondwatercondities zijn hier potenties voor het realiseren van vochtige schraalgraslanden, waarvoor een NPLG opgave ligt en die landelijk een zeer ongunstige staat van instandhouding is.

#### 13.2.1.1 Doelstelling volgens het aanwijfsbesluit/ beheerplan/ NDA

Zoals hiervoor vermeld is dit gebied geen onderdeel van Natura 2000, maar is het plangebied onderdeel van het natuurnetwerk. Door het nemen van maatregelen kan dit gaan bijdragen aan de VHR-opgave schraalgrasland. Schraalgrasland heeft landelijk een zeer ongunstige staat van instandhouding. Door de nemen maatregelen kunnen hier op de laag gelegen delen vegetaties voorkomen vergelijkbaar met kalkrijke duinvallei vegetaties (H2190), maar ook kenmerkende soorten van blauwgraslanden (H6410) en glanshaverhooilanden (H6530), terwijl langs de oevers rietland en ruigte kan ontwikkelen (H6430).

Deze vegetaties staan landelijk maar ook in onze provincie sterk onderdruk, zowel voor het oppervlak (areaal) als de kwaliteit.

#### 13.2.1.2 Voor welke soorten en oppervlakten verbetering van natuurcondities op zal treden ?

Er zal 13 hectare vochtig duinvallei gerealiseerd wordt een type dat landelijk onder druk staat en waarvoor hier de juiste condities aanwezig zijn.

Vochtige schraalgraslanden zijn grazige, laagproductieve begroeiingen op vochtige en natte bodems. In goede vorm zijn ze opmerkelijk soortenrijk, vooral wat de flora betreft. Hun voortbestaan is afhankelijk van jaarlijks maaien en afvoeren van het maaisel. Geringe verschillen in de bodem en het grondwaterregime geven aanleiding voor vele verschillende soortencombinaties. De vegetatie is kruiden- en zeggenrijk en vormt overgangen naar glanshaverhooiland op de hogere delen en rietland langs de verlaagde delen van de oever. In de graslanden zijn vaak kleine verschillen in hoogte, in laagten blijft water langer blijft staan op overgangen naar iets drogere gronden kunnen vegetaties voorkomen verwant aan duinvalleivegetaties en fragmentarisch zullen blauwgrasland soorten zich kunnen vestigen. Juist deze gradiënten maken het type zeer soortenrijk. Hierbij valt te denken aan soorten van vochtig schraalland kan rijk zijn aan zegge geelgroene zegge, tweehuizige zegge), en orchideeën (brede orchis, rietorchis, gevlekte orchis, vleeskleurige orchis, moeraswespenorchis) of parnassia voorkomen.

### 13.2.2 Drukfactoren en maatregelpakket

#### 13.2.2.1 Drukfactoren uit de NDA

De belangrijkste bedreigingen voor dit type graslanden zijn:

Versnippering, verdroging, eutrofiëring en verzuring

#### 13.2.2.2 Maatregelen en kosten

Omdat dit gebied onderdeel is van het natuurnetwerk zijn er voor dit gebied de volgende ambitietype gedefinieerd:

- vochtige schraalgrasland (beheertype N10) en duinvallei (N08.03)

Om dit ambitietype te realiseren worden de volgende maatregelen genomen:

- bestaande houdopstanden worden verwijderd
- de humusrijke bodem wordt afgeplagd tot het schone zand
- afwerken met geleidelijke oevers.
- Plaatselijk verlagen van de oevers

De geschatte kosten voor deze maatregelen: € 700.000.

Beheer:

Maaien en afvoer van maaisel in de nazomer. Ten behoeve van fauna en zaadzetting van plantensoorten zal jaarlijks een aantal stroken die niet gemaaid worden. Hiervan profiteren ook vlindersoorten. Afhankelijk van de ontwikkeling van de vegetaties kan nabeweiding gewenst zijn. Dit valt in principe onder de SNL subsidieregelingen. Hiervoor worden geen middelen vanuit programma natuur aangevraagd.

#### *13.2.2.3 Effect maatregelen*

Ontwikkeling van voor Zeeland uniek vegetaties van vochtig, kalkrijk, zandige bodems met soorten van vergelijkbaar met duinvalleivegetaties, blauwgrasland op de laag gelegen delen, glanshaverhooiland en rietland en ruigte langs de oevers van de kreek.

#### *13.2.2.4 De bijdrage van de maatregelen aan de stikstofreductie in KG stikstof*

Het betreft het ontwikkelen van een schaars habitattype waar dit gebied in de basis geschikt voor is maar nu niet als zodanig ontwikkeld is en binnen de bestaande middelen ook niet als zodanig ontwikkeld kan worden.

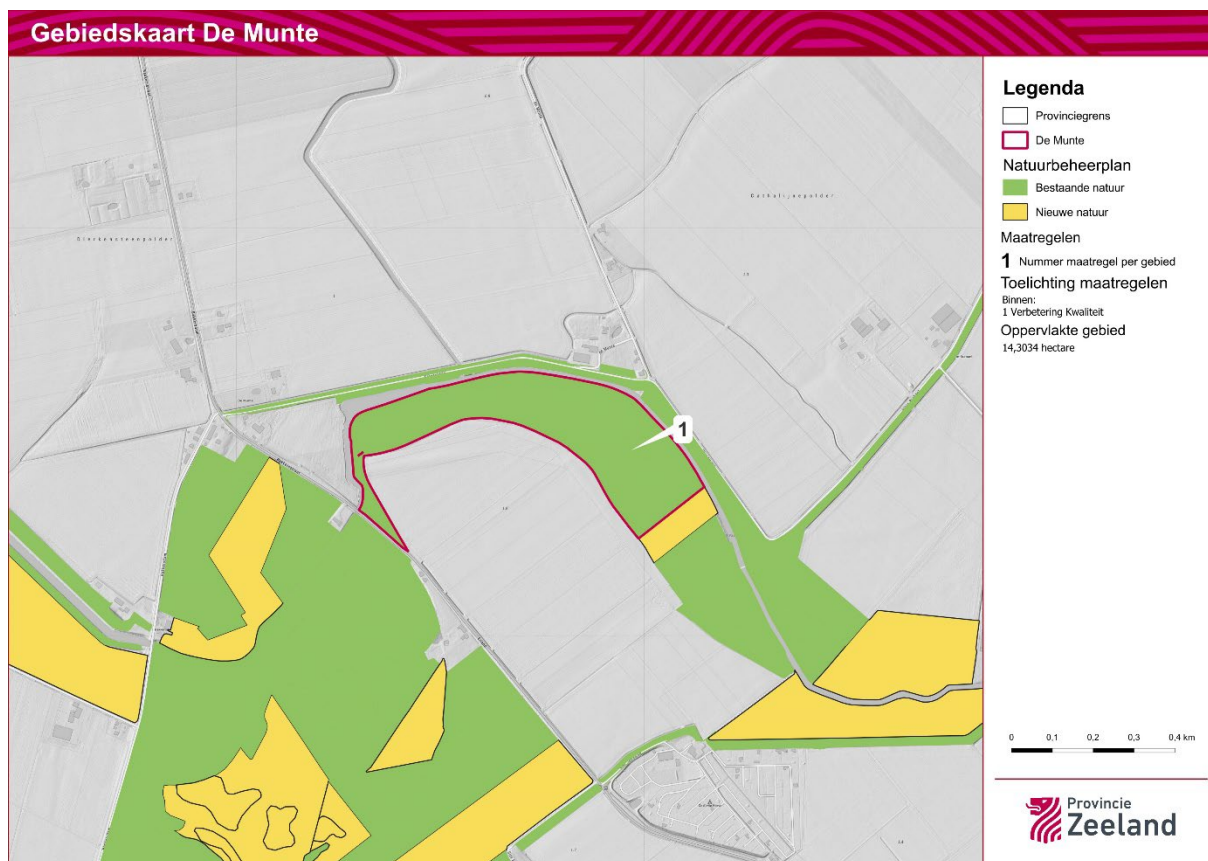
#### *13.2.2.5 Combinatie van maatregelen*

nvt

### 13.2.3 Kaarten

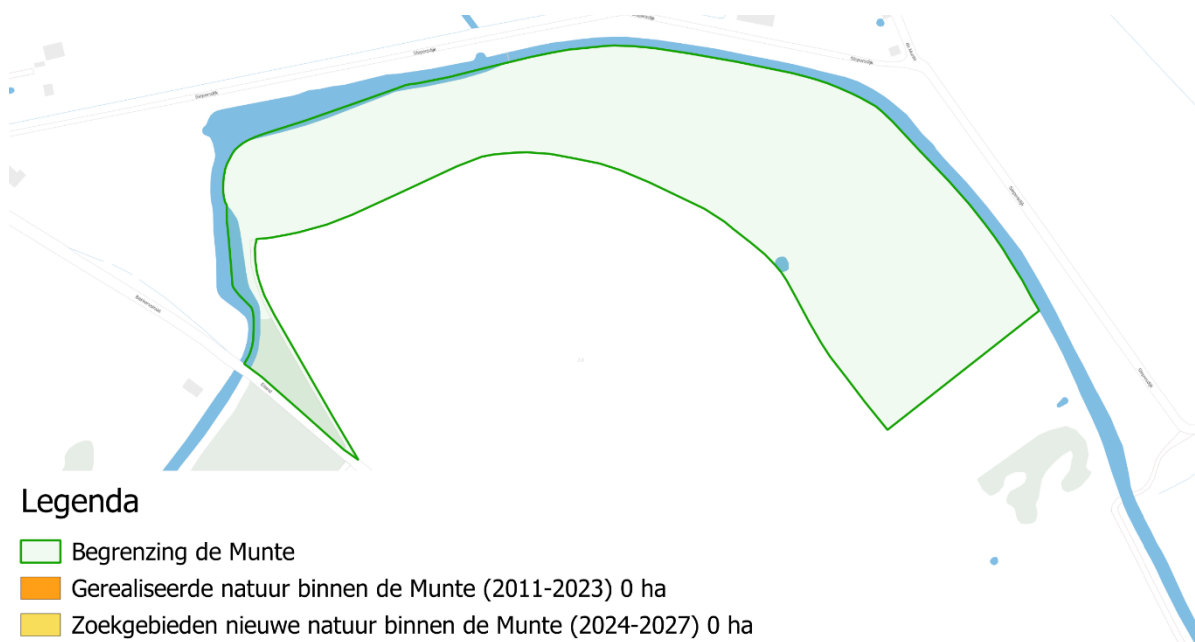
#### *13.2.3.1 Begrenzing NNZ gebied De Munte*

De Munte is een gebied van ruim 14 hectare.



#### 13.2.4 Additionaliteit

Het gebied bestaat momenteel uit houtopstanden, maar om invulling te geven aan de VHR-opgave uit het NPLG voor het realiseren van nat schraalgraslanden, moeten extra inrichtingsmaatregelen worden genomen om dit gebied om te vormen. De hiermee gemoeide kosten gaan de normale subsidiemogelijkheden ver te buiten omdat er dan alleen beheermiddelen voor de houtopstanden zijn. Het perceel waar de maatregelen getroffen wordt is geen perceel dat is verworven onder de afspraken uit het natuurpact (oranje percelen) of vallen onder de nieuw te verwerven natuur (gele percelen) maar betreft een natuurgebied dat al voor de afspraken uit het natuurpact natuur is en goede mogelijkheden biedt voor de omvorming.



## Legenda

- Begrenzing de Munte
- Gerealiseerde natuur binnen de Munte (2011-2023) 0 ha
- Zoekgebieden nieuwe natuur binnen de Munte (2024-2027) 0 ha

### 13.2.5 Versnelling verwerving

nvt

## Colofon

Uitgave: Provincie Zeeland

Fotografie: Provincie Zeeland

Contact: [provincie@zeeland.nl](mailto:provincie@zeeland.nl)

Bezoekadres: Provinciehuis, Abdij 6, 4331BK Middelburg

[www.zeeland.nl](http://www.zeeland.nl)